

ЮРІЙ
ФЕДЬКОВИЧ

Бібліотека поета

ЮРІЙ
ФЕДЬКОВИЧ

Поезії

*Радянський письменник
Київ-1963*

У 1
Ф 35

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

*М. П. Бажан, О. Є. Засенко, С. А. Крижанівський,
А. С. Малишко, М. Л. Нагнибіда, Л. М. Новиченко,
Л. С. Первомайський, М. Т. Рильський, П. Г. Тичина*

*Упорядкування, вступна стаття і примітки
Миколи Пивоварова*

ПОЕЗІЯ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Протягом багатьох віків український народ у Галичині і на Буковині стогнав у ярмі цісарської неволі, відгороджений політичними кордонами від України і Росії. В економічному і культурному відношенні Буковина була однією з найвідсталіших частин Австрійської імперії. Зубожіле селянство, значна частина якого наймитувала в поміщицьких маєтках, зазнавало жорстокого соціального і національного гніту; його утискували німецькі барони, румунські бояри, польська шляхта і, крім того, свої власні багатії — дідичі, нійти — слуги цісаря. З буковинського селянина, як пізніше писав Федькович, «драв дука, драв баша, драв владика, драв пан, драв піп, драв дяк, драв дячий, драв навіть і піддячий...»

Але народні маси не схилялися перед гнобителями і часто чинили активний опір австрійському насильству і сваволі «своїх» поміщиків. Селяни підіймалися на повстання. З великою силою розгорнувся селянський антипоміщицький рух в період буржуазної революції 1848 року. Боротьбу селянства проти феодално-кріпосницького і національного гноблення австрійської монархії очолював земляк Федьковича,

талановитий селянський революціонер Лук'ян Кобилиця.

Ці події викликали пожвавлення в громадсько-літературному житті Буковини і Галичини. Пробиваючись крізь політичні і цензурні утиски, туди почали доходити твори Пушкіна, Лермонтова, Гоголя, Шевченка, а пізніше Марка Вовчка. Вони пробуджували невчепні сили змученого народу до боротьби проти поміщицько-боярського ладу, викликали до життя творчі сили з народу. Їх пристрасне слово сповнило гнівом до поневолювачів і твори Юрія Федьковича, письменника-демократа, палкого і невтомного захисника прав гуцульської бідноти. Виступ Федьковича знаменував новий період у літературному русі західноукраїнських земель.

До появи творів Федьковича на Буковині поширювалася реакційна німецька література, видавалися різні книжки реакційного релігійного змісту, написані церковнослов'янською мовою або штучним «язичієм» — сумішшю церковнослов'янської, російської і української мов. Літературна і народна українська мова зневажалась переслідувалась церквою, письменниками-москвофілами. Австрійські і німецькі реакціонери послідовно запроваджували політику денаціоналізації українського населення. Розмовною і літературною мовою інтелігенції Буковини була німецька, а часто румунська мови.

І ось у таких умовах на арену літературного життя виступив Юрій Федькович — самобутній поетичний талант із народних низів, який продовжив славі традиції народності і реалізму «Русалки Дністрової», Шевченка і Марка Вовчка, української народночистенної творчості. Грунтуючись на здобутках передової української і російської літератури, Федькович

першим у своєму краї заговорив до народу його ж рідною мовою і висловив палкий протест проти гнобителів. Із його виступом література в західноукраїнських землях, зокрема на Буковині, піднеслась на новий вищий рівень. Творчість Федьковича заперечувала писанину москвофілів, різних церковників, яка відзначалася консерватизмом, відірваністю від життя, штучністю. «Федькович,— писав І. Франко,— був талант, свіжий та саморідний, була спосібність зазира-ти безпосередньо в самі глибокі тайники життя народного і людської душі, було знання народних звичаїв і народних типів, було знання бесіди людової і той чаруючий дар приймання людських душ, котрого не дасть ніяка наука...»¹.

Ось чому творчість Федьковича посіла видатне місце в історії української літератури 60—80-х рр. минулого сторіччя.

Народився Юрій Федькович 8 серпня 1834 року у гуцульському селі Сторонець-Путилів у Карпатських горах на Буковині, в родині дрібного урядовця Адальберта Гординського де Федьковича. Майбутній поет ріс і виховувався в селянському оточенні. Від матері він сприйняв любов до української мови, від старшої сестри Марії засвоїв чимало народних пісень, легенд та переказів, у яких уславлювалося героїчне минуле України, розповідалось про відважних повстанців-опришків — Муху, Олексу Довбуша, Юрія Гінду.

¹ І в а н Ф р а н к о Твори в двадцяти томах, К., 1955, т. 16, стор. 25.

В автобіографії поет згадує про це: «Моя старша сестра знала незраховані казки і пісні руськонародні... то я, хлопчиком бувши, раз у раз при неї забавлявся, і всі такі співанки і казки попереїняв».

Героїка мннулого українського народу доповнювалась свіжими спогадами про селянські заворушення 1838—1839 років, які хвилею прокотились по Буковині і стали провісником грізних народних повстань напередодні і в час революції 1848 року. Глибокий слід у пам'яті молодого Федьковича залишили події, зв'язані з іменем Лук'яна Кобилиці. Родина Федьковича брала безпосередню участь у повстанні Кобилиці. Зрозуміла річ, що ці події справили значний вплив на формування демократичного світогляду майбутнього поета.

Довгі роки Федькович працював у Молдавії, а в 1852 році, повернувшись додому, його було забрано до цісарської армії, де він пробув десять тяжких років. У війську Федькович уперше знайомиться з «Кобзарем» Шевченка, творами Квітки-Основ'яненка і Марка Вовчка. Ці твори, ссоблизо «Кобзар», справили величезний вплив на молодого жовніра і великою мірою визначили подальший ідейно-творчий напрям його поезії.

Перший вірш українською мовою Федькович написав 1858 року в час походу цісарської армії до Італії для придушення повстання Гарібальді. З цього часу життя селян-гуцулів, заганих до австрійської армії і змушених на чужині проливати свою кров заради інтересів багатіїв, стає однією з провідних тем у творчості письменника. Через кілька років він створює цикл «Жовнірських дум» і друкує їх у полемічній брошурі А. Кобилянського «Слово на слово до редактора «Слова» (1861). В цей час Федькович жив

у Чернівцях і брав активну участь у культурних заходах прогресивної молоді.

В 1862 році у Львові вийшла перша збірка поезій Федьковича під назвою «Поезії Іосифа Федьковича». Поява творів співця гуцульської бідноти, написаних живою народною мовою і перейнятих почуттям любові до знедолених людей, захоплено була сприйнята передовою буковинською і галицькою молоддю. І. Франко пізніше писав про це: «Перші вірші викликали в середовищі молоді нечуване захоплення, і всі вбачали у Федьковичу достойного наступника Шевченка». У статті «Перше повне видання творів Федьковича» (1901) Франко знову згадує: «Його пісні, поміщені в тій книжці, розійшлися по всій Галичині, їх співали гімназійні ученики й міщани; вже в 1867 р. я чув деякі у Дрогобичі; інші держаться досі по різних полках в устах вояків»¹.

Успіх першої збірки, нестерпність тяжких умов солдатчини змусили Федьковича добиватися пориву військом. Його поетичний талант не міг розвиватися в умовах цісарської казарми, і Федькович швидко виривається з неї. Вийшовши у відставку в найменшому офіцерському чині, поет 4 квітня 1863 року їде в своє рідне село. З цього часу він живе серед народу. Злиденне життя земляків глибоко і боляче вражає душу поета. В невеличкій передмові до зібраних ним народних пісень і переказів Федькович писав, що народ Буковини перебуває в тяжкій неволі, тут ллються «ріки крові під нагаями польських посіпак та під пазурами захланного».

У Сторониці-Путилові Федькович постійно жив до 1872 р. Пост бере активну участь у громадській

¹ Іван Франко. Твори в двадцяти томах. К., 1955, т. 17, стор. 270.

роботі, виступає оборонцем селян Довгопільської округи в судовому процесі в справі сервітутів. Він радиться з біднотою, вивчає історію стосунків селян із панами в питанні сервітутів, пише листи губернаторові, в яких викриває загарбницьку політику цісаризму і вимагає задовольнити законні права селян на землю, на пасовиська. Поет доклав багато зусиль і наполегливості, щоб допомогти селянам добитися задоволення хоч мінімальних своїх вимог.

Громадська діяльність Федьковича, його тісні стосунки з біднотою не сподобалися сільській старшині та багатіям. На поета пішли доноси, невдоволення, в 1868 році він змушений був зректися звання офіцера у відставці та відповідних пільг. Федькович живе у рідному селі і не складає своєї зброї — художнього слова.

Зважаючи на широку популярність, великий авторитет поета серед народу, львівська «Просвіта» в 1872 році запрошує його співробітничати в «народовських» культурницьких товариствах та виданнях. Матеріальна скрута заставила Федьковича співробітничати з львівськими «народовцями». Він був зобов'язаний за мізерну плату щороку написати дванадцять аркушів різних поезій і перекласти п'ять драм західноєвропейських письменників для театру «Руська бесіда». Знайомі розповідають, що Федькович працював день і ніч, не виходячи з своєї кімнати.

Розгнuzдана пропаганда національної нетерпимості, клерикалізму, яку вели «народовці», гнітила поета. До нього ставилися з погордою як до наймита, мужика. Відповідаючи на лист О. Терлецькому, в якому останній писав, що у Львові поетові тепер добре живеться, Федькович іронічно писав: «На це вам скажу, що й коневі у господаря «добре», якщо йому

навалить повні ясла сіна... Кожний гарно чути дає, що я йому оце тягарем на плечах». А до цього поліція запідозрила його у зв'язках з селянами і запропонувала покинути Львів.

І через чотирнадцять місяців Федькович знову повертається до села. Після смерті батька (1876 р.), поет переїздить до Чернівців і 1885 року починає редагувати першу українську газету «Буковина». За час його редагування газета палко відстоювала інтереси трудящих, боролася за розвиток української мови, культури, літератури. Але після смерті Федьковича, яка сталася 11 січня 1888 року, в його редакторському кабінеті, газета перейшла до рук «народовців» і втратила свій попередній авторитет і значення.

Письменник і громадський діяч демократичного напрямку, Юрій Федькович був палким патріотом свого народу. Він виріс із народу і весь свій поетичний талант віддав справі визволення трудящих Буковини з-під гніту поміщиків і царських чиновників.

* *
*

Основна і найцінніша частина творчості Федьковича припадає переважно на 60—70-ті роки ХІХ століття. Це був час найвищого розквіту його художнього таланту. Свою літературну діяльність поет тісно пов'язував із інтересами і прагненнями свого народу. Художнє слово було для нього зброєю в боротьбі за свободу. В одному з листів 1867 року поет писав: «Моя школа була Черногора, а не львівська або віденська академія». Його світогляд, літературно-естетичні погляди формувалися під впливом життя,

ссянського демократичного руху, ідей Шевченка, Марка Вовчка і передової російської літератури.

Літературна спадщина буковинського соловія складається з поезій, прозових і драматичних творів та перекладів із інших літератур, в основному драм Шекспіра. За тридцять років творчої праці він написав понад 300 творів різних жанрів. Його глибоко лірична пристрасна соціально-політична поезія є цінною спадщиною в українській класичній літературі.

Поетичний талант Федьковича найсильніше виявився в ліриці, в поезіях, наснажених глибоким соціальним змістом. І. Франко у статті, присвяченій 25-літньому ювілею творчої діяльності Федьковича, так схарактеризував художнє обличчя поета: «Федькович—се талант переважно ліричний; всі його повісті, всі найкращі його поезії нав'язні теплим, індивідуальним чуттям самого автора, — всі схожі на частки його автобіографії — так і здається, що автор співає і розказує всюди про те, що сам бачив, сам найглибшими нервами душі прочув. І в тім іменно й лежить чаруюча сила його поезії, в тім лежить порука її живучості, доки живе наша мова. Федькович вложив у свою поезію найкращу частину своєї душі, а така поезія не вмирає, не пропадає...»¹.

В ліричних поезіях, перейнятих сумовитим настроєм, Федькович показує гірку долю селян-гуцулів, що знаходяться в цесарській армії. Мотиви прощання з родиною, милою дівчиною, своїм краєм, туга за волею, думки і почуття жовніра перед смертним боєм— все це знайшло поетичне втілення у його віршах, думках і співанках. Лірика Федьковича відзначається по-

¹ І в а н Ф р а н к о. Твори в двадцяти томах. К., 1955, том 17, стор. 202.

єднанням соціальних і особистих, глибоко інтимних тем і мотивів. У ній відображено хвилювання людського серця, плін найрізноманітніших почувань героїв і самого автора. В цьому відношенні багато думок і співанок Федьковича і тематикою, і поетичною формою вислову, і безпосередністю відтворення почуттів нагадують ліричні поезії Шевченка і народну пісню, яка була одним із джерел поетичного натхнення Федьковича.

Після Шевченка ніхто з українських поетів так глибоко і зворушливо не показав долю бідної дівчини, страждання молодого жовніра, розлученого навіки з сім'єю і своїм коханням. «Федькович займає в нашій літературі важне місце, — пише І. Франко. — Особливо болі, тугу, надії розчарування рекрутського та вояцького життя оспівував він так, як ніхто другий».

У вірші «При відході» показано, як дівчина тужить, вболіває, проводжаючи милого до царського війська. Тяжка доля його жде там, але він бідний, безправний і змушений іти на війну і класти свою голову. Відповідаючи на сльози і тугу коханої, рекрут говорить:

Чо ти плачеш, дівчино єдина,
Вшак ти видиш, не моя причина,—
Не рад би я від'їжджати,
Гонить цар воювати:
Не тра серцю туги завдавати.

Для підкреслення відданості милому поет використовує тут відомий у народних піснях мотив перетворення дівчини у пташку з тим, щоб усюди за милим літати. Загинув хлопець на чужині, і дівчина-зозуля не зарадила його горю. Вірш перейнятий жалем за розбите кохання молодих сердець.

Потрапивши в далекий край, молодий жовнір-гуцул мріє про повернення на батьківщину, просить капітана хоч на часинку відпустити його додому («Співанка»). Але замість цього офіцер погрожує «прикувати до коня, до вороного, козаченька молодого».

У віршах «Виправа в поле», «У Вероні», «Рекрут», «Під Маджентов», «Ой нічка то тиха», «Марш на Італію», «Зіле», «Хустка», «Рожа» та в багатьох інших розповідається про нещасну долю солдатів, про їх страждання і смерть у бою. У більшості з них переважають мотиви туги за своїм краєм, безнадії і розчарування в житті. Хоч як «красно, мило в Італії» («У Вероні»), а на батьківщині краще, тепліше. «В чужім краю горе жити»,— каже жовнір. Стоячи на варті в цісарському дворі, молодий рекрут сумує, що від неньки та від коханої дівчини немає ніякої звістки. Він ще не знає, що мати вже померла, а дізнавшись — кінчає життя самогубством.

Глибокі почуття і переживання відтворено у віршах «Хустка», «Рожа» і «Зіле» — характерні для лірики поета. Ось молода дівчина золотом вишиває хустку і звертається до буйних вітрів, щоб віднесли її милому, який «служить в уланському наборі». Коли його будуть катувати, він зможе нею «личенько накрити» («Хустка»). Розлучаючись з «милим чорнобривим» («Рожа»), дівчина хоче причепити йому на груди «сльозою зрошену» квітку рожу — символ палкої любові. Хлопець просить, коли його заб'ють, цю квітку посадити на могилі.

Тему і сюжет цього вірша поет узяв із народної пісні. І. Франко, високо підносячи лірику Федьковича, говорив про цю поезію: «Сей твір, хоч який малесенький, варт стояти рядом із найкращими народними піснями і з найкращими піснями Шевченка, і по-

казує нам справді першорядний ліричний талант Федьковича»¹.

В поезії «Зіле» помираючий в бою молодий улан просить своїх товаришів-буковинців добити його, щоб не мучився, і поховати під червоною калиною. Гинучи в далекій чужині, він хоче почути рідну пісню, думку з Чорногори, і щоб ця пісня розлилася по всьому краю і долинула до його батьківщини. Тут поет відтворює глибокі людські почуття любові до життя, до свого краю в найтрагічніший момент — останні хвилини існування.

У вірші «Золотий лев» Федькович вдало поєднує особисте з соціальним. Бідна вдова Соколиха ростила, леліяла, пестила, «в шовкове пір'є спати клала, волоськов піснев го коїла, росов дунайськов го поїла». Виріс син на славу, міг би вже в сім'ї поміччу стати, але «задума» цісар бранку брати», взяли вдовиного сина під цісарський аршин. Отже, не собі на втіху виростила мати сина. Погнали Соколенка «на кроваву баталію» до Італії, а мати день і ніч працює, збираючи гроші, щоб визволити сина від цісарської неволі. Але надії матері — марні.

Федькович правдиво відтворює становище жінки-біднячки і долю її сина в умовах цісарської Буковини. Але особливою теплотою овіяний образ матері. У матері-страдниці від роботи на руках уже рани порсбилися, а плачучи за сином, вона виплакала очі і стала напівсліпою. Скільки треба було горя знести, щоб виплакати ласкаві материнські очі! Глибокі почуття і хвилювання матері поет розкриває уже на початку вірша, зокрема в словах побажання, висловлених над колискою дитини:

¹ І в а н Ф р а н к о. Твори в двадцяти томах. К., 1955, том 17, стор. 278.

Ой синку мій, дитинко мила,
Рости ми буйний, як то сине море,
Рости ми красний, як ті чорні гори,
Рости хороший та гойний,
Як Сокіл, батько твій покійний.

Змістом і формою названі поезії, особливо «Золотий лев», нагадують народну пісню, з характерними звертаннями, побажаннями, закликами і глибоким чаруючим ліризмом.

У ліричній поезії особливо відчутний вплив поезики народних пісень. Часто поет вдається до своєрідного народнопісенного засобу протиставлення, широко застосовує порівняння, епітети, заспіви, так характерні для народної лірики. Для підкреслення, наприклад, глибокої туги дівчини за милим хлопцем чи рідним братом, поет користується таким поетичним протиставленням:

Ні зозуля в лузі затужила,
Ні пташина в тузі голосила,
То сестричка лист писала,
На сторону посилала,
Та й до брата слезно промовляла.

«Сестра»

Досить часто в поезії Федьковича вживається властивий для народної пісні засіб паралелізму: «Ненечка-утка», «молодці-соколи», «сестри-голубки». А ось такий різновид паралелізму:

Гей, по горі, по високій тройзіль постелився;
З України до дівчини козак поклонився.

«Поклік»

У його ліричних віршах дівчина порівнюється з червоною калиною, рожею, рутою, пташкою, зозулею, зіронькою, хлопець — з соколом, дубом, явором зеленим, буйним вітром.

Характерний в цьому відношенні народно-поетичний початок вірша «Під Маджентов»;

Гей, у полі, у полі,
Там літають соколи.

Федькович майстерно застосовує народнописенні рефрени. У вірші «Виправа в поле» рефрени вживаються для посилення тужливого настрою, почуття смутку. Жовніри нарікають на свою нещасну долю. Вони йдуть воювати туди, «де грають на гармати...», тобто в бій. Війну поет порівнює з молодечею гуляркою. Після кожної строфи, в якій показуються все нові й нові деталі подій, вживаються такі рядки:

Гей, гаю, гаю, то п'ю, то гуляю,
Гей, то п'ю, то гуляю!

Шевченкове слово справило могутній вплив на поетичну долю Федьковича. В усій його творчості був постійно відчутний голос «Кобзаря». В окремі часи вплив поезії Шевченка настільки сильно виявлявся, що Федькович починав стилізувати, переспівувати, наслідувати теми, мотиви, поетичні розміри. Ясна річ, що при цьому Федькович втрачав свою поетичну індивідуальність і оригінальність. Характерні щодо цього такі твори: три вірші під однією назвою — «Думи мої», «Сині пюрця», «Мертвець», «Городенчук» та інші. Але в більшості поезій Федькович стоїть на шляху творчого наслідування Шевченкової музи, сприйняття і засвоєння її ідейно-художніх принципів. Поет сприйняв революційну пристрасність і викривальну суть творчості Кобзаря. Особливо це помітно в поезіях, присвячених пам'яті Шевченка, і в політичній ліриці.

У творах «Співацька добраніч на скін Тараса Шевченка» (1861), «В день скону батька нашого

Тараса Шевченка» (1866), «Осьмий поменник Тарасові Шевченкові на вічну пам'ять» (1867) Федькович змальовує образ народного поета — непримиренного борця проти тиранії, голос якого підіймає народ на визвольну боротьбу. Усі ці вірші, які часом нагадують політичні памфлети, перейняті глибокою любов'ю до великого Кобзаря, палким і рішучим протестом проти гнобителів — царів, панів та їх слуг, які замучили Шевченка.

Про могутню силу і вічну невмирущу славу правдивого Шевченкового слова говорить у вірші «В день скону батька нашого Тараса Шевченка». Червоною ниткою проходить тут думка про необхідність нещадної помсти, розплати «за кривду народів», «страшним, правим судом». Федькович підкреслює, що правду, волю, за яку боровся і загинув революційний демократ Шевченко, не годні задушити гнобителі всього світу.

І поменники, і послання на Україну відзначаються політичною пристрасстю і революційною наснагою. Вони несуть на собі глибокий слід таких поезій Шевченка, як «І мертвим, і живим...», «Осія. Глава XIV» та ін. У вірші «Осьмий поменник Тарасові Шевченкові...» поет висловлює думку про те, що дух Кобзаря вічно живий, що волю, яку уславив і за яку все життя боровся Шевченко, нікому не закувати в кайдани тиранії. Його вільнолюбні ідеї, ідеї торжества соціальної правди розвиваються і опановують мільйонами людей. І народ, відчувши в собі нову, непереборну силу, «розіб'є на шматочки тиранськії пута».

І посадить — не надію
На святих могилу,
Але голови тиранів

Посадить вна, братя!
І віддасть вна волю волі,
А катові ката.

Поменники і посланія Федьковича, перейняті глибокою ненавистю до панів і палкою любов'ю до Шевченка, народовці відмовлялися друкувати. Революційна наснага Федьковичевого слова була не до смаку буржуазним націоналістам з «народовських» друкованих органів. Тому вони «губили» твори Федьковича. І Франко, публікуючи одне з посланій, писав, що «Федьковичеве «Посланіє» було в своїм часі дуже популярне, що воно в рукописних копіях облетіло всю Галичину, зогривало молоді серця, будило думки і причинялось до вироблення поглядів там, де перед тим ніяких ясних думок, ніяких вироблених поглядів не було»¹.

Ось основна причина того, що поменники і посланія Федьковича, навіяні революційним духом поезії геніального Кобзаря, з трудом пробивалися на сторінки преси.

Прапор невтомної боротьби проти попівства, католицизму і папізму після Шевченка підняв на Буковині Федькович. На зразок сатиричних антиватиканських поезій Кобзаря він пише ряд гостро політичних віршів. Зразком таких сатир є поезії: «Я гадав», «Пречиста діво, радуйся, Маріє!», «Страж на Русі», «Наші «старі», «Вже двадцять рік...» та деякі поезії циклу «Із округків».

У вірші «Я гадав» поет викриває тих служителів церкви, «товстих та пузатих патріархів», які, подібно до римського католицького духовенства, «торгуються

¹ І в а н Ф р а н к о. Твори в двадцяти томах. К., 1955, том 17, стор. 267.

лихом» народу, «підточують корінь волі». Але правду не вбити, бо «вона тверда, як залізо». І коли «масні книші лізуть в горло» цих святих отців легко, то «залізо не лізе, хіба добре нагострене і в мечі окуте, в мечі катські!»

Відтворюючи правдиві картини страждання бідних людей, у вірші «Пречиста діво, радуйся, Маріє!» (1862) Федькович викриває цісарський соціальний лад, розвінчує католицький і взагалі християнський культ богородиці. «Бідну сиротину», що не має батька-матері, багатий «господар псами тровить»; трагічно помирає молодий жовнір на чужині; бідна мати з своїм дитям тиняється по світу, просячи шматка хліба. І поет з іронією пише:

Пречиста діво, радуйся, Маріє!
Під плотом сіла удовиця-мати,
До себе тулить бідне сиротяти,
І плаче ревне, серденько їй мліє.
Ба, вже не плаче, вже і не голосить,
Склонила голов, більше не підносить...
Зірниці плачуть, а дзвінок німіє...
Пречиста діво, радуйся, Маріє!

Пародіюючи урочистий церковний гімн та акафісти, малюючи контрастні соціальні картини, поет надає творові гіркої іронії і сарказму. В цьому дуже велика роль рефрену — «Пречиста діво, радуйся, Маріє!» Він вживається на початку і в кінці майже кожної строфи, в якій показано невимовне горе пригнобленої і безправної людини.

Ще більшої сили викриття католицизму поет досягає в пісні «Страж на Русі». Ватікан на чолі з папою римським, як у свій час «татари, бісурмани», польська шляхта грабує український народ, прагне його поневолити, денаціоналізувати. Гнівне викриття

агресивної ролі Ватикану споріднює цей вірш із «Єретиком» Шевченка.

Із традиціями Шевченкової політичної лірики пов'язаний і вірш «Наші «старі» (1886). В ньому відчувається вплив вірша «І мертвим, і живим...» Гостре вістря Федьковичевої сатири спрямоване проти реакційного монархічного табору, так званої староруської партії — москвофілів. Федькович говорить, що москвофіли — вірні слуги австрійської монархії і папського престолу. Так само, як і буржуазні націоналісти, вони прикриваються гучними фразами про необхідність розвитку культури, освіти для народу, а разом із тим уже на перших кроках свого існування зрадили інтереси народних мас і почали іноземним колонізаторам і царизмові «народ продавати, і за руські людські душі карбованці брати». Цих зрадників поет називає старими собаками, обскурантами, ідіотами.

О, схаменіться уже раз,
Ви, обскуранти, ідіоти!
Бо ми вже люде, а не скоти,
Бо правда з нами і за нас,
А з вами лож одна мерзенна,
Та Абля кров свята, невинна
На ваших каїнських руках.

Недарма буржуазні націоналісти-«просвітяни» не включили цю поезію в двотомне видання творів письменника (1914 — 1917), мотивуючи тим, що вірш нібито не має «достатньої літературної стійкості». На злодієві шапка горить,—каже мудре народне прислів'я. Націоналістичні виродки правильно зрозуміли, що вірш Федьковича б'є й по них, а не тільки по москвофілах, а тому його всіляко приховували.

Про вороже ставлення Федьковича до діяльності реакційного москвофільства — агентури російського царизму, як його пізніше називав В. І. Ленін, свідчить також і його стаття «Хто ми?», що була надрукована 1886 р. в «Буковині».

Федькович тут говорить, що москвофіли не знають, не люблять і не розуміють російської мови, що, культивуючи язичіє, вони тим самим калічать, паплюжать і мову великого російського народу, і мову українську. Разом із тим поет дає відсіч націоналістичним елементам, які пропагували ворожість в ставленні до російської мови. «Великоруська мова,— писав він,— єсть вправді красна і милозвучна, і многі з нас її радо учаться, бо то слов'янська мова, так само як сербська, чеська, словацька...» Шануючи і глибоко оволодіваючи «матіриу малоруську бесіду», поет говорив, що треба знати й мову братнього народу, але не з москвофільських реакційних видань.

В плані викриття зрадницької ролі української буржуазної інтелігенції написаний і сатиричний вірш «Вже двадцять рік...» (1886). Федькович тут картає західноєвропейських «цивілізаторів куцих» — загарбників, католицьких ченців і польську шляхту та українську буржуазію, яка запродує іноземним поневолювачам національні інтереси свого народу. Перейшовши на службу румунським колонізаторам, український пан, чиновник ще більше пригноблюють свій народ.

Оден собі аж страх забар
У золоте улізти руно,
І нині русином ще ляг,
А завтра встав уже румуном.
І за того відразу сів
З желізним жезлом на престів
Христове стадо випасати.

І го пасе, як вовк ягнята,
А з руських цапів топить лі
Для колугорів на олій...

Інший, оголосивши себе москвофілом, за карбованці прислужується цареві. Третій радий, що «на лоб надів конфедератку» і пішов служити шляхті, а четвертий одів німецький фрак і, одержавши «окромішний хлів», прислужує німецьким чиновникам. Покладаючи надії на трудящих людей, поет проклинає відступників і вірить, що «пречисте море» народне винесе їх трупи геть за межі «святої Русі».

Глибоким оптимізмом, непримиренністю до неправди і вірою в сили народу перейнятий ряд віршів з циклу «Із окрушки». У п'ятнадцятому вірші «А тії пророки, а тії святії» Федькович пише, що правда восторжествує, настане час розплати із «владиками неправди», що народ відомстить панам за ріки крові і моря сліз.

Поборники правди вівки муть жить.
Владики неправди — ті попропадають!
Не бог їх, а люди самі муть судить,
І йм'я їх прокляте задавлять в болото,
Обкрутять прокльоном, к нечистим пішлють,
А праведні вдягнуть порфіри і злото,
Правдати всю землю, розсуджувать муть
Неправого з правим, тирана з рабами!
І буде заплата, і будуть платить
Не пеклом, а кров'ю, гіркими сльозами!
Хто кілька розсипав,— ме тільки і пить!
І всім буде кара, і всім надгорода!
Криваві потоки не пусто ринуть!
Не бог ме судити, а в руки народам
Віддасть він страшний свій і праведний суд.

Таким же революційним пафосом перейняті і поезії «Я не учився в кобзу грати», «Браття опришки,

гайда за чару!» та ін. Поет славить збройну боротьбу народних повстанців—опришків, закликає їх встати на тиранів, поплічників цїсарської влади—війтів-багатїїв.

Кара тиранам, кара їм, кара,
Що місто пива кров нашу п'ють...

Вірш закінчується рефреном-закликом до збройної боротьби проти гнобителів.

Гостри ніж!
Рїж ката, рїж!
А коло вовка
Вїйта повїсь!

Сатиричні поезїї, політична лірика Федьковича мають свої ідейно-художні особливості. Вони політично загострені, перейняті бойовим наступальним пафосом, різким засудженням реакційних явищ у суспільному й літературному житті. Така ідейна спрямованість зумовила специфічність художніх засобів.

Федькович у сатиричних віршах майстерно застосовує засоби дошкульної іронїї і сарказму. Розповідаючи, наприклад, у вірші «Браття опришки...» про те, як у бідної вдови піп забрав корову і зруйнував сім'ю, внаслідок чого голі й голодні діти пішли по світу старцями, поет додає іронічну фразу: «Бог милосердний дасть дітям путь!» Це речення, як і рефрен «Пречиста дїво, радуйся, Марїє!» в однойменному творі, надає поезїї гіркої іронїї. Земний «божий» слуга—піп занапастив долю цілої сім'ї, і зрозуміла річ, що бог нічого в цьому не допоможе. Звідси й іронія.

У громадянській ліриці Федьковича поширені такі художні прийоми, як заклик, запитання, звертання,

часте вживання дієслівних форм, які надають поезіям динамічності, бойового наступального характеру. Заклик до боротьби проти гнобителів у вірші «Браття опришки...» висловлено в цитованих уже рядках. В другій поезії на пам'ять Шевченка («Осьмий поменник...») Федькович звертається до бога із запитанням: «Коли уже мстити будем» царям, панам, владикам, чи довго вони ще будуть сидіти на престолах? А далі йде відповідь. Та й у самих запитаннях певною мірою дається відповідь.

Вірш «А тії пророки, а тії святії» побудований за формою запитання і розгорненої відповіді. Ця форма досить поширена в революційній російській і українській поезії. Засіб звертання характерний і для вірша «Наші «старі».

Для підкреслення моральної нікчемності католицького духовенства і панства Федькович часто вживає знижувальні вирази і слова, створює контрастні картини. «Святих отців» Ватикану, що «підточують корінь волі», він називає «товстими та пузатими патріархами». Найсвятішу особу, «намісника» бога на землі — папу римського, поет іменує антихристом, байстером, а його місце перебування — хлівом. На високих царських і патріарших престолах, освячених ніби самим богом, сидять кати, «черлені владики», «владики неправди», а позолочені престоли, політі кров'ю людською. Створення подібних контрастів різкіше викриває мерзенні дії духовництва, панів і царів.

Важливу роль у викритті справжнього обличчя гнобителів, яку б вони машкару на себе не напускали, відіграють влучні яскраві порівняння і епітети. Так, наприклад, римські церковники у деяких віршах порівнюються з собаками, які гарчать постійно на людей. Іноземні колонізатори називаються «куцими

цивілізаторами». Цар у поезії «Страж на Русі» виступає у вигляді змія, що ладен зжертви весь світ. Все це надає політичній ліриці Федьковича соціального звучання, революційного пафосу.

Поетична творчість Юрія Федьковича відзначається жанровою різноманітністю, багатством художніх форм і засобів. У ній ми зустрічаємо ліричну пісню, співанку, думку, громадянську лірику, памфлет, байку, а також баладу і поеми з яскраво вираженим драматичним сюжетом. Балади поеми посідають значне місце в поетичній спадщині Федьковича.

У створенні балад поет іде від народно-поетичної творчості. Балада «Добуш» (1862) побудована на мотивах народної пісні про легендарного ватажка опришків Олексу Довбуша, який в 30—40-х рр. XVIII ст. вів непримиренну боротьбу проти багатіїв у Карпатах. Федькович змальовував Довбуша як людину хоробру, вольову, рішучу, вільнолюбну, віддану інтересам гуцульської бідноти. В баладі подано мальовничі картини чудової карпатської природи, серед якої діють легендарні опришки. Але образ Довбуша поет зобразив переважно в побутовому плані, в інтимних стосунках із вродливою жінкою Дзвінкою, відсунувши на другий план соціальний мотив у діяльності Довбуша і його побратимів.

Відвагу, молодецтво, вільнолюбність, глибокі душевні почуття опришків Федькович оспівав і в баладах «Юрій Гінда» (1862) та «Шипітські берези» (1863), які так само і мотивами, і образами, і поетичним складом органічно споріднені з народнопісенними джерелами. Образ відважного опришківського ватажка Гінди, як і Довбуша, змальовано тут переважно в побутовому плані, в любовних стосунках. Гінду

палко люблять дві дочки двірника, рідні сестри Марія і Аксея, а «паи капітан гайдамацький» любить їх обох. Розв'язання конфлікту між трьома люблячими серцями поет обумовлює почуттями нероздільності в коханні: сестри одна другу отрують, а Гінда залишає «своїх хлопців», «ходить світом без розуму».

Образи Гінди і дівчат овіяні народнопоетичною романтизацією. Гінда — багатий, в нього «три бодні повні грошей», срібло-золото на ньому сяє, «молод, красний, стаи козацький». Поезія закінчується характерною для романтичних балад фольклорного походження кінцівкою: на могилах сестер виростають дві берези, символи нещасної дівочої долі.

Балада «Шніптівські берези» має багато спільного з попереднім твором. Окремі мотиви, образи, характер розгортання сюжету, драматичний конфлікт споріднюють її з баладою про Юрія Гінду. Почуття нероздільності кохання двох сестер — Мітрани і Оксани до хлопця Івана, ватажка опришків, стають причиною трагічної смерті обох дівчат. Щонаочі дві білі берези, посаджені на їх могилах, перетворюються в дівчат; вони «рвуть собі коси», а ранком знову стають березами.

Елементи фантастики в цих баладах спільні з народними піснями і легендами, в яких розповідається про перетворення загиблої дівчини в русалку, тополю, червону калину чи квітку.

Мова і художні засоби в цих баладах мають народнопісенну основу. Характерні постійні епітети: «ясний, срібноногий» (місяць), «пекуче горе», «кароокі, чорноброві легіні», «темненької ночі», «берези білі»; пестливі форми слів: «зіронька леліє», «милесенький світе!», «сестричко», «зозулечко, ненько», «порадонька», «сусідоньки» та ін.

Постійно увагу поета привертали образи діячів народного визвольного руху, борців за волю рідного краю. Федькович продовжує розробляти тему «Гайдамаків» Шевченка, тему збройної боротьби селянства проти соціального і національного поневолення. Саме цій темі і присвячена поема «Лук'ян Кобилиця» (1865).

Іван Франко, який знайшов один із списків, зазначає, що поема «в часі її написання видалася такою смілою і революційною, що її більше як 20 літ не сміли не то друкувати, але навіть переписувати, так що вона дійшла до нас лише у одній, випадково збережаній копії».

Образ селянського революційного діяча Кобилиці змальовано в поемі у відповідності з історичною правдою. Поет використав живі свідчення сучасників, перекази матері, брата, селян—учасників повстання. Кобилиця у творі виступає як народний герой, втілення свободи, соціальної справедливості і мужності. У поемі розроблено мотив спільності інтересів народних мас різних національностей, показано прагнення українського повсталого селянства до єднання з революційними угорцями. В спільності боротьби, в підтримці угорськими повстанцями Кобилиця вбачає запоруку перемоги над ворогами. Тому він їде в Угорщину, до Будапешта, який в той час палав у вогні революції, з надією, одержавши підтримку, повернутися в гори і рішуче повести боротьбу проти панів.

У баладах і в поемі «Лук'ян Кобилиця» поет славить героїчний, вільнолюбний народ Буковини, його відважних синів-борців проти насильства і гніту, за свободу і соціальну справедливість. Це ж характерно і для інших поем: «Празник у Такові», «Сербські ваї», «Киртчалі» та ін.

Окремо слід зупинитися на двох великих поемах «Новобранчик» (1862) і «Дезертир» (1867). В циклі жовнірських творів ці дві поеми посідають найбільш визначне місце і являють собою підсумок, широке узагальнення в розробці глибоко-соціальної теми з життя бідних гуцулів, що змушені служити у війську, віддаючи і силу, і красу, і все життя в інтересах цісарської воячини. А разом із тим, Федькович підносить і поетизує тут образи простих гуцулів, людей свободолюбних, рішучих, душевно красивих, благородних, патріотів свого народу. Обидві поеми перейняті антиавстрійським духом, ненавистю до цісаризму і його поплічників, рішучістю боротися за волю рідного краю проти «німецької неволі».

У поемі «Новобранчик» розповідається про те, як бідна мати проводить свого сина до армії на вірну загибель, а сама залишається в злиднях, чекаючи голодної смерті. Молодого жовніра женуть на криваве поле бою в Італію. Умови цісарської воячини, несправедливість воєн, які вела Австрія, спричинюються прозрінню жовніра: він бажає краще загинути в боротьбі за свободу свого народу, аніж проливати кров заради інтересів австрійських і імецьких феодалів, воліє знайти нового Довбуша і разом із ним битися за рідний край.

Змальовуючи трагічний стан і смерть жовніра в бою, дивлячись «на руські рани...», на «руську кров, що мне землю, мов водов, погану землю», поет гнівно, з іронією звертається до бога, який, мабуть, через нестачу в себе грошей, «злодіям запродав світ, аби робили, як їм гоже», та й спить, йому байдуже. Поема закінчується вірою в те, що знов заблистять козачі списи, шаблі і буде знищено «поганців»-панів, народ зніме з себе ярмо католицизму і його чорних слуг.

Згодом Федькович вирішив переробити поему «Новобранчик». Переробка велась по лінії поширення сюжету, введення багатьох нових розділів, епізодів, сюжетних вузлів, поширення соціального фону подій, поглиблення образів і змісту твору в цілому. Про роботу над цією поемою Федькович писав у 1867 р.: «Новобранця» переробив я у обширну поему «Дезертир», та не маю коли вам его переписати». Переробка вилася у поему «Дезертир», яка являє собою самостійний поетичний твір із яскраво вираженим оригінальним сюжетом і своїм художнім ладом. На поемі виразно позначився вплив художньої специфіки «Гайдамаків» Шевченка, зокрема сюжетної структури, стилю цього геніального поетичного твору.

У поемі «Дезертир» змальовано широку узагальнюючу картину страдницького життя гуцулів в умовах Австро-Угорської імперії. Твір глибоко перейнятий ненавистю до австрійської воячини, католицизму, панства та їх лакеї із москвофільського і народовського таборів.

Революційна наснаженість, соціальна сатирична заостреність поеми непокоїли галицьких буржуазно-націоналістичних верховодів. Вони неохоче її друкували, та й то з великими «урізуваннями». Так, наприклад, у коломийському виданні 1868 р. поема з'явилася в друкованому вигляді. Значних «поправок» зазнали ті місця, де з найбільшою силою сатиричного викриття говорилося про зрадницьку роль духовенства, панів, чиновників по відношенню до бідної Буковини.

Поема «Дезертир» складається з шести основних розділів, вступу та епілога. Всі розділи між собою зв'язані сюжетною ниткою, однією ідейною настано-

ною. Події в поемі розгортаються напружено, в постійному наростанні життєвих конфліктів.

Вступна частина перейнята глибокими ліричними почуттями і являє собою поетичне кредо Федьковича. Поет чітко висловлює свої погляди на завдання митця, показує ті соціальні причини, які змушують художника-реаліста, патріота показувати життя народу в усіх його антагонізмах соціального змісту. «Хочу одспівати мою думу замучену, кроваву, убиту»,— пише Федькович. Своє художнє слово поет ставить на службу біднякам, горем убитих. «Я не панам співати йду... іду з моїм віршуванням та моїм Іваном» до широких кіл народних читачів. «Не плакав би — само серце плаче!»— говорить поет.

З розділу «Наймит» починає розгортатися сюжет поеми. На широкому тлі соціальної дійсності поет малює зворушливі картини життя свого героя — наймита Івана Званича. Іван — типовий образ трудящої обездоленої людини для умов колоніального режиму в Буковині. Він «виріс в наймах, у неволі, мабуть, і загине у неволі». А далі його жде цісарська казарма, солдатське поневіряння. Умови казарми вкрай змушують Івана. Страждання героя досить сильно змальовано в розділі «Лист». Вбитий невимовним горем за долю своєї дружини і перейнятий ненавистю до гнобителів, герой тікає з війська додому і потрапляє до рук цісарських властей. Іван починає усвідомлювати, що на бога не може бути надії, що правду треба добувати збройною боротьбою. І настане час, коли вороги уп'ються кров'ю, одержать по заслугах. Закований у кайдани Іван розгортає на допиті картину свого тяжкого наймицького життя:

Коби знали, як то гірко! —
Сказать вам не можу,

Як то гірко!.. Мене били,
Мене катували,
У плуг мене упрягали.

У поемі «Дезертир» вдало застосовуються сатиричні художні засоби. Показуючи катування шпідрутенами і трагічну смерть Івана (розділ «Стойкар»), поет говорить, що пани не жаліли того, «що шельвах убився», а лаяли його «за те, що браму ще й цісарську закровазив! Мужицька натурал!» Якщо Іван не зміг служити віденському цісарю, то, мовляв, дослужить богові на тому світі. Поема закінчується сподиванням не на райське життя після смерті, а на перемогу правди і волі.

Федькович у поемі створив ряд типових образів різних соціальних верств суспільства — селянської бідноти, знедолених жовнірів, типів реакційного австрійського офіцера і сільських багатіїв.

Крім Івана Званича, Федькович із особливою теплотою і виразністю намалював образ дружини, матері його двох синів — страдниці Катерини. В ньому письменник уособлює горе і страждання, пригноблене становище жінки-біднячки в умовах австрійської монархії. З глибоким уболіванням і співчуттям поет розгортає трагедію цієї жінки, передає відчай і її безмежне горе. Цим відзначається останній лист Катерини до Івана. Поет майстерно розкрив тут і психологію, душевну щирість, простоту та наїість дитячого мислення.

Як і в багатьох попередніх поезіях, у поемі «Дезертир» Федькович широко користується засобами поезики народних пісень та віршів Шевченка. Характерними для цього є пісня про жовніра і Маланку у вступній частині, танцювальні пісні солдатів в ніч перед

боєм (розділ «Капрал») і пісня про трьох стрільців, яка починається такими рядками:

Три стрільчики молоденькі
з стрілецтва да йшли,
Убитого жовнярика
край моря найшли.

Краща частина поетичної спадщини Юрія Федьковича, зокрема його ліричні поезії, балади, поеми, громадсько-політична лірика становлять цінний вклад у скарбницю художніх надбань минулого українського народу. Федькович на Буковині і в Галичині виступив продовжувачем ідейно-творчих традицій Шевченка, сіячем його ідей, спадкоємцем усього кращого, що створив у пісні народ.

Федькович у своїх поезіях послідовно популяризував ідею воз'єднання українських земель в єдиній українській державі. У вірші «Нива» він мріє про часи, коли від «Чорної гори до Дніпра-Дунаю» буде вільно лунати українська пісня, коли «люде не скажуть, що ми безталанні». І Буковина не піде «моє крєпак мізерний у чужий край, чужі люде» позичати розуму, що «правда, віра, воля» прийде до гуцулів з «російської України». Перед силою єдності народних мас згаснуть туманища «римського антихриста» («До мого брата Олекси Чернявського...»).

Пропаганді відчуженості західноукраїнських земель від Східної України і Росії, яку вели народовці, поет протиставляв і палко обстоював ідею демократичної єдності народів у боротьбі за свободу, соціальну і національну рівність.

Федькович — автор багатьох прозових і драматичних творів. Його оповідання і повісті відіграли значну роль у розвитку реалізму буковинської і

галицької прози 60—70-х рр. Драми Федьковича в багатьох моментах ідейно-суперечливі і не мали популярності в народі. В літературі вони залишилися як факти історико-бібліографічного характеру. Зате його поезія, перейнята ідеями патріотизму, ненавистю до гноблення, любов'ю до народу, героїчного його минулого, вірою в щасливе майбутнє — зберігає свою велику естетичну і пізнавальну цінність ще й зараз. Викриваючи дії реакційної воячини, католицизму і духовенства, українських націоналістів і москвофілів, мракобісся і рутину, гніт поміщиків, шляхти, Федькович сприяв боротьбі народу за свободу і незалежність, розчищав шлях для розвитку реалізму і народності української літератури на західноукраїнських землях. Ось чому радянський народ високо цінує Федьковича, шанує його світлу пам'ять.

Микола Пивоваров

Вірші,
співанки
і думки

НІЧЛІГ

Звізди по небеснім граді
І по одній і в громаді
Як-то любо засняли,
Де жовняре спочивали.

Но як збліднуть тихо зорі,
Світле сонце зійде д'горі,
Хто тогді нам, бідним, скаже,
Де котрий з нас нині ляже?

Де хто ляже — божа воля,—
Є де спати, много поля,
Є де голов приклонити,
А зірниці ймуть світити.

НА ДЕНЬ ДОБРИЙ

Летів-прилетів сивий голубко
А з гори Черногори;
На день добрий ти, чесний господар,
Та й ти, славний суборе.
На день добрий ти, чесний господар,
На щасливу годину,
Лиш не гнівайся за то на мене,
Що-м пригостив в гостину.
Бо я не прийшов того до тебе —
Мід-вино випивати,
Але-м приїхав того до тебе —
Співаночку співати.
Бо мене мати ба й породила,
Де вірли воду пили,
Навчила мене ба й співаночок
Сто двадцять і чотири.
Бо мене мати ба й породила
У полі край Дунаю
Та й казала ми: співай, синочку,
Та й як соловії в гаю.
А я літаю, а я блукаю
Ба й від хати до хати;
Ой позволь, позволь, чесний господар,
І в тебе заспівати.

Бо я не прийшов до твого дому
Для славного обіду:
Лиш заспіваю, кільки сам знаю,
Відспіваю та й піду,
Ой піду ж бо я, поїду ж бо я
Та й назад в Черногори;
Ой прощай, прощай, чесний господар,
Та й ти, славний суборе!

ДНІСТЕР

Ци дружина люба, мила з краю загостила,
Ци пташина білокрила з краю заблудила,
Ци буркун то синопюрий байраком гукає,
Ци Дністер то буйнобурий на Подолі грає?
На чім то поберіжю збіжя золотіють,
І покоси шовковії колом зеленіють,
І шумя ту темні луги, гай там шелевіє,
Там хатина у садочку, ту ся двір біліє?
Ту соколи підлітають, ту вірли сковичуть,
А по борах соловії сум на сум щебечуть?
Чуєш, десь мала хлопчина на сопівці грає,
Дівча квапить до керниці, думку си співає,
І вівчар там молоденький білі вівці кличе;
Чути — рже десь ворон коник, сірий волик
риче...
Всюда любо, всюда красно, всюда лиш би
бути! —
О дністерські береженьки. можна вас забути?

ОСКРЕСНИ, БОЯНЕ!

Оскресни, Бояне, пресвітлий співаче!
Та де ж ти так довго ночуєш?
Давно вже по тобі слов'янщина плаче,
А ти нас, Бояне, не чуєш?
Оскресни, оскресни, вже літо надходить,
Вже зоря нам ясна світає,
Лиш сонце на небі без тебе не сходить,
Бо сонце на тебе чекає.

Оскресни, Бояне, оскресни,— чи чуєш,
Як пташка гаями голосить?
А ти десь в могилі у темній ночуєш...
Не чуєш, зозуля тя просить?!
Оскресни, оскресни в щасливу годину,
Оскресни, Бояне, наш друже,
Прибуди з могили у нашу гостину,
Нехай так пташина не тужить.

Оскресни, Бояне, не бійся нічого,
Не бійся московської окови;
Слов'яне живуть ще, руснаків є много,
Що вмерти за тебе готові.
Оскресни, оскресни, заграй нам до бою,
Заграй нам, як громи небесні.

Граї пісню правдиву, граї пісню нам свою,
А згинуть крикливці безчесні!

Коби ж то ми знали, коби ж ми відали,
Де твоя, співаче, могила,
То ми би найглибшу могилу заклали,
Она би тя, певно, пустила!
А так ми не знаєм, в котрій ти країні,
В котрім то ти гробі ся клониш:
Ци ти на Подолю, ци ти на Україні,
Ци ти на Підгір'ю ся слониш.

Країно щаслива, країно кохана,
Пусти нам Бояна з могили;
Пусти, ах, пусти нам співака Бояна,
Бо наші поділя зацвіли.
Най пташка не тужить, зозуля не кує,
Най так соловії не плачуть,
Най руськая земля Бояна учує,
Най руські сини го зобачуть.

ВИПРАВА В ПОЛЕ

— Ой брате мій, ой коханий,
Чо ти ходиш заплаканий?
Гай, гай, не думай, поїдем за Дунай,
Гей, поїдем, коханий!

Ой рад би я, милий брате,
Гей, рад би я не плакати,
Але ж тяженько на моє серденько,
Гадає розпукати.

Ци, може, ти, брате, плачеш,
Що родини ба й не бачиш?
Цісарська фана — дружина кохана,
Чого ж більше ти хочеш?

Вбери фану в буковину,
Все не стане за дружину.
Гей, горе, горе, поведе за море!
Там, відай, я загину.

Не тра, брате, нарікати;
Хоть підемо воювати;
Ой гоя, гоя, така ж наша доля,—
Ти думай, що гуляти.

Ой гуляти ба й гуляти
Там, де грають на гармати...
Гой, гою, гою, ти долечко ж моя,
Гей, мати ж моя, мати!

Ой мати ж ти моя, мати,
Пішов твій син погуляти:
Гей, гаю, гаю, то п'ю, то гуляю,
Гей, то п'ю, то гуляю!

Ой пив же я та й напивси,
Як лег спати, не будивси...
Гей, гаю, гаю, кєрвавий Дунаю,
Вже-м навіки упивси!

У ВЕРОНІ

У Вероні, гей, на брамі каменії,
Там стояли три жовняре молодії.
Оден сперси на поручу, задумавси;
Дрібненькими сльозочками заплакавси;
Другий его до серденька пригортає,
Та й до него ізтихенька промовляє:
«Ей, не тужи, брате милий, не журиси!
Красно, мило в Італії, подивиси!
Землю трави шовковії укривають,
Соловії голоснії не втихають».

«Добре тобі, любий брате, говорити,
Коли ж мені в чужім краю горе жити.
Горе ж мені в чужім краю пробувати,
Прийде з жалю великого погибати.
Бо хоть красно в Італії, лиш би бути,
Таки годі краю свого ба й забути.
Бо хоть у нас виногради не зацвіли,
Коли ж бо в нас нарід любий, нарід милий;
А тут люди не є люди, але звірі,
Ні в них бога, ні в них царя, ні в них віри».

У Вероні, гей, на брамі каменії,
Там стояли три жовняре молодії,

Оден сперси на поручу, задумавси,
Дрібненькими сльозочками заплакавси;
Другий его до серденька пригортає,
Сльози єму дрібненькії обтирає;
Обтирає дрібні сльози та й голубить:
«Не журися, брате милий, брате любий!
Бо если ми в Італії не пірємо,
То ще ми си в наші краї повернемо».

ПІД МАДЖЕНТОВ

Гей, у полі, у полі,
Там літають соколи:
Летя, літають, сумненько гукають,
Аж мене серце болить.

Ой серденько, серденько,
Чого ж тобі тяженько?
Канони грають, кулі заспівають,
Най ти буде радненько.

Буде, буде радненько,
Буде рано-раненько
Сонце сходити, перестанеш жити —
Гуляй, гуляй, серденько!

Ой сонечко сходило,
Туманами си вкрило;
Канони грали, кров'ю розливали,
Аби си не дивило.

Подиви ж ти си, мати,
Та на наші кабати:
Вся кабатина — то кров, то калина,—
Ци-с мня годна пізнати?

Ой пізнаю, пізнаю:
Лиш одного тя маю —
Одного сина, красний, як калина,
Та як калина в гаю.

Ой бо в гаю калина
Не для него зацвіла;
Гей, цвіла, цвіла висока могила —
Твому сину дружина.

Ой дружина ж то, ненько!
Завтра рано-раненько
В шовковій траві, зеленій мураві
Поклонюси низенько.

Поклонюси до свого
Гетьмана молодого:
— Гетьмане-пане, звичай же ти мене,
Козака молодого.

— Буду тебе вінчати
Там, де дзвоня гармати,
Ой буду, сину...— Гину, пане, гину!
Гей, не плач, моя мати!

СОННІ МАРИ

У сине море сонце вже потало,
І всюди мирно, всюди тихо стало,
Лиш з дому Марка дзвони в складних
струнах

Пустили голос срібний по лагунах,
І так сердечне до молитви прося,
Що аж рибки ся з глибини піднося
Пречистій діві «Радуйся» сказати...
Пішла і рибка під каміне спати,
І тихо стало.

Повиж моря краю
Зачався місяць в туманах блукати,
А недалеко в циприсовім гаю
Десь соловіє стало щебетати,
І так-то щире, щире заводило,
Як сиротятко, що не має роду,—
Хто знає, відки бідне заблудило
До сего краю на солену воду...
Умовкло, бачу, вже го не чувати.

Домами стало світло погасати,
В лагунах тихо,— часом десь гітара

Поплаче трохи, часом милих пара
В закритій барці стане гоготіти,—
Пропали-таки в срібній ночі сіті...
І нич-нічого більше вже не чути.
А люди? — мали десь давно заснути,
Стружені, бідні.— Милого спочинку!
А я де склоню голов на годинку,
Де я до завтра буду спочивати?
Ци треба й бідним місця ще шукати?
От палац Дожин з ясного мармуру:
Я тут ся склоню тихо коло муру
Та й буду спати, спати до раненька
У сего слупа, дрижуч го обтулю,
Як свого брата, ліпше ще, як брата,—
Ци ж не оба ми, бідні, сиротята?

О, як ту добре! Плита холодненька,
До неї груди трошечки притулю,
Чей перестане серденько боліти.—
Опівніч дзвоня. Ave *, божа мати!
Приклоню голов, буду трохи спати,
Бо сон мя ломить...

Голос то трембіти?

Так, так, трембіта десь приповідає...
І чо ж так дуже миленька жаліє,
Що чагір в'яне, скалам серце мліє?
Відай, мене так, бідного, вітає
За десять років,— як же жалібненько!
Гей, мати рідна, син як повертає,

* Ave! (лат.) — Радуйся!

А вна лиш сплаче, а відтак питає:
«Де-сь був, мій синку?»

Ненько моя, ненько,
Де-м був, питаєш?

Або ж я вже знаю
За тільки років, по котрім то краю,
Котрим замір'єм нещасливий блуджу,
Ци де не найду рідну, братню душу,
Ци не здибаю, словом, чоловіка! —
І вже-м на ноги, ненечко, каліка, —
Та й не найшов-єм, — нині повертаю
Назад в Підгір'є, знов до свого краю.

Ой як гаразд то було тутки жити,
Нім я пішов був ц'арами блудити!
О, добре було, добре, пам'ятаю,
Багато ліпше, як у бога в раю:
Бо в бога в раю ні трембіти нути,
Ані фляори на тугу не чути.
А на Підгір'ю пісня не втихає,
Бо тут і камінь заспівати знає,
Бо тут і пуга свою думку піє,
Як нічов вліті місяць їй пригріє,
Або як ворон смерті де закружить,
А вна то видить та й з жалю затужить,
Що вже комусь би тутки не тривати.

Коби хоть тільки щастя в бога мати,
Би можна було — вже ми доста жити —
Сю бідну голов тутки де склонити
На супочинок, тут коби застила,
Аби по мені з раз хоть затужила

Трембіта мила!

Де ж їй любі нути,
Що їй лиш трошки, вже лиш трошки
чути?

Ніби зозулька, бачиш, закувала
По кінець світа, так ся відозвала,
І сумно, сумно знов приповідає,
Гей тая лебідь, що на скін співає,
Ци, як на Риві казкарі казали,
Так вона співає — де?
У Чорногорі.

Так, так тота гора ся називає,
Що онде пишно в небо ся змагає,
І князі-скрані в золотії зорі,
Ніби в коруну ясну, укриває,
А буйні вітри білими снігами
Закрили главу, ніби рантухами.
Єй шати — квіти і шовкові бори,
Єй слово — громи, груди в неї — скали.
Поклоном гори околom припали...
Несіть податки ви, боярські двори,
А ви, загір'я, кармазини, кири,
Бо та цариця наша на Підгір'ї,—
То Чорногора.

Онде на обочі,—
О, о! — Не плачте, сиві мої очі,
Бо вже не вернуть тії милі хвилі! —
Дивіть, в обочі онде дві могили;
Ци пізнаєте? Ще і нині вкупці,
Ніби голубчик сивий при голубці,—
Все як бувало, нич ся не змінили.
А понад ними, гейби дві сестриці

Приповідали, красні дві ялиці,—
О, як червоно дуже вни зацвіли,
Би-сь думав, кров'юв.

Онде трошки далі
Керничка чиста, як коли з хрустали,
Довкола зіле сльозами вливає,
А тамки, в лісі, дрозда десь співає,
Як то бувало, тямю, тими днями,
Коли-м в неділю божу з легінями
Сюди ходили Добушеві грати...
Так, так, тепер си можу нагадати:
У сій могилі, осьде зараз, скраю,
Капітан Добуш славний спочиває,—
Підгірський мститель.

Друга та могила
Івана брата голуба прикрила,
Тому вна горне д тій ся так близенько,
Ніби серденько миле до серденька;
Ніби вже божі судії судили,
Би спочивали так, як разом жили,
Один при другім.

Дуже добре тямю,
Як я бувало явору наламю,
Відтак барвінку дикого намичу
Та й сі хрести два ялібно затичу;
Відтак си сяду кобзу настроїти,
Та й зачну пісню Добушеві піти,
Аж плачу часом, і самий не знаю,
Чого і пощо,— тільки си гадаю,
Що моїх братів ся могила криє.
Чого ж ту сльоза личенько ми миє?

Вспокійся, серце,— таже ти казало,
Що якби-сь братню душу де здибало,
То вже ні раз би-сь більше не боліло,
То вже би-сь тільки світом не гуділо,
Як та зазулька, що навесні кує:
«Де кукул-братчик, що мене не чує?!»
Будь тихо, серце, будь, най нагадаю
Ту думку красну, нути тії милі
О Добушеві, а як відспіваю,
Загинем разом на єго могилі,
Як ті лебеді, що лиш раз їх чути,
Потому гинуть, бо не можуть бути.

ДО РУСЬКОГО БОЯНСТВА

До вашого престолу, віщуни, приходжу,
Три рази по три рази вам ся поклонити,
Три рази по три рази волі в вас просити,
Почувши в моїх грудях пісні силу божу.

Тож думну мою скраню вам під ноги ложу:
Веліте віщі руки на ту скрань вложити,
А будуть срібні струни на шездарі жити,
А в світлім вашім крузі также стати зможу.

І буду вам співати, що Підгір'є діє,
Як тамки сонце світить, як там місяць гріє,
Як тамки раз бувало, як колись там буде;

І буду вам співати, як живуть там люде,
Як там флюяра грає, як трембіта тужить,
Як там ся щастє, доля, слава, радість
дружитьь.

ПОКЛІН

Співанка

Гей, по горі, по високій трійзіль
постелився;
З України до дівчини козак поклонився.
Поклонився козаченько з коня вороного:
Нагадай си, моя мила, мене молодого!

А в неділю рано-рано дівча ся вмивало
Та й русою та косою личенько втирало,
Утирало біле личко, утирало брови:
Нема ж мого миленького, нема вже розмови.

Не плач, мила, не плач, серце, не плач,
чорні очі,
Ой маю ж я розмовоньку аж допізна з ночі,
Ой маю ж я розмовоньку, ой маю ж я милу:
Висипано надо мною високу могилу.

ВЕЧОРОМ

Пою коні при Дунаю,
Та й думаю, та й думаю:
Коні карі, коні сиві,
А я молод нещасливий.

І чому ж бо я нещасний?
Ци-м не козак, ци-м не красний?
Ци ми палаш не острений,
Що світок мій засмучений?

Світ хороший, сонце гріє,
От заходить, вечоріє,
Нічка темна, не видати,
А я з кіньми мушу спати.

Спав я нічку, спав я другу,
Годі знести серцю тугу,
Гоя, коні, гоя, сиві,
Будьте ви ми хоть зичливі.

Гоя, коні-виногради,
Буду в винах вас купати,
Буду медом вас поїти,
Лиш несіть мня, понесіте.

Занесіть мня, де я знаю:
У калині, в темнім гаю,
Там хатина малесенька,
Там дівчина милесенька.

Вийди, вийди, моя зоре!
Коню сивий, коню карий,
Коню білий, коню гривий,
Ци я й нині нещасливий?

СЕСТРА

Співанка з української думки

Ні зозуля в лузі затужила,
Ні пташина в тузі голосила,
 То сестричка лист писала,
 На сторону посилала,
Та й до брата слезно промовляла:

«Брате милий, брате соколоньку,
Ти-сь покинув сестру сиротоньку,
 А я ходжу, накликаю,
 Як зозулька в темнім гаю:
Верни, верни з далекого краю!»

«Сестро моя, сестро моя рудо,
Як я можу до тебе вернути?
 Через ліси темнесенькі,
 Через ріки бистресенькі,
Через степи рівні, рівнесенькі?»

«Гаєм-гаєм, лебедем Дунаєм,
А степами бистрим горностаєм,
 А на моє подвіренько
 Пади бистрим соколеньком,
А голубом на моє серденько».

Ой летів я сім день та й годину,
Прилетів я до сестри в гостину,
 Прилетів я та й гукаю,
 А сестрички не видаю,
Ах, відай, я сестри вже не маю.

«Сестро ж моя, лелієнько біла,
Уповіж ми, де ти ся поділа?»
 «В гаю, брате, в гаю, в гаю,
 Під могилов пробуваю,
Все б тобі розмовоньку маю».

ПРИ ВІДХОДІ

Співанка

«Чо ти плачеш, дівчино єдина,
Вшак ти видиш, не моя причина,—
Не рад би я відїжджати,
Гонить цїсар воювати;
Не тра серцю туги завдавати»

«Рада ж би я, милий, не тужити,
Но без тебе горе в світі жити,—
Ти поїдеш на Україну,
Я ся пташков перекину
Та й полечу милому кувати».

Ой кувала зозульков, кувала,
Та й милого нігде не видала.
«Де ж ти, милий, пробуваєш,
Що ти мене не чуваєш,
Ци ти голос уже мій не знаєш?»

«Знаю, знаю милий голосочок!
Прикрив мене кленовий листочок;
Під могилув нич не чути,
Ах, як тяжко під нев бути,
А ще тяжче миленьку забути».

ГУЦУЛКА

Де кресак мій, порошниці, піду погуляти,
Ци би свою давню вроду де не відшукати;
Ой тоту ж то давню вроду з чорними очима,
Що дівчата, молодиці з розуму зводила.

Ой гуляю я, гуляю, аж помости гнуться,
Попід стелю топірчики вибивані в'ються,
Але давню свою вроду все я не нахожу,
Хіба піду до ворожки та й си поворожу.

Ой ворожко, ворожечко, на усі цигани,
Ворожи ми жовтим воском зараз на кресані,
Де рум'яне моє личко, мальовані брови?
Як дівчата святкували навесні покрови.

ПРЕЧИСТА ДІВО, РАДУЙСЯ, МАРІЄ!

У синє море сонце яснє тоне
І своє світло, ніби кров, червоне
По всій країні доокола сіє,
А там зозульку в гаю десь чувати,
А там дзвіночок став селом кувати,
Там в борі вітер листом шелевіє:
Пречиста діво, радуйся, Маріє...

Пречиста діво, радуйся, Маріє...
Он молод жовняр ляг си на мураві,
Личко студене, шати му кроваві,
Розстрілен нині, бо — самий не вміє...
Камратя яму темну му вкопали
І на спочинок бідного в ню склали;
Уже не скаже, як дзвінок запіє:
Пречиста діво, радуйся, Маріє...

Пречиста діво, радуйся, Маріє!
Під плотом сіла удовиця-мати,
До себе тулить бідне сиротяти,
І плаче ревне, серденько їй мліє,
Ба, вже не плаче, вже і не голосить,
Склонила голов, більше не підносить,
Зірниці плачуть, а дзвінок німіє...
Пречиста діво, радуйся, Маріє!

Пречиста діво, радуйся, Маріє!
Там онде блудить сплакана дитина,
Без тата, мами, бідна сиротина,
Нічо не їло, душечка му мліє,—
І хоче в хату бідня навернути,
Господар псами тровить єго, чути:
Верескло, впало, кров ся з ніжки ліє...
Пречиста діво, радуйся, Маріє!

Пречиста діво, радуйся, Маріє,
Бо я не можу... Вшак я маю душу,
І чути мушу, і дивити мушу.
Що тут на світі, ах, тутки ся діє!
Да як до гробу зложуть мое тіло,
Де темно, тісно, студено, зотліло,
Де нич не плаче, де усе німіє,—
Пречиста діво, радуйся, Маріє!

СПІВАЦЬКА ДОБРАНІЧ

На скін Тараса Шевченка

Світить місяць світлесенько
 В молоденькім маю,
Би ся було виднесенько
 На козацькім краю;
Би ся було виднесенько
 В калиновім лузі,
Як вкраїнський співаченько
 На Україні тужить.

І сів си бідний нічков на кургані,
 Докола степом сльозами провів,
Склонив на руки мармурові скрані,
 Зітхнув до бога, далі занімів;
І думав довго в яснім світлі луни,
 І плакав много, пак ся повтирав,
І взяв кобзину, ткнув кроваві струни,
 Та й так сарака лугом заспівав:

Ци я не тутки раз родився,
 Не тутки живши, не нажився,
Не тут в желізо мня кували,
 Би мої думи повтихали?

Ой тутки, тутки, милий боже!
О Україно, Запороже
Ци співакові та лиш доля:
Кайдан, Сибір і вся неволя? —

І ци ж подоба в світі бути,
Навчившись орлом полинути,
Навчившись степом погуляти,
І з козаками пробувати?
О Україно, рач простити,
Не можна серцю тутки жити,
То най навіки тя покине,
Най тутки трісне, тутки гине!

І склав кобзину бідний на кургані,
Докола степом сльозами провів,
Склонив на руки мармурові скрані,
Зітхнув до бога, далі зацімів;
І тихо було ніченьков у маю,
Зірниці плачуть на шовковий луг,
А соловіє в калиновім гаю
Заголосило степом наоколог:

На добраніч ти, віщуне
На козацькі діти!
Ляг-єсь спати в світлі луни
В засльожені квіти.
Спи ж ти, руський соловію,
Я за тебе тужу,
А як тутки зазоріє,
Я тебе пробуджу.

РЕКРУТ

Стояв же він на шельваху
В царськiм дворi,
Вмивався він, втирався він,
Як гусь по водi;
Умився він да сльозами,
Нiхто го не чув,
Стулився він на багнетi,
На хвильку заснув.

Ой спить же він на багнетi
В царськiм дворi,
Та й сниться му, що ходить десь
По синiй горi,
Та й кучерi зачiсує,
Та й кучерi в'є...
Чом ненька ми не пише?
Ци вона ще жиє?..

Ой рада би-м, мiй синоньку,
Листок написати,
Насипали могилоньку,
Не можу я встати;

Не можу я, соколоньку,
Глибоко на дні,
Насипали на рученьки
Сирої землі.

І був би він в царськiм дворi
Багато ще снів,
Гукнув-бо дзвiн на Стефанi,
А він ся збудив;
Утер собі i личенько,
Утер си i гвер...
Кров точиться по мармурi,
А жовняр умер.

ДЕЗЕРТИР

Ой сів же він при столику,
При світлі думав,
Писанечко дрібнесеньке,
А він го читав.

Писанечко дрібнесеньке,
Листочок, як сніг;
Склонив же він головоньку
К столові на ріг.

«Ой ненечка старенькая
Ми пише водно,
Що там зима тяженькая,
А їй студено;

Нема, нема єї кому
Врубати дрівець,
Бо їй синок, оден в дому —
Цісарський стрілець».

І схопився, як полемінь,
Полетів, як птак,
А вітер з ним не йде вдогінь,
Бо годі му так;

Бо він летить до матоньки
Старої домів,
Дрівець єї врубатоньки,
Би хатку нагрів.

В АРЕШТІ

І опівніч вже минає,
Вже і лампа догорає,
І камратя зацімліли,
Коло столу сном присіли.

Спочивайте, милі братя,
Бо вам добре спочивати,
Але я,— о ні, ніколи,
Бо-м в кайданах, бо-м в неволі.

І за що мене вкували?
Що ризштунки ржев запали!
Я би-м думав, що від піти
Зброя мусить червоніти.

Що ж бо збройов ся клопочу?
Най кують мня кілька хочуть!
На вікні, он коло грати,
Там шездара сиротяти.

А я втворю си віконце,—
Ясний місяць — моє сонце!
Ох, як зачну грати, грати,
Муся струни ся піввати.

Так, най струни ся поколють,
Бо я всю жовнярську долю,
Бо я всьо, що в войську знаю,
На шездарі заспіваю.

Так, усьо я заголошу.
А кайдан, що осьде ношу,
Завторує в срібні нути,
Аж го звізди муся чути.

Але то би було лихо!
Ліпше грати тихо, тихо,
Аби братів не скорняти,
Бо вни любя ся сміяти.

Сміх — дурниця ми не буде,
Але в войску всякі люде,—
Скажуть, що я їх клопочу.
А я ласки їх не хочу.

Тож тихенько, серце, струни!
При зірницях, в світлі луни
Можна трошки потужити,
Лиш би братя не збудити.

ОЙ НІЧКА ТО ТИХА

Думка

Ой нічка то тиха, ой нічка то мила!..
Зорниця в зорницю по небі світила,
А я си при мурі на лавочку сів
Та й оком сльозавим довкола повів.

І хто ж мені того на світі закаже,
Як сонце загасне, як нічка наляже,
Аби я потиху на лаві не сів
Та й оком сльозавим докола не вів?

Ой сиджу я, сиджу, на палаш приперся,
Манта ми широка, полами утерся;
Аж виджу, при мені хтось близенько став,
Та й плакав зо мною, зо мною думав.

То брат мій, товариш—о, щире мня любить,
Та й каже до мене — не каже, голубить:
«Чого ж ти, мій друже, на лавиці сів
Та й оком сльозавим докола повів?»

«О брате мій, брате, як можеш питати,
Чого ми боліти, чого ми думати?»

ОЙ ВИЙДУ Я З ХАТИ

Думка

Ой вийду я з хати та й стану гадати:
Коби то не зброя, не білі кабати,
Ой то ж би-м полетів, як куля, як кріс,
Де-м орлом родився, де-м соколом ріс.

Виходить із хати рідненькая мати:
«І слихом слыхати, і видом видати!
А де ж бо ти, синку, а де ж бо ти був,
Що моїх ти сльозей ніколи не чув?»

«Ой ненечко-утко, не жалуй, не думай:
Летів я за море, летів я за Дунай;
Ходив я далеко, далеко у світ,
Підгір'я шукати, Підгір'я там ніт».

Приходя до мене молодці-соколи:
«Легіню, на танець, легіню, на поле!» —
«Ой піду я, братя, ой піду я д вам,
Лиш сестрам-голубкам даруночки дам».

Ой клоню я сестрам кармазин, то квіти,
А вни полинули чимборше до кліті,

Винося одежу, винося кресак:
Убрався, уклався, як пава, як мак.

Сорочка в три цирки, хустина шовкова,
Топірчик з Сиготу, а черес з Кракова,
Обі порошниці в Ростоках набив,
А ретязі мої би й Добуш носив.

Приходжу на поле, де братя гуляють,—
Цимбалоньки ріжуть, скрипичники грають,
А дівчина моя то ружа, то сніг,
Як я ї зобачив, аж падаю з ніг.

Товариш мій давній заводить з нев танець
Та й шепче до неї: «Дивися, коханець!»
А вна як узріла — то в регіт, то в плач:
Згадала си любка зелений бокач.

Та й право до мене, хороше, моторне,
За шию вбіймає, до себе мя горне:
«Ой любчику любий, ой де ж бо ти був,
Що-сь співанки мої ніколи не чув?»

І була би більше небога казала,
Коби мня громада не була обстала,—
Той клонить горілку, той пиво, той мід...
Над наше Підгір'є на світі вже ніт!

СПІВАНКА

Зашуміли темні лози
Козакові при дорозі.
По дорозі блудом ходить,
Вороного свого водить,
Золотую чашу носить,
Капітана слезно просить:

«Гей, ти, пане капітане,
Ти, козацький атамане,
Дам ти меду, дам ти чашу,
Лиш пусти мя в землю нашу,
Лиш пусти до роду мого,
Дам коня ще вороного».

«Дурно козак, дурно тужиш,
Бо не підеш, аж дослужиш;
А як будеш що казати,
То тя скажу прикувати
До коня до вороного,
Козаченька молодого».

МАРШ НА ІТАЛІЮ

Співанка

Засвіти ми, ясна зоре,
Засвіти ми на всі гори;
Гей, іду, іду,
Поїду за Дунай,
Гей, поїду за море!

Ци за море, ци за Дунай,
Коли-сь жовняр, то не думай!
Ой голя, голя,
Така твоя доля,
Гей, гуляй, хлопче, гуляй!

Ой буду я ще гуляти,
Як заграють на гармати;
Гей, голя, голя,
Ти, доле, ти моя,—
Ой мати ж моя, мати!!

Ой ненечко, моя мати,
Пішов твій син погуляти;
Гей, гаю, гаю,
І п'ю і гуляю,—
Гей, то п'ю, то гуляю!

Ой пив же я та й напився,
Пішов спати, не будився;
Гей, гаю, гаю,
Кровавий Дунаю,
Як я дуже упився!

ТОВАРИШІ

Гей, брате милий, гей, ци чуєш,
Чого ти ходиш та й сумуєш,
Чого сумуєш та й думаєш,
Коня футруєш, не співаєш? —
Отак, мій друже, так, соколе:
Поїдем рано в чисте поле
З французом, сардом воювати,
Чей перестану вже думати.

Ци то в полі над Маджентов три вірлове
в'ються,
Ци то в полі під Маджентов три царове
б'ються?
Ой не б'ються, але ріжуть цілісеньку днинку;
Дайте, дайте відпочити най би на годинку!

Ой не бійся, красний улан, ой не бійся,
молод:
Під Маджентов виногради, в винограді холод;
Там ти будеш спочивати, брате мій Іване,
Аж старенька твоя няня плакати не стане.

Ой нене ж моя, горе, горе!
Ци в грудях моїх Чорне море,

Що тільки крові з рани плине,
А серце моє ще не стине?
Ой то ж то коле, то ж то крає,
Аж душу з тіла випирає!..
Водиці, люде, хоть дробину,—
Водиці — йой — мій боже — гину!..

Чи то в полі під Маджентов явір повалений,
Чи то в полі під Маджентов улан заколений?
Поклонився головою на гарячий камінь,
А канони загукали по Мадженті: амінь!

Гей, скажи ми, красний улан, це не тут
канони
Ліпше знають задзвонити, як удома дзвони?
Та й скажи ми, милий брате, чи не тутки
круки
Ліпше знають нарядити, як наймільші звуки?

Гей, брате милий, гей, чи чуєш,
Чого ти тутки так сумуєш
На кабатині на зеленій,
В кровавій красці закрашеній? —
Він тихо, бачу, він не чує,
Та як сумує, так сумує,—
Струджений, бідний, що ж робити,—
Хіба му постіль постелити.

Чи ся в полі під Маджентов місяць кров'ю
мие,
Чи то в полі під Маджентов улан яму рие?
Рие яму шабелькою пізно зопівночі;
В Італії глина — камінь, він сльозами
мочить.

Докопався бідний улан на чотири п'яді;
Борше, борше, побратиме, далі ме світати!
Докопався улан в пояс, більше не змагає,
Сів си, бідний, коло брата та й собі думає.

Гей, брате милий, гей, ци чуєш,
Ци ти на мене морокуєш,
Ци ти мене уже не любиш,
Що не промовиш, приголубиш,
Як досі завше, як бувало,
Коли ся нічков балакало?
Він тихо, бачу, він не чує,
Та як сумує, так сумує.

Ци зірниця над Маджентов сльозами ся миє,
Ци то улан під Маджентов гріб могилов
криє?
І могилу вже усипав, вже і хрестик тиче,
А пташина на березі все собі щебече.

Шугу з лугу, пташенятко, шугу в луги піти,
Онде плачуть всі зірниці, онде мліють квіти.
Онде тужить молод улан, серце му ся крає,
Клонить голов в білі поли та й собі гадає:

Гей, брате милий, гей, ци чуєш,
І з ким ти нічку сю ночуєш,
І з ким ти будеш розмовляти
О твоїй нені, о дівчаті?
Не думай, брате мій, соколе:
Поїду рано в чисте поле
З французом, сардом воювати,—
Мем вечір в гробі балакати.

НІЧ В ЯССАХ

Гостинці тихо, ринки не гомоня,
При світлі луни сріблені побої,
Би-сь думав: діти рідній неньці своїй,
Святій Голії, низенько ся клоня.

А вна під золотом аж ся поколола,—
Каміне ясне, світичі ярії
Перед іконов світяться Марії,
Черці читають день і ніч в престола.

Там далі видко книжницьку палату,—
Сумує, бідна, ніби удовиця,
Роса змочила мармурові лиця,
І плаче ревне,— на котру то страту?

Ой плач, небого, ци ж нема по чому?
Диви, по стінах ті кроваві стіки!
То кров боярська з-під головосіки,—
А що зародить коло того дому?

Тото в городі, в ясиновім гаю
Пряде дівчатко тонесенькі ниті;
Зачило пісню жалібно тужити,—
Чуй-чуй, шездара десь ся відзиває.

От близько осьде, в камінній касарні
Сидить при слупі козак в світлі луни
І свої тоски звів на срібні струни.
Хороший, молод, лиш личко му марне.

Співає, тужить, аж го чути годі,—
Які ж то красні співанки в Молдаві
О бісурманах, о боярській славі...
Утих і козак — з дівчинов в городі.

І вже дрімає, ні вітрець не віє,
А хмурка луні личенько закрила,
Бо зблідло бідній, бачиш, ся стужила...
Нічо не видно, як верхи Голії.

КОЗАК

Куда ж ти, козаче, на карім на коні?
Ци з орли в заліжку, ци з вітром в погоні?
Ні з орли на дотік, ні з вітром в погінь,
Я їду, де хочу, я їду — де кінь.

А де ж бо ти хочеш, ти, бистрий соколе?
Ци хочеш на степи, ци хочеш на поле?
На поле? — завузько, на степи? — на яр.
Ну ж далі, мій коню, ну ж далі, мій кар!

Там хутор при лузі, там білі ворота,
Там дівча калина, яснійша від злота,
Там козак прилетів, з коня вже злинув,
І сів си при дівці, і дівку стиснув.

А дівка, як рожа з калинов навесні,
А брови їй чорні, а очі небесні...
О боже мій милий, мені коби так,
Коби я не жовняр, коби я козак!

У ПОЛІ, ГЕЙ, У ПОЛІ!

У полі, гей, у полі
Літають три соколи,
А я собі думаю,
Чому я крил не маю?

Коби ж то крила, крила,
Полетів би-м, де мила,
Полетів на Підгір'є,
Де милої подвір'є.

Що робиш ти, мій маю?
Васильчик підливаю,
Василенчик та й руту,
Відтак барвінок буду.

Ой мила, ти мій світе,
Даруй мені дві квіти,
Дві квіти за кресаню,
По нашому коханю.

*

У полі, гей у полі
Літають три соколи,
Соколи не голуби,—
А любчик мені любий.

Ой любчику мій красний,
Як соколонько ясний,
Чому ти мня покинув?
Чому? Скажи, бо гину.

Загинеш, любко моя?
Ой го́я, дана, го́я,
Ой дана, го́я, дана!
Не мінюся за пана!

За пана, вражий сину?
На збитки не загину!
Ой ні, ні, ні, голубе!
Який же ти ми любий!

*

У полі, гей у полі,
Літають три соколи,
А я собі думаю,
Чому я не літаю?

Коби я міг летіти,—
Ци знаєш, там, де квіти!
Ци знаєш, там, де бори
Ружеві понад море!

Там виля, там світлиця,
Там ясна, як зорниця
Як зірка серед ночі,
Там мила, чорні очі.

А я би-м сів на ганку,
Сидів би-м без устанку,
Сидів би-м штири літа,
Сидів би-м кілько світа.

*

У полі, гей, у полі
Літають си соколи,
Літають пара в пару,—
Подайте ми шездару.

Подайте, най щебечу,
Миленького прикличу,
Миленького з Підгір'я
До мого подвір'я.

Прийди, прийди, коханку,
Далеко ще до ранку!
Далеко ще до зорі,—
Прийди, прийди, я в борі.

До бору — ні, ніколи,
Бо скорпіон мня вколе,
Бо скорпіон мня вкусить,
А милий вмерти мусить.

*

Ой як же я загину,
Де, мила, мня сховаєш?
Сховаю тя в калину,
Бо ти мене кохаєш.

Калина — білі квіти,
В калині вітер віє,
Там буду я сидіти,
Зо мною соловіє:

Вно буде си співати
На усіякі нути,
Я буду пригравати,
Далеко буде чути.

Далеко? Ні, близенько,
До тебе у могилу:
Не чуєш ти, серденько,
Не чуєш твою милу?

НА МОГИЛІ МОГО БРАТА

Весна ся вернула, всі пташки щебечуть,
Всі квіти зацвіли докола.
То ж піду на цвинтар,— не піду, полечу
До мого брата-сокола;

І озьму шездару, і пісеньку зложу
О красних дівчатах, о маю,
І братчику мому на цвинтарнім ложу
На струнах шовкових заграю.

Добрий вечір, брате, що дієш, небоже,
Як тутки тобі ся май діє?
Нічо не говориш? Сумуєш? Чого же?
Що сонце в могилі не гріє?
То сонце! Не думай, вшак я тя кохаю,
Мені тебе можна любити;
Я прийду до тебе щороку, щомаю
Та й буду з тобою тужити.

КІНЕЦЬ

Молодіж минула,
 Як ружебий цвіт;
Де утіха була,
 Там і смутку ніт,
Бо там серце стиле,
 Ніби чорна кров,
З серцем всьо, що миле,
 З серцем вся любов.
А де красна дума
 Золотила дні,
Там не чути й глума,
 Ліру криють сні;
Два гроби, дві лози,
 Над гробами знак:
Осьде думи, сльози,
 Онде — їх співак.

БАРВІНОК

Хтось посіяв го на ринку,
Підливав го божу днинку;
Але зіле ся не рушить,
А він, бідний, голов сушить:
Молодецький ти мій раю,
Що робити вже я маю,
Відки глини доносити,
Де водиці запросити,
Ци у Дону, ци в Дунаю?
Молодецький ти мій раю!

Не нуждуйся, ні, небоже,
Твоя щирість не pomoже,
Ані глина, би з загір'я,
Ні водиця, би з замір'я.
Але тужиш, милий друже,
За барвінком ти так дуже,
Не на міські ринки тра ти:
В гори, в гори го шукати!

СИРОТИ

На зарінок сонце гріє,
Де ся хлопчик з щенем грає;
Ци мороз, ци вітер віє,
Щене хлопчик не питає.

Ба і сонця ще не видно
З-поза світа, з-поза хати,
Хлопчик кличе на песетко,
Та й ідуть обоє грати.

А хоть сонце не світило,
Хлопчик мусить з щенем грати,
Бо хоть грати їм не мило,
То їх гонить добра мати.

І так грають божа днина,
Ци мело, ци сонце гріло,
Бо і хлопчик сиротина,
Бо і щене осаміло.

ЗІЛЄ

Ой ворон коник, та вороненький,
Та молод улан, молоденький,
Та повалився до сідельця,
А кров заграла право з серця,
По улану молодому,
По конику вороному.

Шпурив палаш, шпурив піку
На шовкові трави;
Тільки долі, тільки віку!
Тільки своєю слави!

Ой світить шабля, світить дуже,
А коло шаблі піка тужить;
А молод улан подивився
Та й на мураву повалився;
Покотився та й конає,
До камратів промовляє:

«Моя зброя онде світить —
Вам ю, братя, даю,
Лиш добийте, доколїте,
Най ся не караю».

«А як я, братя, вже застину,
То загребїть мя під калину.

Та й затужить, коли би воля,
Одну ми пісню із Подоля,
Другу думку з Черногори,
Щоби чути аж за море;
Третю прошу заспівати
При зеленім гаю,
Щоби вчули всі дівчата
На козацькім краю.

«А як дівчата будуть чути,
То накопають м'яти, рути,
Але барвінку много, много,
Бо то для мене, молодого,
Та й насіють доокола
Коло улана-сокола,
Щоби цвіли, процвітали
Як зими, так літі,
Щоби пташки щебетали
В барвінковім квіті.

«А я се, братя, як учую
Аж під могилу глибокую
Та й вийду нічков, нічков в маю,
Та й ся подивлю, погадаю:
Були братя, не видати,
Гули пісні, не чувати;
Лиш то зіле по могилі
В'єся без розлуки...
О дівчата красні, милі,
Ніт, як ваші руки!..

ЗОЛОТИЙ ЛЕВ

Ой леліяла го, колисала,
В шовкове пір'є спати клала.
Волоськов піснев го коїла,
Росов дунайськов го поїла.
А як поїла, говорила:
«Ой синку мій, дитинко мила,
Рости ми буйний, як то сине море,
Рости ми красний, як ті чорні гори,
Рости хороший та гойний,
Як Сокіл, батько твій покойний».
Ой так казала бідна вдова
Та зашуміла, як дуброва,
Та все шуміла, щebetала
Над своїм сином, що одного мала,
Аж виріс козак Соколович
Хороший, красний, як попович.

Гой ріже тамбор в три набати:
Задумав цісар бранку брати,
Ой та не мало, та й не много,
Лиш триста тисяч без одного,
А все хлопці, а все руські,
Під канони, під французькі,

А під кулі спижевії,
Під гранати вежевії,
Що де грєне —
Триста гине,
А де гукне —
Серце пукне.

З'їхалися да капітани,
Та майори, та гетьмани
Та до славної до тої
Вербецирки Чорнівської,
Та стали писати, малювати,
На папери затягати
Соколі очі і чорні брови,
Якого роду, якої мови;
Та й писали, порошили,
Того взяли, того лишили.
Аж Соколович, вдовин син,
Під цісарський став аршин.
А вербецирник не може вдати,
Козацьку вроду написати.
А гетьман крикнув на жовніри,
Що стояли коло міри,
Аби за хвильку, за годину
З цісарського замку-магазину
Принесли три шаблі, три рушниці,
Сто набоїв, порошниці,
А три кабати з премудерними
Гудзичками а сріберними,
З вилогами як калина,
А все для Сокола, Соколового сина.
Гой, та ріжуть тарабанчики,
Машерують новобранчики,
Новобранчики-соколи,—

Так казала бідна вдова,
Та зашуміла, як дуброва,
Та й приклонила біднов голов
Під куделев, під мозолов.
Приклонила, не здіймала,
Криваві ручки нахрест клала.
А у жмені тулить мати
Золотого лева,
Щоби сина викупити,
Сина Соколева.

ХУСТКА

У кроваве море сонце ся топило;
Молоденьке дівча золотом ї шило.

Золотом ї шило, мудро забирало,
А личко-лелію сльозами вмивало.

А як ї ушило, к серденьку тулило,
З буйними вітрами соколом пустило.

Буйні ви вітрове, буйні, як дунаї,
Занесіть хустину, де серденько знає.

Де серденько знає, де серденько тужить,
Де кохане моє осударю служить.

Осударю служить в уланським наборі—
Гоя золотая, гоя з вітром д горі!

А як ти ся здане, що голубчик гуде,
Станеш золотая, то мій любчик буде.

В него коник карий, зброя, як позлітка,—
Падь му на серденько, як рожева квітка.

А як спить він, може, прошу не збудити;
А як вбили,—боже!—личенько накрити».

**СЕМУ-ТОМУ,
ХТО ЦУРАЄСЬ СВОГО ДОМУ**

Та чого ж ти так раненько
Коника сідлаєш?
Вже ж не інак, пане-брате,
Їхати гадаєш.
Їдь си, брате, їдь си, милий,
Знаю твою гадку:
Ти гадаєш покидати
Ріднесеньку матку,
А самому потребувати
На сторонські люде;
Лиш не знаю, пане-брате,
Чи ти жаль не буде.
Бо то в нас лиш подорожній
Проситься до хати,
В нас лиш ходя за ворота
Гостя зустрічати.
А на тії-то стороні
Хіба тя зустрічуть?
Лиш мене би запитати,
Як они калічуть.
А ніхто тебе не вийде
І оборонити;
Ти би плакав, а тут ні з ким

Навіть затужити.
Бо то в нас лиш на Україні
Ще зозульки чути;
На стороні, пане-брате,
Вже єї не буде...
Бо то в нас лиш на Україні
Тепле сонце гріє,
Де не станеш, де не глянеш,
Всьо щєбече, піє.
Ох та піє, брате, піє,
Серця добуває,—
А хто хоче заспівати,
Там нехай співає.
А хто хоче говорити,—
Могил много-много:
Говори си, пане-брате,
Чи ж нема до кого?!
Є з ким, брате, говорити
Завтра, як сьогодні,
Є чим серце наситити
Молоде, безодне;
Є чим віки наповати
Молодецьку гадку,
Чо ж кидаєш, руський сину,
Україну-матку?
Чо ж кидаєш, недовірку,
Рідне Запороже,
А сам ідеш — у калюгу?
Жалься, моцний боже!!

Гайда, братя, на аренду,
Та вам куплю пива,
Лиш розрадьте нашу неньку,
Щоб ся не журила!

Бо вна думов го поїла,
Славов го плекала,
Свого серця му кроїла
Та — чого-сь діждала?
Трохи німця, трохи ляха,
Решту татарчати...
Ох не плач лиш, не журися,
Україно-мати!
Хто наважив до калюги,
Помагай му, боже;
А ми, братя, не покинем
Наше Запороже.
Бо на тійм Запорожі
Хата на помості,
В паніматки України
Будемо за гості.

ДУМКИ

I

Болить мене головонька,
Від чого — не знаю;
Зв'язав би я китайкою,
Китайки не маю.
Пустив свою китаєчку
На море, на море;
Плини, моя китаєчко,
У гори, у гори.
Вийде мати воду брати,
Та й тебе спіймає,
Стане тебе ба й питати:
«З якого краю?»
А ти кажи, шовковая:
«Від сина гостина!»
А як тебе питатиме:
«Чо кров'ю крашена?»
А ти кажи, китаєчко:
«Цісарська слава
Красить наші китаєчки
Кроваво, кроваво».

Межи двома гороньками
Сходить місяць зороньками.

Лишіть мене, товариші,
Соколики сиві,
Лишіть мене,— ви сьогодні
Днювали щасливо,
А я тужив, я журився
Цілісіньку днинку,—
Лишіть мене, голубчики,
Одну лиш годинку
Проспатися на місяці,—
Най ми хоть присниться,
Що я дома розвернувся
В запашній травиці:
Милій вітер провіває,
Кучерями носить
Та росою холодною
Личко моє росить.

Затропотів тарабанчик,
Горністи зарули,—
Я схопився — до кучерів,—
Би-сь думав: не були.
Лиш росиця, як бувало,
Личенько полоче,—
А хоть трави не полочуть,
То полочуть — очі.

III

Злетів сокіл понад окіл,
Я його не бачу:
Сльози ми ся закутили,—
Та чого ж я плачу?
Тихо, серце, тихо, моє!
Є і в мене крила,
Лиш що мокрі-мокресенькі:
Сльозонька зросила.
Але завтра рано-вранці
Вже відсидів решту,—
Прийде капрал молоденький,
Випустить з арешту;
А я стану против сонця,
Висхнуть мої крила,—
Боже милий! Як полечу!..
Лиш коби не били.

IV

Ой жовнір я, легіники,
Ой жовнір я, жовнір!
Коли мені не вірите,
Дивіться на ковнір.
Який же він мальований,
Який же він красний,—
Який же він окований...
Світок мій нещасний!
Ци, може, ти, моя ненько,
Не била поклони,
Ци колачі не віддала
Кумам по закону,

Що вни мені таку долю
Зелізну судили?
Бодай же вас, батьки-матки,
Та злидні побили!

Попід гору високою
Крутії дороги;
Не знаєте, батьки-матки,
Як то боля ноги,
Блукаючи з залізної
Од краю до краю.
Гой, піду я, батьки-матки,
З конем до Дунаю
Та й тручу я залізною
В дунайську долину,
А сам собі на коника,
До неньки полину.
А в ненечки старенької
Хати на помості;
Коли з долев не утону,
То буду за гості...

V

Ходжу-блуджу по дорозі,
Серденько ми мліє,
Обернуся к Буковині,
Чи вітер не віє.
Ані вітер не повіє,
Відки серце хоче;
Заплакав би на доленьку,
Не служать вже очі.
Повій, вітре, повій, буйний,

Відки тя чекаю,
Та привій ми хоть листочок
З козацького краю,
А з нашої Буковини
Мальовану квітку,
А від мої миленької
Китайку-позлітку!
Нехай очі повтираю,
Головоньку зв'яжу;
Нема кому поскаржитись —
Я квітоньці скажу.
Вона скаже другим чічкам,
А другі знов далі,—
Будуть моє тяжке горе
Усі чічки знали.

НИВА

Доки маю світом нудить,
Доки маю люде гудить,
Доки маю дожидати,
Заки Галич зможе встати²
Ліпше сам я рано встану,
А сповівшись щиро богу,
Займу плуги круторогі,
Зорю гори та й долину,
Зорю свою Буковину,
Як наш Тарас, як мій тато
Научив мене орати;
І віру, любов, надію
Буковинов скрізь посію.

Виростай же, руський боже,
Пшеницю, як лаву!
Хай зародить моя нива
На співацьку славу,
Хай в'яжеться колос в колос
Від верха до долу,
Хай сіється Буковинов
Правда, віра, воля!
А я піду — як палата,

Так і бідна хата,
Піду руськов Українов
Женчиків збирати.
Жніть, вжинайтесь, женці мої,
Та й дякуйте богу,
Що поміг нам жито жати
На своєму полі.
Що не підем зажинати,
Мов крепак мізерний,
У чужий край, чужі люде,
На коробку зерна.
Вже не будем, женці мої!
Безсмертний наш Батько
Научив нас свою землю
Питому орати.

Тепер уже знаєм...
Жніть, вжинайтесь, женці мої,
А я заспіваю.

А я заспіваю по руському краю,
Щоб було далеко, далеко мя чути;
Від Чорної гори до Дніпра-Дунаю
Розсипся ми, пісне, барвінком та ротов!
Най руські молодці затичуть кресаню,
Най руські дівчата вінки собі шиють,
Най люде не кажуть, що ми безталанні,
Най сльози кроваві личко нам не миють...
Розсипся ми, пісне, як сонечко літі,
Хай наші кроваві навіки обсушить...
Розсипся, розбийся, як грім по рокиті,
Хай шваркіт німецький нас більше
не глушить.

Розсипся же, пісне моя,
Та й не схаменися!
Де попадеш руське серце,
Отам пригорнися!
Як той голуб до голубки
На новім острішку,
Пригортайся, пісне моя!

ДО МОГО БРАТА
ОЛЕКСИ ЧЕРНЯВСЬКОГО,
ЩО ЗБУДУВАВ МІСТ НА ЧЕРЕМШІ
У РОСТОКАХ

Мостив мій братік мости
З білої риби кості,
З каменя дорогого,
З перстенья золотого.
Мости, брате Олексику,
Мости ти, мій друже,
Єдною нашу Буковину
З Червоною Русев.
Най Черемош запінений
І Чорний і Білий
Із братію із руською
Нас більше не ділить.
Най возьмемся однов силов
До одної справи:
Добувати батьківської
І волі і слави.
Най загостить з того боку
На наше подвір'я
Руська щирість, а від нас знов
Православна віра

Най вернеться в Галичину,
Най засвітить ясно,
Щоб римського анцихриста
Туманища згасли,
І знов правда повернула
На тамтой бік в гості —
Все по твоїм, пане-брате,
По тисовім мості.

МІЙ САРДАК

Я ж бо тебе не звержуся,
Руський мій сардаче!
Тепер аж я заспіваю,
Тепер аж заплачу,
Бо маю ся в що утерти:
Широкії поли.
Не скину тя, мій сардаче,
Ніколи, ніколи!

ДВІ ПІСНІ РОЖЕВІ

Моєму коханю на поклі

I

«Чи він пишний, чи нещасливий?»
Усі жовняри говорили.
«Чи він студений, як зима,
Чи серця у грудях нема,
Що все мовчить, як та могила,
Нікого й словом не займа?»
Жовняри своє говорили,
А він як думав, так дума.

За Віднею в царських садах,
У Красній Кирниці,
Стоїть стрілець на шельваху
В павах-порошницях
Перед рожев найкращою —
Король-місяць світить,
А він стоїть та дивиться
На рожеві квіти,
Та й засміявсь. «Оже, оже,
ти роже моя,

Цісарськими стрільчиками
вартованая!
Вартую тя, пантрую тя
ні місяць, ні день,
Вартую тя, препишная,
вже рік і оден.
Хіба тебе і на третій
маю вартувать,
Рожевої твої квітки
собі не вломать?
О, не буду, рожевая
ти доле моя;
Обломлю тя, учاخну тя
в неділю до дня.
Ще й затичу за кресаню
стрілецьку мою,
Молодому царевичу
тобов похваляюсь.
Ще й на базар понесу тя —
на панський базар,
А як з тобов нагуляюсь —
панам тя продам!»

Та й посягнув за рожею
Стрілець молоденький.
Згиналася, хилялася
До самої землі,—
Хилялася, згиналася —
Віти поламала,
А нарешті такі речі
Вночі промовляла:
«О ти, стрільче-самовільче,
колючий ти гліг,

Ходи ж тепер вінчатися
зо мнов під моріг!
Рожевії мої квіти
не гордим стрільцям,
Рожевую свою волю
опришку не дам.
Рожевую свою красу
не пущу водов,
Рожевая моя слава
загине з тобов.
Не будеш ти красуватися,
як той райський птах,
На кресаці мої квіти —
в цісарських садах!
Не будеш ти молодому
царю ся хвалить,
На базарі з гільтями
коханя ділить.
Ізвійтеся, два-три вітри,
ви мої брати,
Позвівайте із-за моря
макові цвіти!
Постеліте, нарядіте
обом нам посаг,
Щоб фудульний той людський син
м'ягонько да ляг.
А я з ножем дві Маланці
в дружби да спрошу,
Невінчану свою постіль
кров'ю да зрошу».

Отам го рано і застали.
Кров'ю умитая мурава,
А він убитий в ній лежить;

Лівою ручкою держить
Кресаню в павах, а у правій
Рожева квіточка кровава —
Притис до серденька та й спить.

II

«Чого мовчиш ти, як могила? —
Плакала мати, говорила, —
Чого не спиш ти уночі,
Чо, за вівцями ходячи,
Вмиваєшся слезов, як хвилев?»
«А де ж я плачу, ненько мила?»
І слези стали у очах.

На найвищій полонині,
В зеленому гаю
Стоїть вівчар з трембітою,
Стоїть та й думає
Перед рожев-рокитою.
Ясна зоря світить,
А він стоїть та дивиться
На рожеві квіти.
Та й заплакав. «Боже, боже,
ти роже моя,
Вартую тя, пантрую тя
не рік, а вже два.
Ще буду тя пантрувати
ні два, ані рік,
А буду тя пантрувати
рожевий мій вік.
Буду тебе від морозу
душею вкривать,

При місяцю да при зорях
 пісень ти співать.
Таких пісень співатиму,
 як твій пишний квіт,
Нехай піде твоя слава
 рожевая в світ.
Тільки цвіти, роже моя,
 цвіти-процвітай,
А ти, луже, не шум дуже,
 кедровий ти гай!
Може, буде задрімати
 рожевий мій квіт...
А на дубі два голуби —
 тихо, не гудіть.
Тихо-тихо, не гудіте!
 Стамбул уже спить,
Молодая султаночка
 в віконці сидить.
А під вікном молод джавур —
 спить, голуби, спить! —
Приспівує, пригравує —
 тихо, не гудіть!
«Хто співає-пригравує? —
 О, сміливий джавр! —
А я єму, молодому,
 рожу-квітку дам».
Та й кинула роже-квітку —
 він її здохнув,
Лиш попахав — спотикнувся,
 упав та й не жив.
А з-за плечей турчин-баша
 узявся сміять:
«Не джаврові турецькую
 роже-квітку брать.

Бо в турчина роже-квітку
отрутов поють —
Молодую султаночку
в Дунаю втоплють».

І слухала пишна рожа
Пісні его любі,
Та й схилилась дрімаючи
На вівчарські груди.
Хилилися, тулилися,
Мліли-умлівали,
А як рано пробудилась,
Отак заспівала:

«Ти вівчарю-золотарю —
не Романів брат.

Хто ти казав при місяцю
цих пісень співать?

Хто ти казав молодую
мене усипать,

Рожевую мою славу
навіки терять?

Хто ти казав, рожевая
ти славо моя!..

Ви ловите роже-квіти
в неділю до дня.

Ви ловите плоху серну
у срібную сіть,

Ви ловите білу рибку
в шовковий невід;

Ви вабите сину пташку
золотим пшоном...

Чого в тебе, вівчарику,
на вбох полах кров?

За Віднею в царських садах —
недоле моя!..
Вінчається стрілець з рожев
в неділю до дня.
Старий господь книжки чита,
а той молодий
Кровавою ширинкою
престолець укрив.
На престолі василькові
два-три да хрести,
Прийшли його пишні маки
до шлюбу вести.
Прийшли з ножем дві Маланці
світло му тримать,
А у батьках святий Іван,
молодший мій брат.
А я білі дві лелії
в дружки да спрошу,
Кровавую свою постіль
ще й амров зрошу».
Отам їх рано і застали.
Амров зрошена мурава,
А він, як крига, в ній лежить,
Лівою ручкою держить
Білу трембіту, а у правій —
Рожева квіточка кровава;
Притис до серденька та й спить.

**ОСЬМИЙ ПОМЕННИК
ТАРАСОВІ ШЕВЧЕНКОВІ
НА ВІЧНУ ПАМ'ЯТЬ!**

И слышах глас с небесе, яко
глас вод мног, и яко глас
грома велика, и глас слышах
гудец гудущих в гусли своя,
и поющих, яко песнь нову.

Апокаліпсис

І ти, Батьку, возопів нам
Таку пісню нову
Чистим серцем, чистим духом,
Чистим рідним словом.
І собрав нас своїм гуслем
У собор великий,
І здригнулись на престолах
Черлені владики,
Бо почали попускати
На залізних главах
Ті сльозами насажені
Корони криваві.
І почали валитися
Ті катуші люті,
А на гробах поборників
Зелена, як рута,
Стала воля виростати,

Здойматися д горі.
Не здоймилась, затолочив
Тяжкий її воріг.
Затолочив? Всі тирани
З усійого світа
Не годні їй затолочить,
У землю убити.
Бо вона, як озиме жито,
Корчем розростаєсь,—
А над житом пісня пієсь
І день зустрічає.

І що прийшло з того всього
Багровому звіру?
Він тя убив та й задумав,
Що і твою ліру
Розбив о стовп своїй тюрми!
Не розбив'єсь, кате,
Лиш ударив нев — і тільки!
А вона, проклятий,
Задзвеніла тим сильніше —
Ввесь дух стрепенувся!
А ти поблід, бо проверглись
На всій святій Русі
Зачаровані сини її,
Що закляті спали
Під нечистов твоїов лудов.
Проверглись, устали,
І до мечів своїх ясных
Простягнули руки,
І віддадуть кару в кару
І муки за муки.
І подеруть на онучі
Ті ваші соболі,

І посадять на престолі
Не вовка, а волю.
А ти се все заподівав,
Великий наш святе!
О, не зійшлись ми сьогодні
Мертців споминати,
А прийшли ми спом'янути
Воставшу од гробу
Нашу славу, наше слово
І нашу свободу.
І живого спом'янути
Тебе в наших душах!
Жива є Русь, і живі є
Всі душі на Русі,
І воспоють таку пісню,
Як згойдане море,
І поведуть твої речі,
Як вічні зорі,
Нас у лиман той безпечний
Просвіти і миру,
А могили лиш кайдани
Та ніч будуть крили.

Достойно єсть, пани-братя,
Святих споминати;
Достойно єсть їм молитись,—
Да ще краще, братя,
Ті діла їх послідувать
І речі святії,
І на їх гробах великих
Садити надію.
І виросте та надія,
Умита росою,—
Не росою, а сльозою

Тов чистов, святою;
І здойметься, як ті дебрі,
Годовані ріки,
Не рікою, але кров'ю
Вовіки і віки;
І здойметься, і виросте,
І зазеленіє,
І зацвіте, і уродить
Велика надія —
Діла добрі, діла нові,
Діла неминуті,
І розіб'є на шматочки
Тиранській пута.
І почує нова душа
Нову в собі силу,
І посадить — не надію
На святих могилу,
Але голови тиранів
Посадить вна, братя!
І віддасть вна волю волі,
А катові ката.
Ї позбирає свої діти
В хатах на помості,
І приїде правда, воля
Навік до їй в гості.

Спом'янімо ж, пани-братя,
Святого ми нині!
Не вмерлого, а живого,—
Бо слово не гине.
Форма в форму міняється
Від віка до віка,—
Да без краю і без міри
Жив дух чоловіка.

ПОСЛАНІЄ НА УКРАЇНУ

Апостол слова України,
Причасник горя їй, і мук
Причасник їй синів, і віна
Святої слави їй: від рук
Благословеніє, і духа
І слова мир на вас, і світ
Небесного вітця, послухать
Глаголи уст моїх — гледіть,
Бо врем'я близько єсть! Покажу
Народам правду на землі,
І кров і мсту моїх святих —
(Говорить дух). Амінь, о блаже!
І відміриться великов
Поправеднов міров
Всім мучителям народів,
Черленому звіру.
І учиню їх жилища
Кошарою совам,
І воспоють нові пісні
Поборники слова
На їх гусях укованих
З кривавих корунів,
І дам силу пророчества

Живущим їх струнам,—
(Так каже дух) — і покажуть
Серцем нелукавим
Шляхи правди людям моїм
І подобну славу
Отцю світла, й перекують
Веселії люде
На заліза плуговії
Мечі обоюді,
І під своїм виноградом
Вечеряти сядуть,
А діточок під маслинов
Спочити покладуть.

Але багато ще погоїв,
Багато рік ще потече
Крові різаної святої
До того верем'я,— (рече
Дух народам) — я не гряду
У світ окутий ради мира,
Ні ради весіля — на звіра
Предвічного у брань гряду
З моїми ангели! І тато
Ме сина різати, а син
На тата руки накладати
Ме ради правди! Й благо тим,
Що ради правди підуть в брані,
На глави свої не приймуть
Ті препогані начертаня
Черлених звірей, бо ті муть
Синами вічного ся звати
І первенця святої волі
Апостолами, й землю нову
Сотворя світові, і лад

Новий на світі оселиться —
Амінь, о святе, да святиться!

Лагодьте ж ся, братя мої,
На день той великий
Суду правого на світі.
Бо він недалеко;
І на жнива правди слова
Серпи вже роздані;
Потече кров аж по узди
З грядущих тиранів,
І підуть всі у точило
Сердитого бога!
Лагодьте ж ся, братя мої,
І будьте готові,
Аби і ви не пропали
У день його суду!
Не клонітесь чермним звірям
Ані їх облудним
Хвалителям, молителям,
Підхлібцям тиранів,
Аби й на вас не найшлися
Хульні начертаня
У день суду великого,
Бо лихо вам буде!
Будьте святі, поправедні,
За все будьте люде.
Любителя великого
Люблящі ся діти,
А з тих старих Вавилонів
Хульних ізійдіте,
Аби й на вас не розбилась
Ім суджена кара,
І не укрит ангел світла

Вас чорною хмаров,
У потемках віковичних
Приймають праві муки,
Жвуть язика свої злющі
І кроваві руки.
Хто ж годен буде, вічний святе,
На праведнім лані тім стать,
Де муть народи правду жати
І лихо лихом оддавать?
Оден лиш той, хто правді вірить
(Говорить дух) і у закон:
Що зле лихому лихом мірить,
А добре доброму добром,
І лихо в собі розпадаєсь,
А добре не подобно вбить,
Бо хоть заріжуть го тирани
І хату в него розвалюють,
А вно ще дужче з гробу встане
І побудує давний кут
В широку хату на помості,
І муть народи в ній гулять,
І з добрими святими гості
Добро господне поживать!

У МОРЕ!

Чи журитись лихом-горем?
В море, друже, в море!..
Наймемося випасати
Біле стадо в горах.
Найдем го ся випасати
У Чимчика-пана,—
Будем ми го вигонити
Рано, друже, рано.
Будем ми го вигонити.
В скляні гори в морі,
Там про судженую долю
З визов поговорим.
Або в сонця запитаєм,
Де вона ся діла?
Вно майне лиш на лебеді
Білі, друже, білі,
І відошле їх на сей світ
Гребенистов хвилев,
Щоб принесли мою милу
На біленьких крилах
Аж у тридев'яту землю,
В море, друже, в море!
Доки стадо напасеться,
Ми ся наговорим.

ПЛАЧ ЯРОСЛАВНИ

Рано до дня!
Рано в неділю, годинов до днини,
Сизов зозульков злину я, полину,
Де собі серденько знає!
Краєм-дунаєм!..

Дунаю мій!
Бистра, широка, глибока Каяло,
В твоїх я водах, у твоїх я фалях
З бобру рукав свій умочу,
В слізеньках очі!..

Тим рукавцем —
Не рукавцем, а пюрцем я павовим
Князеві рани утру це багрові
З білого, ясного тіла,
Би не боліли.

Вітре! Вітри!
Ще не доволі леліять на морі
Ті кораблі вам і іскорить зорі?
Мусили й стріли ще вражі
Нести на князя?..

Господе мій!
Ще ти недоста по облаках віять?
Мусив степами розбити, розвіять
Моєго лада ти вої
В жир і побої?

Даждьбог з тобов!
Пави ти пюрцем повій, господине,
Моєму ладу! О, мій ти єдиний!
Князю мій! Де ся скитаєш?
Дон випиваєш!

Славутарю!
Дніпре, як Дунай, як сине ти море!
Ти єсь розтрутив ті мраморні гори,
Ти байдаки єси княжі
Правив на вражі!

Ти же злелій
К серденьку мому і моєго пана,
Бих я не слала так досвіта рано
Слізоньки мої на море!
Горе ми, горе!

Прабога син!
Сонечко світле! Пресвітлий наш святе!
Нащо ж так вої ти моєго лада
Сквариш у чистому полі
На суходолу?

Світлий наш світ!
Нащо спрягло-сь так їх срібнії тули?
На половчанів, аби не добули
Ясних стрілочок парєних!
О господине!

ДУШКО МОЯ РОЗМАЇТА

Душко моя розмайная,
Душко розмаїта,
Що з тобою учинити,
Де тебе подіти?

Посаджу тя у садочку,—
Буде рожа клясти,
Що ю люде забувають,
Тебе зовуть щастем.

Спишу твої чорні очі
Віршем на папері,—
Скаже цісар мене вбити,
Що людей химерю.

А як пушу тя в діброву
Пташков-щобетюшков,
Буде плакати соловейко,
Що ж робити мушу?

Хіба пушу тя до бога,
Відки й ти ся взяла,
Аби рожі з соловейком
Мене не вклинали!

ОДНИХ ВИУЧУЮТЬ ПИСАРИТЬ

Одних виучують писарить,
А другі пнуться аж в попи;
А я лиш співанки на швару
Хотів посіяти, да й те
Мені не повелось, небого!..
Да що робити? Бити з богом
Ніхто не буде ся!.. Мабіть,
Така вже доля, або — світ.

З ОКРУШКІВ

I

Я не учився в кобзу грати,
В німецькі школи не ходив
За книжков вірші віршувати,
Я не видав волоських див —
Неук неукій Чорногір'я! —
До топірця, а не до ліри
Рука мозольова здалась!
У темний ліс, не на Парнас,
Іди гулять опришків сину!
Іди з рушницею гулять,
Доки від неї не загинеш,
Доки твій званий кресний брат
Не забере криваву зброю
І не сховає враз з тобою!
Кріс ти був батько, воля — мати,
Зелений гай — і школа й хата,
І більше пісні ти не чув,
Як ту , що чорний ліс ти гув!..

II

А ти кажеш, наша Музо,
Що будеш витала? —
Амінь, амінь, пречистая,
Велика святая.
Витай у нас, як то сонце
По великій ночі,
Нехай утрем дрібні сльози,
Заплакані очі,
І на волю подивимся!
Забудеться горе,
І дух новий в нас заграє,
Як голубе море...
І воскреснемо наново
З тяжкої могили,
Й нову пісню заспіваєм
Новов добров силов.
І вернеться наша воля,
А може, ще й слава,
І за кривду поспитаєм
У братів лукавих...
Із дижмов нам вертатимуть
Кров нашу пролиту.
Нас карали, катували,
І ми будем бити;
Всі котюзі по заслuzі —
Так ходить по світі.
А божий суд мусить бути
Вовіки і віки.

III

Душе ти моя — схаменись!
До бога не тобі літати
Тим кононем прудкокрилатим.
Не стякнеш ти, не долетиш,
А замордована упадеш
І серед загалу пропадеш,
Як серед степу той мстиль,
Як та хмариночка у горах,
Піску зеренце серед моря,
Стебло солімки серед хвиль,
Запорошиночка в безладді —
Так ти, душе моя, пропадеш!..

IV

Як-то в світі докоротать
Немилого віку?..
Боже правий, боже добрий,
Великий наш світе!
Коли-сь дав ми іншу душу
І інші дав груди,
Чому не дав іншу землю,
Не дав другі люде?
Щоб на мене... О ні, боже,
Ти нічо не винен,
А та душа сама винна,
Коли вона гине,
Чого пішла на облаки?..
Душе нещаслива,
Тут бог казав пробувати,
Тут наша могила,
Не на небі!..

V

Творці слава на небесіх
Вовіки і віки!
Він не водить, як кішечку,
Стеблом чоловіка;
Він дав йому добрий розум,
Він дав йому волю,
Вів дав йому в живу душу
Живущі глаголи,
І здорове, кріпке серце
У здоровій груді.
Не ховайте скарби ваші,
Нерозумні люде,
Не закопуйте у землю,
Бо буде карати,
І виросте в ваших домах
Буйрян серед хати.

VI

Лети, думо, де думаєш,
І не зупиняйся,
Нехай собі беруть тіло —
Від душі їм засі!
Нехай собі беруть тіло,
В кайдани окрутять,
А дух божий вовік волен,
Вовік неокутий.
І не всадять його в пута
Московські Нерони,
Не рознесуть копитами
Всі татарські коні.

А що срібло, а що золото?
Беріть собі золото,
А ми будем і без срібла-
Золота багаті!
Чисте серце, чиста совість —
От наші пурпури;
Ваша слава, ваша доля
Мене не одурять,
Як і Його не одурили
Ті помазанні брехачі
Від юності і до могили!
Вни наробили колачів —
Не коровайних, а залізних,
Та муть, мабуть, самі їх їсти!

VII

Молилася заручена:
«О боже мій, боже!
Виростай же мою красу
В червону ю рожу!
Волю я роже-квітков
В гаю процвітати,
Ніж я маю за нелюбом
Свій вік коротати.
Прийде весна недобрая,—
Навесні ожию,
А як піду за нелюба,—
Навіки загину».

VIII

Коби червону ю калину
Зеленою да жеребинов
Вже густо, густо обсадить,
Щоб темно, як вночі, в ній було,
А жалібниці ті зозулі
Туда злітались гнізда вить...

IX

Золоті зорі
В облакоморі,
Як білі вівці
В голубих горах.
Де той вівчар ваш
Хмаров мандрує,
Де він сю темну
Ніч заночує?
Чи в самбіровім
Гаю-розмаю,
Чи де дівчата
В Зельмана грають,
Чи де в цариці
Донечка тужить?..
Вірний мій друже!

X

Хто так високо
Хмаров мандрує,
Золотов трубков
Вівці гуртує,

І випасає,
І завертає,
Ще й у трембіту
Грає та грає?..
Раю мій, раю!..

XI

Обертаюсь,— а ті літа,
Ті молоді мої,
Машерують за тамбором
Цісарськов дорогов.
А я стою та дивлюся,
Та нищечком плачу,
Та сивію, як той голуб!..
Сам не знаю, за що
Вони мене покинули!..

XII

Місяцю-князю,
Білий вівчарю!
В золоту сурму
По ночах граєш,
Далеко видиш,
Багато чуєш,—
Де я цю нічку,
Де заночую?
Чи в Тегерані
В рожевім гаю,
Де одаліска
Перли збирає?..
Я й сам не знаю!

XIII

Лети, душе моя, небого,
Куда направилась літати;
Лети! Щаслива ти дорога!
Та не збирайся лиш ступать
На мороги самі лаврові,
Бо доведеться на глогові
Сто раз за десяти ступать.
Полинь не мід солодкий пить!
Співать — не у танку гулять!
Тепер не так, як то бувало,
Коли князі нас величали,
З лицарями сиділи в лад!
Тепер — о доле ти змінчива! —
Нема і глини на могилу
Тому, що в раю лиш літає...

XIV

Понад славу нема добра
В широкому світі;
Без славоньки світ, як трунва,
Коверцем не вкрита;
Без славоньки світ — могила,
Тяжко в ньому жити;
Без славоньки лице в'яне,
Серденько марніє;
Без славоньки сонце пече,
Пече, а не гріє!..

Бо і тут їх достобіса,
Ще більше, як треба,—
І пузатих, і тузатих,
І таких, що небо
На грейцарі розпродують!..

XVII

У науці, у розраді
України доля,
А в залізі да у крові
України воля;
А у пісні голоснії
України слава!
Благословіть Україну,
А я заспіваю.

XVIII

Без милого нема в світі
Ніякого діла;
Без милого світ, як гарешт,
А хата, як трунва;
Без милого життя гробом.
Пурпури, коруни
Нащо здались без милого?
Носіть їх здорові!
Одна вночі розмовонька
З милим на розмові,—
Одна нічка петрівочка,—
Беріть собі злато!
А кохання і без него
Щасливе, багате!

ХІХ

Як та доля невірная
Топче наші квіти
Свойов ногов залізною!..
Що ж мусим робити?
Ту доленьку ні всилувать,
Ані умолити!

ХХ

Хто це летить із-за моря
Комоньом крилатим,
Як біль, білим? Вона! Вона!
О моє ти свято!
Де ж то горе поділося
З широкого світа?
Де ж ті зими студенії?..
Лиш квіти та квіти!

ХХІ

О боже мій, о боже мій!
Рожевого світа
Лиш на хвильку, а потемку —
Навіки, навіки!..

ХХІІ

Довго — кажеш? О єдина,
Ти лихо гадаєш!
Ненадовго! І я знаю,
І я, мила, знаю
Ту дорогу, куда ти йдеш!
Ти йдеш у могилу!

XXIII

Оперед вікна я гадав
Покласти два — лиш два, о боже!—
Лиш два рядочки стократь-рожі,
А по двору щоб парка пав
І пишна-горда, бач, ходила
Та срібне пір'ячко ронила.

XXIV

У кожного своя пара
Та й своя порада.
Зійшло сонце зо дна моря,
Чорногора рада;
Чорногорі — буйний вітер,
А вітрові — луги!
Посумують, поворкують,
Як знані два други.
А тимчасом срібнорогий
Квапить понад море
До зіроньки вечірної
На любу розмову.
Відморгнулись, обгорнулись,
Пропали у гаю.
А там явір черемшину
На ніч підмовляє;
Прихилились, притулились —
Ніхто їх не чує!
Лиш я самий-самісінький
Сю нічку ночую.

ГУЛЯЛИ

Гуляли. Гуслі розривались,
Гули цимбали, бас ревів...
Як вихор, легіні літали,
Кружок дівчат, як мак, лелів.
Й мене тягли вни до гуляня...
«Не піду, братчики, я з вами!
Бо у кутку на цвинтарі —
Ой братчики милі! —
Стоя свіжі, непорослі
Дві чорні могили!
А там попи поховали
В неділеньку вранці
Тихесенько, без гомону,
В одну — новобранця,
А в другу — ту дівчину
З чорними очима!..
Ви знали ї? Хатиночка
В гаю при долині...
Обійко їх і ховали
Черці, як голуби!
Ви гуляйте, а я більше
Гуляти не буду!»

ІЛЕМ

Сонце низько, вечір близько —
Куда я зайду?
Де я, в кого добрий вечір,
Привіт де найду?
Є хатина при долині
Мазана, нова,—
Коли ж у ній мого серця,
Дівчини нема.
Ох, дівчино, моє серце,
Де, душко, ти є?
На зеленій млаковині
Дуга воду п'є:
Може й тебе, душко, взяла
Вона до небіс?..
На зеленій млаковині
Ілем собі зріс.

СОНЦЕ

Зійшло сонце, зійшло в рожах,
Усе заквітчене,
А я його питаюся,
Чого засмучене?
А вно мені відповіло,
Що місяця ждало,
А той місяць із зіроньков
У гаю пропали.
Отак і та удівонька,
Пишная, думна,
Вквітчалася, сподівалась
В неділю до дня;
А він собі із другоїов
До шлюбу пішов...
Вна вмилася слізоньками,
А сонце росов.

КУДА?

«Куда ти йдеш, єдиний мій?»
«Я й сам не знаю де!
Хіба ж та доля вповіда,
Куда вна нас веде?
Одних веде у райський край,
А других у Сибір,
А тих в пани, а тих в попи,
А тих знов до жовнір.
Одних веде на битий шлях,
А других манівцем...
Але куда? де мета їм?
До кого ми ідем?
Не знаю, брате, ти сказать...
Да видиш — оддалік
Яка висока та сумна
Могила там стоїть?
А так, як чистий діамант,
Ти зіронька снія:
Там також, може, хто живе?
Коли — то буду й я.

РОЖА

В неділеньку вранці
Ідуть новобранці,
А мій милий чорнобривий
У білій катанці.
«Чекай, милий хлопче,
Най припну ти рожу!»
«Не чекаю, серце моє,
Чекати не можу.
Бо ті твої рожі
Сльозою зрошені!..
Вповідав ми тарабанчик,
Що ми розлучені.
Але як уб'ють мня,
Коби посадила
Ту червону твою рожу
На моїй могилі.
Та рожа прийметься,
Мая розцвітеться,—
Під зеленев муравою
Серце стрепенеться».

У ГОРАХ

У нас у горах, пани-брата,
Раз виводились соколі;
Тепер не мають і коли
Про теє люде споминати...
Минув наш давній, тихий рай,
Минула давня наша воля...
Але ще кажуть, як соколі
Назад повернуться в наш край,
То ще гаразд на світі буде.
Не вірю я — най вірять люде!
Бо в нас було колись добро,
І славно в нас було,
Доки наші не приймили
За короля круля
Краківського. Пропав і круль,
І ми з ним пропали,—
Єзуїтські колегії
Лиш повиростали,
Як гадярки капанисті
Слотавого літа.
А ми усе питаємо,
Чо лихо на світі?
Покажімо єзуїтам

У Рим лиш дорогу,
Відберімо чортам царство
Та віддаймо богу,
Тогді у нас і соколи
Вестись назад стануть,
А ті гори свою волю
Соколю дістануть.

ЯВІР

Стоїть явір над калинов —
 Широкий лист обпадає;
Під явором калиночка,
 А явір ї укриває.
На калині ягідочки,
 На яворі анічого;
Така доля, пани-брата,
 Чекає нас не одного.
Літі криє від упалу,
 Зимі листок розсипає,
Невгадану свою долю
 Широкими укриває.
А та доля мальована
 К соловію в гніздо гнеться;
Коли серця молодого
 Як гашечка чорна в'ється.
Покинь, явір, покинь, бідний,
Пиху укривати,
Та вчи ліпше своє серце
Лишенько ховати.
Навчиш — добре, а не навчиш —
Усихай, небоже!
Хіба даром зеленіти? —
Пожаль тя ся, боже!

БАРКАРОЛА

Сонце заходить, лідо леліє,
У сріблі луни лагуна мріє,
А гондоліре, кращий Аполла,
Пустився барков долів на море...
«О, де ж ти правиш? О, де гадаєш?
Дожів чертоги чого минаєш?»
«Що мені дожі? що їх коруна?
Поуз Ріальти — там моя думал»

«О, сеніора, чи ти не чуєш?
Чи вбогим Марком уже гордуєш?
Ах, сли гордуєш, то хоть спогляни,
Як вірний Марко в море потанел»

Аж тут втворюєсь стиха віконце,
А в нім являєсь красна, як сонце:
«О, саго тіол!¹ Де ж так барився?
Чи не на зорю де задивився?»

«О не, мадонна! Зорі сіяли,
Доки у твої не заглядали,

¹ «О мій дорогий!» (італ.).

У твої очі, кращі від зорі,
Кращі жемчуга, глибші дна моря».

Місяць заходить, море леліє,
Порожнов барков по фалях віє...
Де ж молод Марко, що нехав барку?
Чи в сеніори, чи на дні моря?..

20/12 1874 р.

ЛАЙДАКА

«Куда збираєшся, єдиний? —
Насилу мати говорила.—
Куда ти хочеш мандрувати,
На кого хату понехати,
Батьківський хутір і оселю!»
«О нене, світ ми тут немилий!
В чужому хочу ся набуть!
В чужому доля, а не тут».

Пішов ледінь, заріс лісок,
Хатина схилилась.
Поховали стару неньку,
Припало все пилом.
Розібрали добро люде —
Ні, добра не було,
Бо забрав піп за похорон...
Тимчасом на кулі
Шкандибає в торбах старець,
Та й став, та й заплакав.
А ті люде говорили:
«От якийсь лайдака».

Я ГАДАВ

Я гадав, що лиш у Римі
Торгуються лихом,
А то і в нас, в Цареградї,
Сумирно та тихо
Підточують корінь волі
Товсті та пузаті
Патріархи та катзна-що!
Але, чей, прокляті
Подавляться, бо та правда
Тверда, як залізо:
Масні книші лізуть в горло,
Залізо не лізе,
Хіба добре наострене
І в мечі окуте,
В мечі катські! А це правда
Вічна, незабута.

ЧИ ХТО ЗМІРКУЄ?

Чи хто зміркує, що є то в світі зрада?
Ніхто на світі ще не зміркував того.
Казали старі, що то від бога Лада,—
Коли ж то є так, то я не вірю в бога.

Підпаля ти дім, ти другий побудуєш;
Возьмуть тобі честь, ти другої дістанеш;
Затратя твій вік, по смерті ти не чуєш,—
А зрадя тебе — твердов ти скелев станеш.

Та коби скелев, то ще би то нічого,
Зробили би з тя кумира або плиту.
Да в ні ж бо серце!.. О, не вірю я в бога!
Мене ме за гріх, я го за біль судити.

СЕРБСЬКІ ВАІ

«Слава!» — «В віки!» —
«Відки?» — «З прощі!»
«Від Сучави?» — «З-за Дунаю!»
«З-за Дунаю?! Що ж там чути
У бовгарей? в сербським краю?»
«Що ж би чути в сербським краю?
Кобзарів та срібні струни,
Та шаблюки дамашкові,
Та рицарські горді думи».

«Де?! У сербів! Про рицарство?!
Заберешся, баламуте?!
Там лиш турка-поганина
Та кайдан рабський лиш чути!..
Думи, кажеш, богатирські?
Хай они-сь їх і тримають!..
Турчин свисне, мов собаці,
Сербин рацки вже й гуляє!..

«Да нехай собі рацкують,
Аж коліна не облізуть
Та їм уха чепелями
Бісурмени не обріжуть,—
Лиш хай Лазоря та Марка

Не нехлюя їх язики!
Лиш — а чуй же!! що загуло?!
Єй же богу, дзвін великий!»

«Так, легіню! дзвін то риче!
Риче левом по Дунаю!
І всіх сербів він у Таків.¹
Ще й на прощу покликає!..
Завтра ж празник цвітоносний,
В церкві ваї муть святити!..
Видиш, як валиться нарід?
Ніде й голку пропустити!..

«Так! валиться сербський нарід,
Що твій Дунай, що то море!..
Аж базар ся, брате, ломить,
Аж гостинці керекоря!..
Аж земля ти застогнала,
Аж оглухли срібні дзвони!..
Так ся товпить він до спаса
Чудотворної ікони!..

«А той спас, той чудотворний
У жемчугах ти сіяє!..
Світло яре, світло чисте
Та воскове му палає!..
Жемчуг іскрить та леліє,
А жемчугом кожде око!..
І жемчугом кожде серце,
Кожда шабелька при боку!..

¹ Таків — містечко у Сербії, де 1815 року Мілош Обренович прокламував повстання.

«Що шаблі ті?! Преч з шаблями!
Нині ваї муть святиги!..
Лик співає... нарід плаче...
Снас ся дивить... меч рокотить...
Де ж владика білобрадий,
Що і досі го немає?—
Онде йде вже чесний старець!
Ладьте, серби, ваші ваї!..

«Да владика ні ся дивить
Ні на сербів, ні на віти,
А, мов громи ті небесні,
Став сред храму рокотіти:
«Що ви? ваї?! Шаблю в руки!
Се хай будуть ваші ваї!
Для рабів, для бісурманських
В мене ваїв тут немає!!!»

«Гой, що ж храмом задзвеніло?
Грім та дзвін та блискавиця!
Нарід морем на подвір'є,
А з подвір'я в град валиться!
Та до ножів... та до турків...
Ще і місяць не минуло.
А за гордим за Дунаєм
Туркам й слуху вже не було!..»

ДО ЛІРИ

Сидить легінь, сидить зажурившись,
Головою на ліру схилившись.
«Чи ж маю я на гусях заграти,
Чи до ліри, як гай, заспівати?
Заспіваю я радше до ліри,
Бо на гусях нема мені віри.
А та ліра все серденько знає,
Струна струні правду вповідає».

НА НОВИЙ РІК

І знов один нам рік минув,
Рік распрі, брані, лиха, горя..
У вічності безденне море
Неначе камінь утонув.
А нас, як старців загублених,
Лишив і голих і студених,
Неначе той дірявий міх,
Всім другим народам на сміх.

А хто винен? «Ляхи винні,
Ляхи та румуни!»
Так скажете. О, прехитрі
Ви полурозуми!

Що ляхи нам удіяли,
А що нам волохи,
Доки ми ще — ми ще були
Не переполохи?

Доки наша тиха, чесна,
Рідна руська хата
Була церков нам, святинев,
Не корчмов проклятов.

Доки наших руських, рідних
Учителів слова
Ми слухали, не євреїв
Лукавих намовів.

Доки наші многоцінні
І законні гласи
Ми врагам не продавали
За горівки фляшу.

Доки ми о свої діти
І о себе дбали,
Та не корчми, а народні
Доми будували.

Доки корчмами скверними
Не музика гула,
А нам розривка, забава
Лиш читальня була.

Доки ми ще не писались
Ніжними нюньками,
А твердими, як той креміль,
Були русинами.

Доти й вороги мовчали,
Як ті цуценята
Задля того ж схаменіться,
Спам'ятайтесь, братя!

Пробудіться з сну твердого,
Пробудіть з похміля
Та без рукавиць озміться
До святого діла.

Щоб як рік отсей минеться,
А новий настане,
Вас уже людьми застав він,
Вас вже русинами.

Сего вам побажає
Ваш кобзар-каліка
І в святого з неба молить
Щастя вам вовікн.

16 н. ст. новембра 1886

Я НЕ ДИВУЮСЯ...

Я не дивуюся, що ми
Нічого в світі не умієм
(Звичайно, бідні гречкосії);
Але дивуюся, що ми
Нічого вчитися не хочем,
Хоть нам наука коле в очі,
Хоть нам при кожному лучаю
І верби ю проповідують.

Не цурайтесь, не цураймось
Ми науки, братя!
Роздивімся поусюду,
Заздрім в кожду хату,
Щоб навчитися з чужої,
А не свої хиби,
Що нам вчитись ще, а що нам
Забувати треба,
Й до котрого поберіжя
Нам би кермувати,
Щоб до мети ся добити,
В пристань ся дістати.
Бо та руська наша мета
Світла і велика,

Але путь до неї строма,
Прикра і далека.
І ніхто ю нам не справить,
Як свята наука;
Задля того ж, руські братя,
Книжку, книжку в руки!

23 н. ст. новембра 1886

НАШІ «СТАРІ»

«Лиш пес старий,— так кажуть люде,—
А чоловік все молодий».

Се може й правда у людей,
А в нас, у русинів, на чудо,
Ще в пелінках, а вже «старий»
І вже — о божа мати, крий!—

Уже учиться, собака,
Нарід продавати,
І за руські, людські душі
Карбованці брати,
Як за Христа невинного
Іскаріот Юда.
А доки ще й на них впадуть
Жасні божі суди,
Як на того предателя,—
А нас розпинають
І терновими вінцями
Щоднини вінчають,
І привалюють камінем
У новій могилі,
Бо бояться, щоб не воскресла
Божественна сила.

Але та сила вже й ожила,
Од гроба камінь відвалила

І засіяла на ввесь світ.
Щез нечестивих скверн совіт,
А фарисеї невсипущі,
Як пси на ярмарку де сущі,
Пропали без вісті, як тьма.
Неправді житні бо нема!

Отаке-то й ваше буде,
Старі ви собаки!
Пес гавкає і на бога,
А бог все однакий,
Не боїться ваших пащей,
Ні вашого зуба,
Бо неправда сама себе
Самов себе губить;
Як той шкорпій їдовитий
Себе собов тратить,
Засадивши своє жало
В грудь свою прокляту.

О, схаменіться уже раз,
Ви, обскуранти, ідіоти!
Бо ми вже люде, а не скоти,
Бо правда з нами і за нас,
А з вами лож одна мерзенна,
Та Абля кров свята, невинна
На ваших каїнських руках.
І буде Каїна вас жах
Всім на покай, усім на диво,
Гадюки, гнати аж у Неву,
А фурії за вами вслід...
Се божий суд і наш завіт.

* * *

Браття-опришки, гайда за чару!
Воля і вина в горах ростуть;
Кара тиранам, кара їм, кара,
Що місто пива кров нашу п'ють!
Гостри ніж!
Ріж ката, ріж!..

В бідної вдови — одна корова,
Батько — на лаві, діти ревуть;
Діти по світі, корова попова,
Бог милосердний дасть дітям путь!
Гостри ніж!
Ріж ката, ріж!..

Плаче удова в вйта в порога:
«Вигнав мя, вйте, з хати сусід!»
— «Тихо, сердешна! Тихо, небого!
Як я зневажу свій-таки рід?»
Гостри ніж!
Ріж ката, ріж!
А коло вовка
Вйта повісь!

* * *

Як засяду, братя, коло чари,
Як засяду, братя, на меду,
То хай їдуть турки та й татари,
А я собі й ухом не веду!
 Бо що нині, то я знаю,
 А пси завтра марш заграють,
 А позавтрю кури загребуть!..

А як прийде, братя, костомаха,
Та як прийде, братя, із косов,
А я крикну: «Як здорова, свахо?
Нумо собі, свашко, із росов!»

А як гарно закропимо душу,
Та як вчистим, братя, аж по брай,
Тоді з свашков в три дорозі рушу
Тоді собі з свашков просто в рай!

А як прийду, братчики, до раю,
Та кулаком в двері: пук-пук-пук!
Петро ж з бучком: «Чого тут, бугаю?»
Та я тобі зараз спищу гук!»

А я вийму вареної фляшу,
Вийму і сивушки боклажок:

«Нумо, куме, се за душу нашу!
Нумо, куме Петре, хоть разок!»

А він візьме, братя, покоштує
Та за одним махом аж до дна!
Та лиш цмокне: «Най ти ж мать мордує!
Се ж то, куме, трунчик, на-на-на!»

На той галас збігнуться святії:
Сава, Тома, Дмитро, Николай,
Та як хлиснуть, братя, тої гії,
То забудуть, братя, і за рай!..

Аж тут лізе-шкульгає помалу
На товстій кривулі бог-отець:
«Де ж ти, Петре, так ся закрохмалив?
Та я тобі зараз дам ралець!»

«Бий, о боже, кілько лиш ся влізе,
А хоть і мечи нас через пліт,—
Лиш сивушки дай нам хоть дві діжі,
Се ж бо тобі трунчик на весь світ!»

А бог візьме, стане смакувати,
Та лиш моргне усом: «Bonus est»¹
Де ж таке ви роздобули в ката?
Се не виливайте поза хрест!»

Задля того ж пиймо, братя, пиймо,
Бо так господь з неба повелів;
Доки віку, доти ся нажіймо,
А не забуваймо божих слів!

Бо що нині, то я знаю,
А пси завтра марш заграють,
А позавтрю кури загребуть!..

¹ Добре (лат.).

БАЛАДИ
і ПОЄМИ

ДОБУШ

Гей, ци чули, люде добрі,
 перед ким то ляхи стинуть,
А за ким то молодиці,
 а за ким дівчата гинуть?
То наш Добуш, наша слава,
 то капітан на Підгір'ї,
Красний, красний, як царевич,
 двадцять років і чотири.

Хлопців тисяч єму служить,—
 поклонися пред ним, крале!
На той топір его ясний
 клали німці много сталі,
А на тії порошниці
 били угри злота много,
А той ремінь більше вартий,
 як удвое царства твого.

Ясна нічка в Черногорі,
 місяць світить, місяць мріє,
А капітан ходить сумно,
 чось му серце в грудях мліє:

Ні топірчик вже не пестить,
ні кресак не обзирає,
Ходить, ходить по долині,
клонить голов та й думає.

«Гей, капітан, ти наш пане,
не яло ти сумувати!
Я співак є на Підгір'ю,
не розкажеш заспівати?
Я умію пісней много,
а й потрафлю затужити;
Капітане, ци не кажеш?
Може, хлопців побудити?»

Онде хлопців тисяч двісті
полягали на убочі...
Гей, які ж бо буйні, жваві,
а які в них бистрі очі!
Бо води ще вни не пили,
хіба кров та буйні вина;
Хліб їх білий не годує,
лиш жуброва солонина.

А капітан став над ними,
рве пістоля, зводить скали;
Грим!! а збуїв тисяч двісті
на ногах вже поставали:
«Що розкажеш, пан капітан?
Ци палити, ци рубати,
Ци якому королеві
кажеш голов з в'язів зняти?»

«Вража голов не пропаде,
заки руська не застила,

Але красна, красна Дзвінка
на вечірки запросила.
Ви підете враз зі мною».
«Як розкажеш, і до грані!
Ти капіган в Чорногорі,
а ми твої, капітане».

Ясна нічка в Чорногорі,
світить місяць з звіздочками;
З легінями тисяч двісті
квапить Добуш облазами.
А сова десь затушила,
що аж серце в грудях мліє,
В Чорногорі нічка ясна,
місяць світить, місяць мріє.

«Капітане, завернися!
Птаха нужду нам ворожить».
«Хто то каже? — крикнув Добуш, —
Головою най наложить!»
Та й ухопив за пістоля.
«Осьде стою, пане-брате,
Ще раз кажу: завернися!
Осьде груди, — мож стріляти».

Так сказав Іванчик-любчик.
Ви не чули о Івані?
Ей, легінь то був хороший,
перший він по капітані;
А капітан его любить,
ліпше май, ніж топір з сталі.
Як поглянув на Івана,
аж му руки білі вв'яли.

«Тобі сором, славний Добуш?
Маєш в землю що дивити:
Задля Дзвінки хабалиці
свого брата хочеш вбити?
Як ти думаєш, добра душе,
Що та сука тебе любить?
Базаринки твої любить!
Завернися, бо тя згубить».

«Аби-сь дав ми тільки злата,
що наповню сю долину,
Аби-сь дав ми вдвоє більше,
то я Дзвінку не покину.
А не хочеш ти зо мною
йти до Дзвінки,— в твоїй волі;
Завернися з легіями,
але Добуш — ні, ніколи!»

«Я тебе бих мав лишити?
Я, твій брат, тебе самого?
Того люде не діждали,
та й не діждуть люде того.
Гей, наперед, гайдамаки!
Де капітан, там і люде.
Дай ми руки, пане-брате,
чей гніву вже в нас не буде».

*

«Добрий вечір, красна Дзвінко,
отвори, пусти до хати!
Сімсот хлопців є зо мною,
а вже час би вечеряти.

Ми принесли срібла, золота,
ми принесли меду много,
Будем їсти, будем пити,
отвори нам лиш, небого».

«Ци то ви там, славний Добуш?»
(Ти ся хочеш напивати!
Я ти пива наварила,
буде світ ся дивувати.)
Ей, даруйте, любку любий,
що не можу вас пустити,
Стефана ся от надію,
як узнав би, міг би бити».

«Що ти з твоїм чоловіком!
Стефанові я не раджу
Тебе й пальцем докинути.
Отвори ми, я ти кажу»
«Я-бо кажу, славний Добуш,
що сьогодні не отворю».
«А я піду на підсіне
та й з дверми ся сам поборю».

«В мене двері тисовії,
не злодіям до розлому!»
«Що ти кажеш, гей, гадюко?!»
кликнув Добуш гірше грому.
Та й ухопив за одвірки:
як солома, все ся крушить,
Двері гримли серед хати,—
аж набій тут в уха глушить.

Ей, набою ж ти зрадливий,
ей, набою голосенький!

З капітана кров ся ліє,
впав капітан молоденький.
Впав, конає на мураві,
кров кип'яча трави росить,
А капітан кличе хлопців,
та й конає, та й їх просить:

«Як я, братя, вже загину,
то зложіть мня на топори,
Занесіть мня, де найкраще,
занесіть мня в сині гори,
Там, де люде не заходя,
там, де пташки не співають,
Там мене ви поховайте,
най ляхи мій гріб не знають.

«А мій топір золочений
в Дністер-Дунай затопіте,
Нехай знають руські люде,
нехай знають руські діти:
Що хто жінці в світі вірить,
мусить марне загигати,
Як ваш Добуш, ваш капітан...
Йой! прости мня, божа мати!»

В Чорногорі сонце сходить,
Чорногора в світлі тоне,
А в скалі там десь глибоко,
там сова десь плаче, стоне.
Але Добуш їй не чує,
бо в могилі вже не чути
Ані пісню Добушеву,
ні флюяри слезні нути.

ЮРИЙ ГІНДА

В Буковині добре бути,
бо і Шипіт в Буковині.
Там гуляють сто опришків
з топірцями при долині.
А горівка в перебоях,
і цигани аж з Молдови;
На опришках срібло, золото,
на дівчатах чорні брови.

А там далі, при убочі,
там стояли три побої,
А в побоях не маетки,
не світлиці, не покої!..
Але що ж то вам казати,
коли годі уповісти.
Що столів там, що коверів,
що там пити, що там їсти!

Гей, то славна Буковина,
сіль і хліб їй не бракує,
А пан двірник, русин з роду,
свої гості не рахує;

У хоромах пута меду,
 коновками п'ються вина,
А в світлиці тільки світла,
 що би-сь думав: тамка днина.

На підсіню також ясно,
 там підклади настелені:
Там засіли три бояни,
 що май славні в Буковні,
Та й на лірах пригравують,
 п'ють пісні давній славі:
О Нечаю, о Морозі,
 О Хмельницькім і о Саві.

У світлиці за столами
 пан капітан гайдамацький:
Червінь-злото в очі ловить,
 молод, красний, стан козацький.
За столом ся розлягає,
 ясний топір коло него,
Дві му дівці на колінах —
 я міркую, буде з него.

Буде, буде, пане Гіндо,
 бо дівки, то ніби ружі,
Що то красні, чорноброві;
 що то росли, що то дужі.
А веселі ти, веселі,
 ніби рибка, що гуляє,
Бо пан двірник, то їх батько,
 жартувати не спирає.

Що вни Гінду полюбили,
 то нема вже що й казати,

Зрештов, люде, не дивуйте,
як же Гінду не кохати,
Коли гойний, коли буйний,
коли красний і хороший,
Коли хлопців має двісті,
а три бодні повні грошей.

П'є, сміється Юрій Гінда,
з дівочками ся голубить...
Уповіжте, люде добрі,
з них обох котру він любить?
Ци Марію, ци Аксеню?
Хто то годен зміркувати!
Він і сам уже не знає,
з них котру му май кохати.

Бо обидві красавиці:
не іначей, але страта;
Що там очі зацигирні,
що за коси, що за шата!
А не лиці там, не лиці,
і не брови там, не брови!
А смішок такий не найдеш,
би-сь ти зїхав чтири Львови.

«Гей, пустіть мня, мої пави,
і надвір ся подивити,
Що там хлопці мої діють,
та й — собі ся покрутити».
«А я також йду гуляти,—
каже Мица до опришка,—
А ти, Сеню, будь у хаті,
он порожня, бачиш, флешка».

«Почекай же, подла дівко,
тільки ти вже з ним гуляла!
Я ти флешку вже доповню,
будеш ти їй пам'ятала!
Дві-три капці буде доста,
так ми баба ворожила;
Вже не пусто я циганці
три червоні заплатила».

«Гей, Маріє, гей, ци чуєш!
А ходи ж бо вже до хати!
Чей і я така, як люди,
і мені мож погуляти»
«Аксенія добре каже:
йди, Маріко, до світлиці,
Я там также зараз прийду,
лиш вина всип до шкляниці».

«Почекай же, Сеню-суко,
ти вже тільки з ним гуляла!
Погуляне ти сьогодні
будеш довго пам'ятала.
Дві-три каплі буде доста,
так ми баба наповіла;
Вже недурно та циганка
три червоні в мене з'яла».

«Гей, додому, Аксеніє!
Гей, до хати, капітане!
Я вина вам наточила,
ану борше, бо зоряне,
То вино, що ти приніс нам!
Гайда борше лиш, борзенько,
Бо у хаті гей задуха,
а вно добре холодненько».

«Я вже й осьде, файна любко.
Ну ж, дівчата, скло ми в руку!
Аксеніє: пуку-стуку!
Ну Маріє, стуку-пуку!
Але пийте мені жваво,
би нічо ся не остало,
Бо вино се Токай родить,
таких вин є дуже мало».

Стакан дзвонить, вино тече,
ані пік ся не лишило;
Сестри глипли ся, як змії,
а відтак на Гінду мило.
Не дивіться, бідні сестри,
бо стовпом вже око стине..
Сеня крикла: «Гину, гину!»
А Марія впала, гине.

А капітан став та й думав
на вибиванім топорі,
Та й покинув своїх хлопців,
та й покинув сині гори.
Ходить світом без розуму,
ходить, плаче та питає:
Ци Марію, ци Аксеню
він май дужче-ді кохає?

В Буковині добре бути,
бо і Шипіт в Буковині,
А там церков при потоці,
далі цвинтар при долині;
Там сумують дві берези,
ніби кожда сльози ронить:
Одна в сей бік ся нагнула,
друга в той бік голов клонить.

КИРТЧАЛІ

І ви би-сте, мої братя,
мої руські, раді знати,
Що у тім болгарськім краю
за Дунаєм май чувати? —
Що ж би більше там чувати?
все, як давніми часами:
Шабельками турки дзвоня,
а болгаре кайданами.

Славне місто Ісмаїлов,
темна нічка го присіла,
Але в замку над Дунаєм
днина ясна, днина біла,
Бо у баші Мегемета
та ся слава обходила,
Що п'ятнадцять років тому,
як му дочка ся родила.

В гордім замку на подвір'ї
смолоскипи запалали,
При кровавім світлі дегтю
музик-банди пригравали.

Арнаути, яничари
не гуляють — аж ся їжуть,
А гармати, пістолета
раз у раз на віват ріжуть.

Так си, братя мої любі,
може кождий зміркувати,
Як-то Мегемет Кіяя
знає свято святкувати.
Бо то свято его дочки!
Як же він їй дуже любить!
Як за ню би, за Селіму,
то ся турчин баша губить.

Так любив він, молод бувши,
свою Міхаелю-бранку,
Що з Георгії привели
му купці раз були в данку.
Але бідна Міхаеля,
скоро дочку породила,
То і турка молодого
і сиріточку лишила.

І від того, братя, часу
молод баша не женився,
І від того, кажу, часу
він на жінку не дивився.
Він лиш бідне сиротятко,
лиш Селіму свою любить:
Як она би похотіла,
то ся турчин зараз губить.

У світлиці світла більше,
як у бога небесами,

А димове ружні-ружні
криють кіри запахами.
А ті кіри злототкані
всю світлицю укривають,
Одаліски молоденькі
бандурками пригравають.

В подушечках у шовкових
сидить баша з-над Дунаю,
А Селіма коло него,
красна, як та ружа з раю,
Мила, як той місяченько,
що тепер лиш в морі змився;
Сам би господь чудувався,
якби був їй придивився.

«Пері моя з понад раю,
світе ясний, дочко мила,
Чи ти любиш звук шездари?
Твоя мати го любила».
Та й му сльози, ніби перла,
по лицю ся покотили,
Та й ті красні русі коси
єго дочки примочили.

«Татку любий, татку милий?
як ти можеш так питати?»
Що тобі на світі мило,
як мені би не кохати?»
Так Селіма говорила,
так словами пригортала,
Та й хустинов тонсеньков
личенько му утирала.

Баша плеснув у долоні:
«Най Киртчалі тут приходить!»
Бо най хто всіма краями,
усіма раями сходить,
То не годен нігде в світі
того мужа надибати,
Би так красно, як Киртчалі,
на шездарі знав заграти.

До світлиці уступає
молодець хороший, жвавий:
Вус маленький, око каре,
волос красний, кучерявий;
А личенько таки лудить,
хоть го трошки снадь присіла—
Доста того, козак гожий,
аж туркиня ся здуміла.

Та й хотіла шовк-заслону
на личенько заверечи,
Але батько ймив за ручку:
«Ні, не треба, душко, претці!
То невільник, моя руже,
то є жовняр моїй роти;
Як лиш хочеш, моя душко,
я го скажу заколоти!»

А в Киртчалім не іначій,
але кров окропом грає,
Та й вхопився під катанку,
там острений ніж тримає;
Гей, коби лиш на подвір'ю
мої братя знак ми дали,
То уже я вам покажу,
як кого ви називали!

Бо то знайте, любі бр^ятя,
 так з Киртчалім річ ся мала:
Що він буде в баші грати,
 то й дитина кожда знала;
А болгаре, мавши змову
 з кайданів ся увільнити,—
То Киртчалі дав їм слово
 нині вечір башу вбити.

Уклонився албанезець,—
 не яло ти ся кланяти! —
«Ци розкажеш, славний башо,
 на шездарі ти заграти?»
«Грай нам, сину,— каже турок,—
 та й співай і піснь до того;
Красних співанок болгарських
 ти умієш, знаю, много».

Ой як став Киртчалі-козак
 на шездарі пригравати,
Ой як став Киртчалі-козак
 красні співанки співати,
То туркині чорне око
 мало в него не втонуло,
Але й бо козацьке серце
 мало, мало не минуло.

Ой співає він, співає,
 аж ту чути три набої;
На подвір'ю зашуміли
 кервей ріки в три погої.
«Турки, дайтеся в неволю,
 бо ваш баша не триває!»
А Киртчалі все то чує,
 все співає, приграває.

«Башо, пане,— крикла варта,—
ах, рятуй же життя твого!»
Турчин скочив. «Ах, Киртчалі,
ах, рятуй же батька мого!»
«Вічний боже, що робити?
Рятувати ці колоти?
А она би що казала?
Бороню го на всі роти!»

Вибіг баша з голов шаблев
на подвір'є та рубає,
А Киртчалі коло него
братей косить, витинає.
Страшно було ся дивити:
нім годині дві минули,
Всі болгаре християне
у погоях потонули.

В гордім замку над Дунаєм
смолоскипи погоріли;
В гордім замку над Дунаєм
музик-банди заніміли.
Труп болгарський у посоках
спить навіки, спочиває,
Лиш Киртчалі ходить блудом,
чорні очі проклинає:

«Чорні очі, ви дівочі,
ци ви в раю ся родили?
Ні, ви в пеклі у безоднім
уночі ся виводили,
Що я братей моїх зрадив,
що їх шабля моя їла,
Що-м безчесний, нещасливий!
Коли вна ж бо так хотіла».

ПРАЗНИК У ТАКОВІ

У сербським краю вже давно не чути
Ані боянів, ні шездари нути,
Як то бувало, доки бусурмани
Принесли сербам диби та кайдани;
А ясна фана з краю десь пропала,
Казав би-сь, брате, що під землю впала,
Або за славов у могилу сіла,—
Ні слуху, брате, де она ся діла.
У давнім місті, у Такові таки,
Де три бояни давню славу піли,
Бояни, пісні, нути зацімліли,
Лиш яничаре ходя, як собаки,
Та й все на збитки сербів ся пигають:
«Ци ті серб'яни, славні раз, не знають,
Де-сь Марко ясен, Кара Дьордій діли?»
А серби тихо, гейби зацімліли.
І нич не чути.

Як то нич не чути?

В які ж то дивні, жалосливі нути
Узяли дзвони на дзвіниці грати?
Би-сь думав, брате, що то рідна мати
Над сином своїм умерлим голосить,
І сиву голов б'є о домовину,

І зломить руки та й до бога зносить,
Нарешті зітхне: «Гину,—йойкне,—гину!»
І на могилу свіжу повалиться,
І вже не плаче, вже не печалиться.
І чо ж ті дзвони нині так заводя?
Не знаю, братья, того вам сказати,
Але там серби пара в парі ходя,
Ци би не можна їх ся запитати? —
Бігме, не смію! — Як же вни прибрані
У красні шати, у чимбори брані,
При боці шабля, у Дамаску бита,
На грудях світя срібні пістолета,
А в око бистре годі аж глянути.
Так квапя чвалом, де всі дзвони грають.
«Скажіть, панове, що то має бути?»
«В нас празник нині», так оповідають
І чвалом далі.

А у монастирі

Воскових світич сімсот засняло;
Черці, черниці моляться з псалтирі,
І кожде серце ревне заплакало,
Бо вже неволі стерпіти не може.
Допоможи їм, спасе Христе боже,
Та й ти, пречиста!

Перед образами,

Що сріблом, золотом, каменем убрані,
Старий владика миєся сльозами.
І ци ж не має? — Серби заплакані,—
То серби, братья, серби, его діти!
А батька має серце не боліти
По сиротях?!

Вже го не видати,

Вклонився спасу та й пречистій мати
І зник у вівтар. Нарід го чекає,

Ци він не вийде лозу посвятити;
За тиждень преці паска наступає,
А серби любля давній звичай чтити.
Нарешті вийшов.

Що ся людям стало?

Ци блискавиця в божім дому блисла,
Ци відки, може, кров турецька брисла,
Що кожде око гранев запалало?
А сімсот світич перед образами
Світили разом з сербськими сльозами.
І тихо було, бо то сербська фана,
Хто може знати, де, коли ще ткана,
На райських дверях миру засвітила
І срібну свою скатерть розповила,
Як орлі крила.

А серб'яни плачуть,
Як ті, що неньку умерлу зобачуть.
А дзвони — дзвони на дзвіниці ричуть.
Гей люті змії, що ся в купу кличуть,
Аби зухвальцю на камуз розпасти,
Котрий ся важив писклята украсти,—
Так дзвони ричуть. А у божім дворі
Садиться ладан туманами д'горі.
Священні піють: «Христе боже святе,
Безсмертний, кріпкий, змилуйся

над нами!»

А серби кажуть: «Нині мем вмирати,
Або розіб'єм турка кайданами.
Най хто веде нас!»

Як же тихо стало?

Ци в сербським краю рицарів так мало,
Що нікт не важить голову піднести,
Би братей сербів на різник повести,
І сербську фану на шелом двигнути,

А ні, то з нею враз у гріб втонути
На віки вічні?

О, не думай, брате,
Що в сербським мирі, може, дехто буде,
Котрий не рад би сім раз умирати.
Лиш най хто скаже, хто ті ревні люде,
Де кождий рицар, кождий з левом
рідний,

На бойовисько днесь повести гідний?
Ніхто не скаже?

Обренович красний
Ступив наперед, клонить на всі честі
І каже: «Братя, най я буду щасний
До бою з турком нині вас повести
І по-слов'янськи празник посвятити.
Бо ввечер мусим кровйов ся упити
При грі шездари, при боянській хвалі,
А ні, то будем разом спочивали
На дні могили, а верх нас мурава
Уся кровава».

«Милош, твоя слава!
Провадь нас з богом враз на веселисько!»
Так мир гукає.

Він ся клонить низько,—
Ци людям, може? — ні, перед святками,
Відтак владиці, прощі в него просить;
А він хрестить го моцними руками,
Сльозов веселов главу сина росить
Та й дав му фану.

Сонце нім потало,
То в бісурманських кров'ях ся купало,
А славні серби при боянській челі,
При грі шездари празник закінчили.

Ох братя-панове! аж серце ся б'єть,
Аж душечка в мені крильми собі збила —
Зриваться летіти, залізячко дзур!!
Богдай ворогам ти, не нам ти дзвеніло!
Співав бих — так годі, ведуть в калавур...

А другий раз не му вже вас
Морочить в сім ділі:
Коли німці не застріля,
Самий ся застрілю...
Темна нічка, невидненька,
Сидить вдова старесенька.
Сидить вдова коло стола,
Тяжко, важко плаче,
За дрібними слізеньками
Світонька не бачить.
«Синку ти мій, щирість моя,
Серденько вже знає,
Що я тебе послідній раз
Оце виряджаю,—
Послідній раз, мій синочку!
Не своя дитина,
Не ти мене ховатимеш,
Як з голоду згину,
Не ти, синку, ох, ні, не ти».
Та й лиш повалилась
Кінець стола тисового.

А дочка Малана
Сидить собі у запічку,—
Отак сидить цілу нічку.
Білі ручки не ламала,
Ані голосила,
Лиш у стіну до протесу
Головоньку била.

А за ким то, співаченьку? —
Мете мня питати.
Нема го тут, от що вийшов
На подвір'я з хати.
Потикнувся, сів на присьпі,
На ручки склонився,
Та й дрібними слізоньками,
Гей водов, умився.
Мийся, брате молоденький,
Най ти жаль не буде,
Що-сь ся доста не наплакав,—
Бо німецькі люде
Не дають нам заплакати,
Ні заголосити,—
Братя мої, руські мої,
Чо нам в світі жити!

Чого нам тривати, панове молодці,
Коли наша воля в поганих руках!
Ведуть нас під міру у мокрій сорочці,
В кровавій пускають по десять роках,
По десять найкращих,— пожаль же ся,
боже!—
Заплакав бих, братя, та сліз уже ніт.
За тими роками, гадаєте, може,
Бих плакав, що всохли, як маковий цвіт?—
Ні, братя, що впало, навіки пропало,—
Абих ціле стадо цісарське всідлав,
Уже не здогоню,— та й нащо б ся здало?
Ци я вже не доста в сих десять страдав? —
Ні, братя молодці, про їх не заплачу,
Про вас я заплачу, про руський талан
Та руськую волю, ту рідну, козачу...
Заплачмо, панове, най трісне кайдан!

А доки тріс — богдай му біс!—
Ходімо до хати
Подивитись, що там робить
Стара темна мати.
«Не нуждуйся, моя доню,
Мое ти кохане,
Готов твому братчикові
Ранішнє сніданє.
Зготов добре сніданєчко
Братчикові свому.
Або хочеш, аби пішов
Не снідавши з дому?
Ох буде він, синку, доста
Голодом ще мліти,
Та й ти будеш, та й я буду...
Діти ж мої, діти,
Нащо я вас, таких бідних,
На світ породила?
Якби знала, до схід сонця
Була б утопила,
Абих була не бачила,
Як нині вас бачу!
Не плач, доню, хоть ти уже,
Най я сама плачу,
Най виплачу моє серце,
Мої темні очі,—
Най виплачу, доню моя,
Чей борше загину!
А хто ж мені вималює
Красну домовину?
Уже не він — мій синочку!..
Чужі-чужениці
Тесатимуть домовину
Бідній одовиці».

От так собі, гейби крізь сон,
Удова проводить,
А донечка на ватерці
Снідання готувить.
Заплакали всі зіроньки,
Зарули всі півні,—
Сніданячко вже готове...
Німецька царівне,
Ци снідала коли ти так
Або твої діти?
Ци буде й вам на слізоньках
Сніданя-сь варити? —
Щодня, щодня,— лиш не сестра —
Неволя... вельможна!..
Співав бих ще, та боюся,
Що, відай, не можна.
Бо я правду лиш співаю
Та й за правдов гину,
А ви правду не любите...
Прощай же, княгине!

Ходить братчик по дворові
Тяжко, важко плаче,
Умиває слізоньками
Личенько козаче.
Умивайся, молоденький,
Як лебідь на морі,
Може, втопиш гарячими
Красні наші гори,
Аби на них не дивитись,
Відразу забути.
Зеленої смеречини
У німця не буде.
Бо в німецькім, брате, краю

Росте лиш ліщина:
Не одному біле тіло,
Гей заповоч сине;
Не одні козачі плечі,
Як ножем би скраїв.
А найдужче тих легінів,
Клятих тих гільтяїв,
Що не хочуть панувати
Та за домом плачуть...
А я чого?.. Коли-сь зачав,
Кінчай же, співаче!

Вийшла сестра за братчиком,
До сніданя просить,
Та й китайку дорогу
Слізеньками росить;
А де слізка лишень кане,
Зараз кровйов стане...
«Вже готове ти сніданє,
Брате мій Іване!»
Ввійшов Іван до світлиці,
Сплаканий, аж хворий.
Єго ненька старенькая
Насилу говорить:
«Сідай, синку! Сідай, душко,
Та будеш снідати».
А як они вже снідали,
Не мете питати;
Не мете, ні, товариші,
Бо я вам не скажу...
Хіба й свою головоньку
Китайкойов зв'яжу...
Але ж бо я, легіники,
Китайки не маю,—

Пустив свою китаєчку
Долів по Дунаю —
Криваву, сльозаву
До ненечки в гості.
Бо і в мене, пани брата,
Хата на помості —
Була... була, соколики,
Та ляхи розбили;
Все забрали, а сироті
Нічо не лишили.
Нічо?.. Брешу! Лишили ми
Неньку, як голубку,
Дрібні слізки збираючи
До срібного кубка,
Доки верну в Буковину,
В гори у гостину...
Ци я верну, ци не верну,
Я післав хустину,
Аби мала моя ненька
По мені поману:
Мою хустку криваву
Та в слізеньках прану.
Устав Іван від сніданя
Та й молиться богу,
А сестричка вже лагодить
І харч на дорогу.
Ох мала то, невелика
Вдовина тертіла...
А удова як сиділа,
Так і обімліла.
А він припав до ножечок,
Вклонився низенько:
«Оставайте здоровенькі,
Рідна моя ненько,

Та й не плачте! Я чей верну,
А коли загину...»
Не доказав. Вийшов потич...

Братчику єдиний,
І я тобі не докажу,
Бо серце ся топить,
А дрібненьке писанечко
Ніби кров'юв кропить...
Дивне, дивне, пане-брате,
Серденько співаче:
Чуже горе виспіває,
А про своє плаче.

Та як же не плакати, та як же не рути
Мені молодому?... Молодці скажіть!..
Продали мня ляхи в німецькі некрути,
Втопили ми долю, втопили мій світ;
Пропав, як той камінь в глибокому морі,—
Ніхто не добуде! Ніхто не спита,
Як тяжко я мокну у сльозах та в горю;
Ніхто не питає... бо я сирота.
От ходжу та ходжу, як дух на покуті,
Що пустков блукає, а прощі му ніт.
«Ходи! — кажуть лютри,— бо пута вже
куті!»

Ходи, аж не впадеш здихати під пліт.
Ходи, аж не здохнеш в нечистім десь краю,
Де дзвони не дзвоня, не піє когут,
Де руські молодці на гусях не грають,
Де руські дівчата співати не муть.
Солом'яна виля — цісарська сембриля,
В куті десь за плотом — там руський
співак...

Слідочки по світі, слідочки по цвіті,—
От тільки помани!.. Молодці ж, не так?..
О так, пани-брата! Душа ми вішує,
І думка говорить, і серденько чує,
Яка моя доля і чо мені ждять.
А доки діждуся, тра далі співають.

От викрався і місяць з раю,
Щоби ся добре придивить,
Який гаразд на руськім краю,
Як там живуть та як там жить;
Як Україна, як Подоле,
Як Галич, мов почесний стів,
Стоя та щиро богу молясь
За князів своїх, за батьків,
За козаків, за руську волю,
Що в могилах глибоких спить...
«Чи вже не встанете ніколи?»
Спитається та й знов ся молигь,
А бог не чує, бог наш спить...
Коли він встане, галичани?...
Лиш не журіться, встане гнеть!
Але тепер лишіть, най спить,
Аж церкви церквами стануть...
Відтак молітьсь, галичани!
 А тепер спить,
 А бог дасть світ.

А в Італії цвіт та цвіт
Укрив гору, укрив долину
То у барвінки, то в калину.
Бо де руська ніжка ходить,
Там барвінчик родить;
А де руська кровця кане,
Калинойов стане.

А кілько-то козацької
Кровці тутки лється!..

Козакові у серденька,
Гей гадина в'ється...

Он блудить гаєм,— ми го знаєм,
Блідий, блідий, як та стіна,
Шовковов хустков утираєсь;
Мовчить, як ніч, та ніч німа,
Що гей пропасниця приспала
Італію; — богдай не встала!
Богдай тогді піднялась д'горі,
Коли камінь в морі!..

Місяць сіяє, він читає.

«Померли,— пишуть.— Ні вже
д кому

Вертатись сироті додому...
От мовчало би-сь, соловіє!..»
Так він собі. А місяць мріє,
А кабат так ся і біліє —
Перед — а плечі, як калина
Червона та сина.

«Як тарабани страшно грають,
Братя плачуть, німці лають.
Шабельками підганяють...
Триста прутя зашуміло
Коло мого тіла!

Але бог видить, ліпше знає...
Сплакав... карабін обзирає...
Він спотикнувся, впав, здихає...
Тяжко зітхнув... Як би й не було!
Лиш зорі сплакнули.

Ох, боже мій милий! А ти його бачиш,
 Як він ся низенько у квіти склонив;
 Та й з ясною зорев за ним не заплачеш?..
 Хіба то не ти му так долю судив?
 Хіба ж то не твої плекали го гори,
 Ті гуцульські гори, барвінковий край?
 Хіба ж то не твоє занесло го море,
 Де люди не руські, не руський звичай?
 Де сонце ся топить, а претці не гріє...
 Де місяць аж гріє, а світла нема...
 Де вітер аж сушить, а претці не віє...
 Весна не минає, а претці зима
 Для руського серця... Ох, боже наш, боже!..
 Прости! Забуваю, що господь наш спить...
 Добраніч!.. А ти як, небоже?.. Небоже!
 Хто прийде заплакати? Хто буде тужити?..
 Ні батька, ні мами, ні трунви, ні ями...
 Собаки волоські кусатися муть
 Над тілом козацьким!.. А й ми ж
козаками?..
 Козаки за свій край та волю ся б'ють,—
 А ми за що б'ємось? Ох, братя, не скажу,
 Бо мушу ще жити, ще мушу співати,
 Аж ту Чорногору собов не підважу
 Та Добуша найду... Вже доста му спати
 В могилі, вже доста тяжкої покути
 За малу причину, молоду дівчину...
 Встань, друже! Ми дужі, ми вже не
рекрути...
 А мусимо гинуть, то будемо гинуть —
 Але не під лозовинов
 В німецькій неволі,—
 За руський край загинемо,
 За руськую волю.

Світи, місяцю, красно,
Би вже ясно та ясно!
Аби ми ся надивили,
Як наш новобранчик
Спочиває в Італії
В зеленім байраці.

Не хоче молодий світити...
Морочиться, мов у диму
По темній мрі, неначе вбитий,
Неначе хтось помер ему.
А він зв'язав головку, рідню
Іде на похорон просить;
А вна цурається, бо бідний,
У бідного нема що пить.
Отак і він собі, сарака,
Блукає небом, мов селом,
Та просить — відповідь однака:
«Нема коли».

А байраком

Так сумно-сумно, мов в неволі;
Лиш новобранчик там лежить;
Ручки му навхрест, мов ся молить,
А господь наш як спить, так спить...
Коли устане, галичане?..
Хто зна, коли... А серце в'яне,
Так дивлячись на рускі рани,
Так дивлячись на руську кров,
Що миє землю, мов водов,
Погану землю.

Вічний пане!

Ци вже і в тебе грошей ніт,
Що-сь злодіям запродав світ,

Аби робили, як їм гоже?
Христа ран ради, вічний боже,

Дбай викупить твій мир назад,
Ще доки лютри го з'їздять!
Лиш новобранчик не голосить...
Єго кровця долину росить,
А він як спав, так собі спить.
Ми уздримо, а він не вздрить,
Як галичан поклониться
Україні-мати,
Як руський син у кармазин
Вбереться, не в лати;
Як отаман з гробу встане,
На козаків свисне;
Як бунчуки залеліють,
А булави блиснуть.
Як поганці в однім ранці
В болоті утонуть,
А у Львові на церкві
По ляхах задзвонять;
А церкви-сь одцурають
Анцихриста з Риму,
Та помоля-сь господеві
До Єрусалиму
Гарнесенько, вірнесенько
Про долю козачу,
Про руський край, про руський мир...
А він не побачить.

ШИПІТСЬКІ БЕРЕЗИ

Балада

За Шипотом гра Сочава,
Розбива пороги;
Над Шипотом місяць сходить,
Ясний, срібнорогий.
А в Шипоті на цвинтарі
Дві могили близько;
Понад ними похилились
Дві берези низько.
Одна в сей бік хитається,
Друга в той бік тихо.
Стане місяць серед неба —
Лихо ж мені, лихо! —
Перекинуться дівками
Та ну собі в коси!
Упилються, шатаються,
Рвуть собі волосся.
«Ой, не діждеш, суко дівко!
Не діждеш, погана!»
Перший півень: кукуріку!
Березами стануть.
Знов віються край могили
То сюди, то туди.
Та цур же їм! — Так стійте лиш:
Що далі ще буде.

Давно колись у Шипоті
Тривала удова,
Багатирка на все село;
В запасках шовкових
Та в намистах все ходила;
В коморі, в пивниці
Кармазини, меди, вина;
А що вже в світлиці,
Так золото аж капає!
Що ж далі казати?
Подивіться, братя милі,
Самі у кімнату:
Там дві дівці, як вірмінці,
Шовком собі шують,
Кароокі, чорноброві.
Легіні дуріють,
А ніхто вже молоденький
Так не пропадає,
Як той ватаг Добушуків,
Іван кучерявий.
Куда збував, туду збував
З опришками днинку,
А уночі вже топірчик
У вдови на клинку
Заночував, а ватажко...
Да це вже не скажу.
А богдай ті чорні очі
Пропали відразу!

Ходить ватаг до удови,
А та ще і рада,
Що є кому її дочкам
В сопілку заграти.

«Вони в мене молоденькі,
Нехай погуляють;
А що люде собі шепчуть,—
Ані забуваюсь!
У зимнику скриня грошей,
У коморі скриня:
Коли схочуть віддаватись,
Віддадуться й нині.
А тимчасом нехай собі
В мене нажиються,
Доки їм ще по головці
Кучерики в'ються».

Сходить місяць над рокиту,
Зіронька леліє;
Квапить ватаг на вечірки,
У листочок піє.
Піє собі, висвистує,
Аж гай ся вгинає,
А ті гарні вдови дочки
В саду дожидають.
Обнімуть і приголублять:
«Милесенький світе!
Де ж ти нині так забавивсь?»
«В Радівцях, мій цвіте,
Напивався на ратуші
На зеленім вині».
«А ми так вже визираєм
Цілу днинку нині,
Чи не йде вже наш кучерик!»
«А він уже й осьде!»
«Ану заграй, Іваночку,
Лишень по-волоськи!
Що ж я люблю! А ти любиш,

Сестричко Мітрано?»
«І я люблю, да час спати,
Вже, бачиш, нерано.
Чи так, душко Іванчику?»
«Авжеж, ти мій раю!»
«Ох лишенько! У кімнаті
Свічка догоряє!
Ходім лишень, Іванчику!
Я вже постелила».
«Ходім, зорє! А Оксана
Чо так зажурилась?
Не журися, хвиялочко!
Таже я з тобою!»
Пішли. Світло погасили
У нових покоях.

Ходить уже пан ватажко
Два роки нівроку,
А котру ж він вірне любить:
Чи ту карооку
Аксенію, як лелію,
Чи, може, Мітрану,
Що гуляє по світлиці
Як намальована?
І Мітрана не погана,
Гарна і Оксана;
Да й в опришка серце жваве,
Ще б і третій стало.
Бо опришок, мов отаман
На козацькім краю,
Кожду дівку щиро любить,
Але — для звичаю;
А козацьку свою долю
Не утопить в дівці.

Пан отаман слави хоче,
Ватаг — сороківців.
Той за віру православну
Накладає груди,
Сей знов бога не чекає —
Сам карає люде,
Що мов п'явки ті неситі
Кровцю людську тягнуть.
Най же в його лиш кохання
Вірного не багнуть,
Бо він жиє як сьогодні,
Неначе на жарти,
А завтра вже програв життя,
Казав би, у карти.
Чи так, мої чорнобриві,
Чи правду говорю?
Не кохайтесь з опришками,
Бо здасться на горе.

Не слухали удовині
Моеї поради
Та кохали ватаженька,
Як сердечку ладо.
Но сердечко те дівоче
Не так любить хоче,
Щоб з другою ділитися.
Темненької ночі
Пішли нишком до циганок.
«Зозулечко, ненько!
Полюбила я ватажка,
Як вміло серденько.
А ти коли чи любила?»
«Ні, маковий цвіте!»

«Отже ж, мабуть, і не знаєш,
Як тяжко на світі,
Коли душка миленького
Над життя полюбить,
А він собі у куточку
Другу, бач, голубить,
Другу, сиза!.. Або зроби,
Най її покине,
Або зроби, нехай вона,
Або я най гину!
А так жити, голубонько,
Серцю не подобно...
Дій, що знаєш, я заплачу».
«Та добре ж бо, добре!
А про душу ж не гадаєш,
Про бога святого?»
«Ох тетечко, його втерять,
То гірше, ніж бога!
Роби лишень, та не питай:
Я душі не дбаю;
Без милого нащо душі,
Нащо мені раю?
Без милого нема раю,
Ні сонця, ні світа,
А з миленьким, мабуть, любо
І в пеклі горіти!»

Пішла Чора, пляшиночку
Найшла десь в рубочку:
«Ось на тобі! Дві капельці
Піддай їй в медочку
А минеться, моя зоре,
Пекучеє горе.

Та не забудь: дві капельці!
А мені за мою
Порадоньку треба, душко,
Червінчика дати».

Заплатили — повертали.
А дома в кімнаті
Дожида вже пан ватажко,
Ігра на флюяру.
«А де ж ви так забарились,
Пишні мої лелі?»
«Та я — була — десь по селу —
Мамі за ліками...»
«А я була — у циганок
По примову мамі».
«А я так уже занудив!
Головки не зведу;
Підіть хіба до пивниці
Та й уточіть меду».
«Зараз, милий!»—«Біжу, душко!»
«Отся, бачиш, чарка,
То для тебе, мій соколе!
А ця друга чарка,
То для тебе, Мітраночко,—
А на ж, сизокрила!»
«А отсю я, Аксенійко,
Тобі наточила;
Ану, возьми, моя рибко!
Ану, милесенький!
Ану, вип'єм за здоров'я!..
«Ох вайльо, серденько!..
«Серце моє вогнем пече!»
«Рятуй мене, милий!»

Мов ті чічки підкошені,
На діл повалились,
Клубком вились на помості,
«Ти, суко!» — «Погана!» —
Та й сконали тяжко-важко,
А личко рум'яне
Посиніло, мов те сукно.
А де ж пан ватажко?
Іде, плаєм, співаючи.
Та б'є собі фрашки.
Ох, кохайтесь, мої сизі,
Кілько серцю воля,
Лиш з опришком не кохайтесь
Ніколи, ніколи!

Ходить стара по дворові,
Рве собі волосся,
А за нею челядочка
Ходить та й голосить;
Позбігались сусідоньки,
Дали попам знати,
Да не прийшли батьки сизі
Грішних поховати,—
Самі люде поховали
Прегрішнеє тіло,
А на гробах посадили
Дві берези білі.
Приймилися ті берези,
Стоять ще і досі
У Шипоті на цвинтарі
Та рвуть собі коси.

ЛУК'ЯН КОБИЛИЦЯ

Було колись в Буковині —
Добре було жити,
Не знали ми, що то біда
Та що то тужити.
При кобзині зійшла днина,
При скрипочці нічка;
А вна собі молоденька,
Як у траві чічка,
У батенька у Стефана,
В Волощини неньки
Пробувала. Не спиняли,—
Що багло серденько,
Що хотіла, те й робила:
Гуляти — гуляла,
А хотіла рано встати,
То рано вставала.
А хотіла попіспати
В шовкових перинах,
То ненечка старенькая
На пальцях ходила,
Журилася, молилася,
Двері підливала...
На острішку в'ють голуби,
Вона їх вмовляла:

«Не гудіте, голубочки,
На побитій хаті,
Не будіте мою дочку
В тисовій кімнаті,
Бо я знаю, коли маю
Донечку будити...»
Не плач, серце Буковино!
Що ж мусиш робити,
Коли така уже доля
Твоя на сім світі...
Батько помер, неньку вбили,
А сироти-діти
Розібрали добрі люде
Нібито за своє:
Одну турчин, другу москаль,
Тебе, серце моє
Буковино, на аркані
Повів німець з Відня
В свою глуху Німеччину,
Головонько бідна!
Та й запродав ляшкам-панкам
У другу неволю...
Буковино, серце моє,
Лишенько з тобою!
Шумить, летить наш Черемуш
Кровавий у море.
А могили берегами
Чорніють, як гори:
Кого ляхи замучили,
Кого утопили,
А хто не ждав, поки втопя,
Сам скочив у хвилю.
Сумно зарув наш Сокільський,
Голосить Сучава:

«Сини мої нещасливі,
Нащо ваша слава,
Нащо думка козацькая,
Батьківська воля,
Коли усі погинете
У ляцькій неволі..
Сперли ліси, сперли пашу,
Дров ні хворостини,
Ваші жінки, ваші діти
Від студені гинуть.
А з-під вас ся поточили
Кривавії ріки —
Сини мої, сини мої,
Пропали навіки!
Навіки-сте за продані
У панську неволю,
А нікому уступитись
За праведну волю».
Уступався Юрій Гінда —
Нема го на світі;
Уступався Поколія —
Пішов в землю жити.
Обізвався Кобилиця:
«Гори мої сині,
Або я вас вирятую,
Або за вас згину!»

Стоїть місяць серед неба,
Нікому не світить;
Русалоньки не виходя
На берег ся гріти;
Тільки сови посідали
Собі на коморі,

Та хто зна, що межі собов
Потихо говоря.
Може, собі нагадують,
Як колись-то було
На волоській Буковині?
Було, та минуло!
А може, вни говорили
Про руські соколи:
Ци муть вни ще гнізда вити
На тім Довгім полі?
Святий знає,— я не знаю...
Сердечко щось мліє...
Ходім ліпше подивитись,
Що в Плоскім ся діє.

Сидить Лук'ян кінець стола,
На руки схилився;
Сидя кругом депутати,
Кождий зажурился.
Вернулися сеї ночі
Від цїсаря з Відні,—
І там нема порадоньки
Головоньці бідній...
Цїсар сидить на стільчику
Та в картах ся грає,
А ті гори буковинські
Нехай пропадають!..
Нехай пропадають, нехай погибають!
Коби таки вигиб увесь руський рід!
Так німці си нишком у Відні гадають
Та риють великий, великий нам гріб.
Копайте, панове! Копайте, здорові!
Хто яму копає, собі їй копає.

Не тому могила, кому їй зробили,
А тому, кого в ню відтак поховують.

А ми підем з топірцями
В зелену діброву,
Та витешем домовину
Велику, кедрову,
Та пішлемо до цісаря
В німецьку столицю...
А самі ся подивимо,
Що наш Кобилиця
Молоденький поробляє,
Та що его гості
Депутати собі діють
В хаті на помості?
Скочив Лук'ян із-за стола:
«А сором-бо, братя,
А сором-бо журитися
У гуцульській хаті!
Наші батьки не журились,
Та й нам ще не конче
Журитися! Наша правда
Велика, як сонце!..
Ми не платим цісарщину,
Щоб німці з-за того
Справляли нам кайданнячко
На руки, на ноги.
Ми не даєм до прийому
Сини наші бідні,
Щоби цісар бенкетував
За них собі в Відні.
Не так, братя депутати!
Він цісар для того,
Аби правду святу беріг,
Як бога святого,

Аби нарід ущасливить,
А не закопати!
Ану, хлопці, ану живо
Коня осідлати
Мені мого вороного!
Що буде, те й буде,
А я їду в Угорщину
До міста до Буди.
Угре волю добувають,
Поможуть і нашу.
А ви стада воронії
Женіте на пашу.
А як прийдуть з Угорщини
Від мене вам вісті...
Тоді треба, пани-брата,
На коники сісти...
А де тепер наш Черемуш
Глибокий ся точить,
Там мусить кров поточитись,
Панове-молодці!
А тепер ми з карим стадом
В зелені діброви!
Поки верну з Угорщини,
Бувайте здорові!»

Пасе стадо воронее
Шовкову отаву,
А пасучи, заїрзало
За гуцульськов славоу,
Бо втямилось дождити
З Угорщини вісті,

Ци ще не час легіникам
На коники сісти.
Ци час, ци ні — а хто се зна?
Святий може знати!
Ходім ми лиш, пани-братя,
Стада допасати.

ЦИГАНКА

*Николаєві Кочеранюкові
з Великого села на поклін*

Оба і в попелі ми грались,
Оба ходили й гнізда драть,
Обом і чупер обрубали,
Оба ходили й франка знать
І солоного моря пити.
Обом нам дали і абшити.
Оба чи в діло, чи гулять,
Як рідний брат із рідним братом;
І в парі, брате, ми, мабіть,
На той помашеруєм світ,
Як ті два близнюки на небі! —
Да там, мабіть, нас ще не треба, —
Пожіймо, брате, лучче тут,
Де ще гуляють, грають, п'ють!
Воліє циган нам заграти,
Ніж ті попи товсті, пузаті
Нам вічну пам'ять мають гуті.
Да що вже буде, то вже буде,
А ми до діла, побраті!
Коли немає що робити,
Ані за що біду пропити,

Коли слота січе — а ти
В сегельбі, друже, в жменю дуєш,—
То я сідаю та віршую
(Не так то я, як вражий нуд!) —
От сяду си та що-небудь
Таке утешу, що аж диво!
А щоб віршоване те мливо
Борше молось, а я взяв
І кому-небудь го завдав —
От як би се тобі, мій брате!

Чи ще нагадуєш ту хату,
Тоту хатиночку в гаю
Геть аж за містом на краю
У кучерявій черемшині?
Донині, братику, донині
Не може серденько забуть...
Дурне те серце!.. ану в кут,
Ви давні думи, бо заплачу!..
Пішло то серденько козаче
До циган в найми!.. Що ж робить!
Що серцю любе — лиш любить.
Чи як ти кажеш, друже-брате?
Ти добре радив, коли ж кляте
Годі навчити було! Гляв!
І як у той крутіж упав,
У ті прокляті чорні очі!..
І хочеться і ще ся хоче —
Хоть серце зна, що пропадає,—
У ту хатиночку у гаю!..

Да що ж я маю нарікати?
Хіба не вірне вна любила?

О боже правий, боже милий,
Один, один я виноват,
Одного серця було мало!
А як коханого не стало,
Тоді я догадавсь, коли
Вже пізно було!.. О! болить
Той гострий ніж — бо затроєний
Таков отрутою, що й гинуть
І жити годі!.. А ти знав,
І все казав, а я не слухав...
Де вже в кохання того уха! —
І ю втопив, і сам пропав!

Прийми ж, брате Николаю,
Оцю мою думу,
Да ще й другим дай читати,
Най вчаться розуму
Та з коханням не жартують —
Кохання не жерти!
Серце наше невеличке,
Не тяжко роздерти,
А загоїть його тяжко —
Криваве і згине...
То не болить, пане-брате,
Що підеш в могилу
З неубитим цілим серцем —
А болить з убитим!
Ліпше на сім білім світі
Душу загубити,
Як серденько зарізати!
Уб'єшся — спочинеш,
А так — годі в світі жити,
І гинуть не згинеш.

Чи як кажеш, Николаю?
Хто зна, може, й брешу!
Да що робить: коли зачав,
Нехай вже допишу.

*

Du braunes Kind, was starrst du so
Hinein in die silbernen Wellen?

*Neubauer*¹

ПРОЛОГ

У неділю вранці-рано
Б'ють залізо два цигани;
А у лісі в матридуні
Сидить собі пишно-думно
Циганочка молодая,
Матридуну обриває
Та й словами промовляє:
«Матридуно, матридуно,
Кривавії квіти!
Чо я така нещаслива
В широкому світі?
Чого мене убивають,
Як тее залізо?
Чо він мене не зарізав,
Ножем не зарізав
На неділю в опівночі?..
Була б я не знала,
Як він з друзів кохається,
Мене забуває,—
Той невірний багацький син.

¹ Смуглява дитино, чому ти дивишся так пильно у срібні хвилі? *Нойбауер* (нім.).

А я го кохала,
Я му волю учинила,
Я все єму дала,
Усьо, усьо! Матридуно,
Єдина ти моя,
Я го вірне полюбила...
Гоя... гоя... гоя...
Горе, моє несповіте!
Я вірне любила!..
А він лишив свою Цору,
Він мене покинув,
Ні ту квітку серед степу
Сторпану ногою!
О!.. я его нагодую,
Я его напою —
Да не медом, не ситою,
Як досі поїла!..
Матридуно, матридуно,
Кривава та біла,—
Я тобою го напою...
Гоя... гоя... гоя...
Доле моя нещаслива
Доле моя, доле!..»

Пішла лісом, ридаючи,
Під березов сіла,
То сміялась-реготалась,
То плакала-мліла,
То знов коси розплітала,
То знов заплітала:
А цигани Нестерюка
У шатрі співали:

Під білою березою —
недоле моя!

П'є Нестерюк з циганочков
в неділю до дня.
«Циганочко-волошечко,
анумо здоров!»
«Чого в тебе, Нестерюку,
на полах да кров?»
«Циганочко-волошечко,
я кругав'я вбив,
А він мені рантух-полу
кров'ю да збрудив!»
«Гой-гой, ти мій Нестерюку,
не з птаха це кров!»
«Цить-цить, душко циганочко!
анумо здоров!»
«Здоров, білий Нестерюку,
пий, серце, до дна!..»
Поховали Нестерюка
в вівторок до дня.
А циганка чесалася
да коси плела...
Засміялась та у воду —
долів поплила.

I

Кохайтесь. пани-браття,
Коли серцю воля,
Тільки з серцем не жартуйте
З дівочим ніколи!
Бо го легко розкохати,
А тяжко впинити:
Кого вірне полюбило,
З тим хоче і жити.
А не зможе — чого жити?

Краще у могилу,
Аби тільки не самому,
Аби тільки з милим,
Аби тільки без розлуки!
Отак, пани-браття!
Коли годі кохатися,
Навіщо займати!

Помер старий козак Соколій,
І ввесь маєток, бач, остав
По Соколіві удові:
Лани, степи, одая, став,
Стайні, побої прехороші;
Скриней чи три, чи штири грошей,—
А що вже син! — так що легінь!
Щоб добрим людям хоч усім
Такого козака діждатись!
Чи до роботи, чи гуляти —
Він перший на цілий окіл!
Недурно звали го й Сокіл,
Бо був раз парубок за себе!
Да лиш одна му була хиба:
З циганков покохавсь, та й ну!
Да я не дуже і вину
Даю єму, бо раз циганка!
І в таліянина, і в франка
Таке я диво не видав!
Уздрів наш Марко — та й пропав,
Як той метеличок у цвіті! —
Коби на сім веселім світі
Очей лиш чорних не видать!
Побачив — вже й вдавився кат
І серцем, і душев, і волев!
Чи будь вірлом, чи будь соколом —

Вони приборкають на час!
Так, бачите, і Марко наш
Гостив у світі! Бідний Марко!
Так б'ється, в'ється за циганков,
Аж пропадає! Що ж робить?
На те ми люде, щоб любить
Дівоче серце... Не іначе!
А мати журиться та плаче,
Аж в стіни головов товче,
Та аж на колінках го молить.
«Покинь, покинь ту дику долю!
Люди стикаються! покинь!
Згадай, хто ти і чий ти син,
І що у парі вам не бути!
Не діждала б я була чути
Такові речі!.. Онде ніж:
Возьми го, сину, та доріж
Нещасну матір!.. Поховаєш,
А на гробу ся повінчаєш
З циганкою!..»

«Боже, боже!
Чо плачете, мамо?
Думаєте, що я справді
Циганку кохаю
Чи там з дівок яку-небудь?..
Не мав би-м роботи!
Я їх много перелюбив —
Людам на охоту.
Нащо ліпше і кохати? —
А я вже сам, мамо,
Хотів її покидати,
Як учув, що слава
Пішла селом недобрая...

Я не люблю слави;
А хоть тоту дуритиму,
Котру загадаю,
А вженитися вже мушу,
Щоб мовчали люде.
Я женюся! А дівками
Потому хоть воду
Гатитиму — тільки буде! —
Хорошов уродов
І в край світа їх загулиш!
Ледачі та й тільки.
Пошукайте ж мені, мамо,
Хорошої дівки,
Але з грішми, чи чуєте?
Та й будемо сватать.
А як підем — то перший раз
Я, мамо, у хаті
І не гляну на дівчину —
Вона одуріє!
О — я їх налогу знаю!
Так, мамо, що вмію
Я вгадувать ті зозулі?
Отак, паніматко!»

Виймив люльку, зажог губку
Та й вийшов із хати,
Сміючися. А удова
На сто конях їде!
Ухопила ціпок в руки,
Пішла до сусіди,
Щоб гарненько порадитись,
Як дальше робити,
І де би то невісточку
Багату добити! —

І такі то часом люде
Бувають на світі!
Не все золото та срібло,
Що в очі ся світить.
Не всім треба дати віру,
Хто каже, що любить...
Да нехай це, побачимо,
Що далі ще буде.

II

Хто шукає, той і найде,
Як то люди кажуть.
І Маркові вишукали
Таку, що й за князя
Не сором би, таке чудо!
Що красна, що врода,
А що віно!.. Лиш гай один
За днину не сходиш,—
А про решту і не кажи!
От взялись за діло:
Зговорили, злагодились,
А в другу неділю
Вже й рушники Катерина
З кедрової скрині
Подавала — кращий Марку...
А сама аж гине,
Що погляне на легіня!
Да легінь не конче
Нев журиться! Сидить собі
Веселий, як сонце,
Та з газдами розмовляє,
Торги якісь ладить.

А Орлиха (се би теща)
Така уже рада,
Що аж гуля! «От господар!
Значно, що господар!»
Соколиха собі рада,
Що з багатим родом
Посвахалась. Лиш Катруся
Думає-гадає,
Як то вона жити буде!
Чому ж не займає
Той царевич мальований?..
І сльози люнули!
А Орлиха: «Що ти робиш?
Щоб я і не чула
Твоїх плачів!.. Він—господар;
Єму інше діло,
Моя доню, у голові,
Як за ручку білу
Істискати! Утрись, дочко!»

Отакі-то люде! —
Вони судять, як нас видять,
Не заздівши в груди,
Чим то серце потайливе
У нас нишком грає! —
А що Марко мій розумний
За столом гадає?
Не хороше він гадає:
Серце одурити,
Свіже серденько дівоче!
Неситий, неситий,
Нерозумний мій легіню!..
Ти, друже, не знаєш,
Що то серце хоть маленьке

А світ підбиває,
Цілий цей світ незмірений...
Така божа воля!
Не бог — серце орудує
Усев нашев доле.
А де розум хоче вершить,
Пропав-єсь навіки!..
Серце першим, серце старшим
Паном чоловіка!

Уже зорі погасають,
Ранок наступає,
Устав Марко із-за стола,
Домів ся збирає.
«А що, мамо, хіба підем?»
«Посидь ще, соколе!»
Просить теща. «Та я б сидів —
Так робота в полі,
Паніматко! Тепер весна!»
«Нічо, нічо, сину!
Й я так люблю! От господар!
Но де Катерина,
Де вона ділась?» — «Лишіть, нене,
Може, пішла спати,
Притомилась! лишіть її!»
«Золотий мій зятю!
Як жалує свою рибку!..
Розумний та й годі!
Та як кажеш, мій соколе:
Остає при згоді?
На пречисту?» — «На пречисту;
Що слово, то слово!»
«Нічо, синку!» — «Добраніч же!»
«Ідіте здорові

Та приходіть до нас зчаста,
Аби обізнатись
З Кагрусечков! Чи як кажеш?»
«За то вже не знаю,
Паніматко; тепер весна —
Чи нам часу стане.
Да я буду приходити...
Ходім!» — Попрошались.
Марко пішов. А Орлиха
Гуля по господі,
Та аж свище, така рада!
Господар, та й годі!»

І отакі часом люде
Бувають на світі!
У них срібло, у них золото,
Усе, що ся світить,
Як в тих дітей нерозумних!
А такі щасливі
В широкому сему світі!
Таки своє мливо
Молотимуть, сіятимуть
До самого гробу,
А ще, може, і в гріб возьмуть!
«Господар та й годі!»
Лиш та Катря безталанна
Не ликує з мамов,
Лежить собі у кімнаті
Умита сльозами.
— «Колись прийду!.. нема коли!»
Він мене не любить!
Боже, боже! себе й мене
Він марне загубить!..
Так, не любить! я виділа!..

Чого ж бо я плачу,
Коли ми ще не вінчані?..
О — єго побачить
Гірше шлюбу... що то шлюб? —
Що буде, те й буде —
Я без него жить не можу!..
Чому ж він не любить?..

III

Сяють зорі, місяць оре,
Люде спочивають,
Серед шатра циганського
Вогник погорає,
То палахне, то потахне!
А дівка циганка
Сидить собі підпершися.
А де ж гордий Марко,
Що то личко не цілує
Та ті чорні коси
Не розплете, не грається,
Як бувало досі?
Нема Марка, заручений!
Десь у свої рибки
Сю темную ніч ноче!..
І циганка швидко
Втерла сльози, бо хтось іде!
Хіба кучерявий
Єї Марко? Ні, не Марко,
Не доля кохана!..

«Чи спиш, душко циганочко?
Втвори, сизокрила!

Побила мя на сім світі
Лихая година
Та нещасна!» — «А ти ж відки?»
«Та я з-за Кедриня». —
«Там де вдова Соколиха
Посватала сина
З багачкою?» — «Се ж я сама!
Сама я, голубко!..
А він мене не кохає,
Він мене не любить,
Він не любить мене, сиза!
Я се добре знаю!..
А я єго вірне люб'ю,
Гину, пропадаю
За невірним!.. Боже, боже!
О боже наш, боже!
Ти сам знаєш, що без нього
Я жити не можу...
Ні, не можу я так жити!..
Чому ж він не любить?
Чи я в світі не хороша?
Чи чув через люде
Недобрую яку славу?..
Ні, моя ти зоре,
Я не хочу, щоб він любив,
Лиш най заговорить
Яке слово до вподоби!..
Лиш най хоть подурить,
Що мя любить,— я повірю!..
Чо ж ти так похмуро
Подивилася на мене?
Може, й ти любила?
Тож вір мені, моя пташко,
Повір, сизокрила,

Як-то болить!.. Може, тебе
Отак не боліло?..
Циганочко! Циганочко,
Ти не знаєш зілля,
Щоб він любив мене одну?
Що хочеш, даю ти,
Лиш зроби так, аби любив!..
Або дай отрути
Напитися, нехай гину!
Я не можу жити!»
«Цить, сердечко, цить, рибочко!
Щось будем робити,
Аби єго приборкати!
І я таке знаю...
Я ще й гірше в світі знаю...
Не те: не кохає,—
А кохає та покине!..
О моя ти зоре,—
Ти ще цього не зазнала...
Да щоб і ніколи
Не зазнала цього горя!
А я його знаю!
Минулося!.. Коли хочеш,
Я тебе нараю.
Ось на тобі цю плящинку:
Дай це у напою
Єму випить по шлюбові —
Відразу загоїть
Твоє горе, моя зоре...
Полюбить відразу!..
Та не забудь, моя пташко,
Що це тобі кажу:
По шлюбові у напитку!»
«Нічо, моя кришко».

Заплатила, вийшла з шатра,
А циганка нишком
Засміялась, аж зайшлася!
І гарячі сльози
Посипались з очей чорних...
«Боже, боже, боже...
Боже, боже!..» Як стояла,
Так упала в спузу!
А Катруся, вертаючи
По зеленім лузі,
Чобана си виспівує:
«Ой у полі, у гаю
Чобан хлопців корняє:
«Гой ви, хлопці, молодці,
Скажіть моїй дівочці,
Нехай мене не любить,
Марне літа не губить».
А дівчина учула,
До ворожки майнула:
«Що, бабусю, робити?
Лишив чобан любити!»
«Ой на, доню, коріня
З-під білого каменя,
Та звари го у пиві
Всему світу на диво!»
Став ся корінь варити;
Став ся чобан журити.
А ще корінь не вкипів,
А вже чобан прилетів
До дівчини-душки
У білі подушки!»

Після пречистої в неділю
 Да після першої зляг мир:
 У Орлихи-вдови весілля!
 Сутки, гостинець, хата, двір —
 Набито народу, аж гнеться!
 А у мальованій світлиці
 Позолочена молода
 Поза кедровими столами
 Сидить собі між дружечками,
 Як тая тихая вода,
 Гордого князя дожидає.
 А тут нараз як не заграють
 Єго музики в воротах!
 І молодий, як райський птах,
 Своім буланним в сріблі-злоті
 Перелетів нові ворота —
 Боярів півсотця за ним!
 Стрільба гукнула, звівся дим,
 А доки браття ще успіли,—
 Уже й в світлицю улетіли.
 І молодий, як той сокіл,
 Коло Катрусечки вже й сів,
 Та й цмок в личко тото рожеве!
 А сам охіч, а сам веселий,
 Аж сам дивується!

«Брати!

А много прийде заплатить
 Вам за сестру, мою царицю?»
 «По келепу, по порошницях!»
 Крикнули браття.

«Прибивай!»

«Ні, не б'ємо ще! ще додай

Двісті червінців!»

«Триста буде!»

А вона, як той листок, на груди
Єму і впала!..

«Марку мій!..

Марку — життя моє єдине!..

Що я наплакалась... і нині...

Я думала... О друже мій,

Прости мені — я вже не буду!..

Марку, о Марку, ти вже любиш,

Ти любиш вже мене?.. А я,

Я думала, що ти не любиш!..»

І знов прилипла му на грудях.

«О доле щасная моя!

Боже ти мій, раю ти мій!

Я з щастя загину!..

Марочку мій, життя моє!

Ану, мій ти милий,

Сього мідку солодкого,

Що я наточила!»

«Для чого б ні, серце моє?

Здоров, моя мила!

Здоров, серце! Будем жити

Вовік без розлуки!

Я вже забув давню... пиху!

Дай, сердечко, руку

Ще й ті губки!.. Здоров, мила!

На наше кохання!..

Видиш, рибко, як я випив?

Ні каплі не стало

У пугарі! Який добрий!..

Щоб наші пробутки

Такі добрі та солодкі!»

«Нене, де ви? Люди

Як посинів... Марку, що ти?»
«Рятуй, душко,— гину!
Ох, як пече у сердечка!..
Як гарячов шинов,
Жже, душко, мя!!» — «Умер, умер!
Марку, за що? Марку!..
Під вікном хтось зареготавсь:
«За бідну циганку!..»

Кохайтесь, пани-браття,
З ким серденьку воля,
Лиш з циганков не кохайтесь,
Єдині, ніколи!
Бо циганка вміє кохать,
А впинить не вміє!
У їй серце, не то сонце,
Що на весні гріє,
А залізо, в грані гріте —
Спече тя, небоже!
Може, думаш, відсунуться?
Не можеш, не можеш!..
Як до шини гарячої
Прикипиш — загинеш!
Браття мої військовії,
Братіки єдині!

Е П І Л О Г

Зеленіє на цвинтарі
Високо могила,—
А кого в ню поховали,
Кого вна покрила?
Препишного того Марка!
Така його доля.

А та моя Катрусечка,
Та моя небога,
Тото дитя безталанне
З чаркою ся грає!
«А так, мамо, що він любить?
Він мене кохає,
Мій Марочко! О — він любить!..
Внесіть мені меду!
Внесіть, внесіть!» — «Нащо, доню?»
«Внесіть, мені треба!
Циганочка так сказала!
Я його напою,
Він полюбить мене, мамо,
Все лихо загоїть!
А так, мамо,— він полюбить?
О, він мня кохає!..»

А під пишнов жеребинов
В зеленому гаю
Сидить собі циганочка,
Плете чорні коси,
То засмієсь, аж зайдеться,
То знов заголосить:
«Жже, душко, мя!» — «Умер, умер!
Марку, за що?.. Марку!..»
А під стінов засміялось:
«За бідну циганку!»

ДЕЗЕРТИР

*Іванові Юрчишиному в Валяві
на поклін*

А я так мало, небагато
Благав у бога. Тільки хату,
Одну хатиночку в гаю.

Шевченко

Не цареві мостивому,
Не пану в палаті,
А тобі, єдиний друже,
Хочу одспівати
Мою думу замучену,
Криваву, убиту.
Така, брате, наша доля —
Що ж мусим робити?
А від долі ні за море,
Ні у сине море
Не утечеш, не вкриєшся —
Уведе здогонить,
Як половик пташиночку.
Отак, пане-брате!
Чи уперед заспівати,
Чи вперед заплакати?
Й мене мати колисала,
В папір завивала,

Служби, утрені наймала —
Ні, не ублагала
У доленьки!.. Приїхали,
Розкотили фану,
Прочитали артикули
В неділеньку рано
Та й займили у чужину,
Як камінь у море!..
Боже милий, боже милий,
Доле моя, доле!
А ти мене ще питаєш,
Чого проклинаю?
Проклену тя, невірная,
Кілько нагадаю
Мою долю безталанну,
Ті недобрі люде,
Ті дороги неміряні..
Ох, як болять груди!..
А вни кажуть, щоб не плакати
Та славу козачу
Не теряти!.. Не плакав би —
Само серце плаче!
А що далі, Іваночку,
Ти й сам здоров знаєш:
Муштрували, катували,
Ланцями карали,
Славу добру відбирали —
Що ж робити мушу?
Я вже думав, Іваночку,
Занапастить душу.
Я так думав: одна кулька —
Позбудеться горе,
А ті люде нехай відтак

Що хоча говорять!
Не вни мене судитимуть,
Бог буде судити.
Я так думав. А ти, брате,
Як ангел-хранитель
Стояв тихо надо мною,
Ділився зо мною
Муштрованим моїм горем,
Замученов доле.
Ти все казав: «Товаришу,
Ще будемо жити!»
Чи ж не життя? Боже, боже!..
Да що вже робити!
Минулося, не вернеться,
Треба забувати.
Нехай і так, я забуду...
Брате мій, Іване,
Згадаю тя до схід сонця
В неділеньку рано,
Згадаю тя на полудне,
До обіду йдучи,
Згадаю тя на базарі,
Токай-вино п'ючи,
І ввечері по вечері,
На порозі стоя...
Як з місяцем розмовляю,
Так було з тобою.—
Кілько місяць молоденький
Край моря зомліє,
Кілько серце нагадає
Літа молодії,
Спом'яне тя душа моя,
Брате мій, Іване!
Доки світа, доки віку,

Доки сонця стане,
Спом'яне тя душа моя,
Думов приголубить!
А вни кажуть проклинати
Та лаяти люде!..
Любитиму, тулитиму
Барвінком да рутов
Та вітами вишневими
Стежки та дороги
Стелитиму тебе ради.
Тебе ради, Йване,
Забуваю свої літа,
Гарешти, кайдани.
Бо я найшов, що ви, може,
І не находили:
Одну душу на всім світі,
Одно серце щире,
Що вітало — не багача
З побитої хати,
Не в ридвані вельможного,
Не рідного брата,
А чужого чуженицю
В заліззю да в горю!
Доле моя невірная,
Єднаюсь з тобою!..

Привітай же, товаришу,
І мого Івана
Не в порфірах, не в золоті,
А в таких кайданах,
Як і ми колись носили!
Привітай го, друже;
Я ліпшого не придбаю.

Що ж робити мушу,
Коли така моя доля?
Других учать в школах,
Як співати, віршувати,
А я у неволі
Тільки й вчився, от що, брате!
Да мені байдуже.
Я не панам співати йду,—
До вірного друга
Іду з моїм віршуванням
Та з моїм Іваном.
Привітай го, товаришу,
Як мене бувало
Вітав еси на стороні,
Вітав, не цурався!
Отак, брате-товаришу,
Й его розпитайся
Про доленьку, недоленьку —
Душі легше буде!
Розтопиться люте горе,
Подобріють люде,
І надія нова, красна,
Як та ясна зоря,
Що вирине рано з моря
Умита росою,
Зазоряє нещасному,
Зведе хвору душу
Новов силов, новим життям!
А я собі, друже,
Не в Сочаву до святого
Богу помолиться,
А в кресаках да у павах,
Да у порошницях
Погуляти на Вижницю,

Поголяти просто,
А на наніч до Аксани
В двори на помостах:
 «Дівчино моя,
 Втвори ворота!»
 «Не отворю, серце моє,
 Бо ще-м не твоя!»

На білому камінчику
 В неділю до дня
Сидів жовняр з Маланкою —
 Ти доле моя!
Жовняр каже: «Ходім, серце,
 У мій новий двір,
В мене ганки мальовані
 Садами самбір».
Вона каже: «Вітер пражить —
 Мені студено!
Ходім, милий, ходім, друже,
 У море на дно!»
Кохалися, хиялися,
 Аж місяць зійшов,
Маланочку із жовняром
 Уже не найшов.
Лиш ширинка білесенька
 Поплила долів,—
А як місяць придивився,
 Край моря зомлів.

Наймит

Добре тому в світі жити,
В кого доля дбає:
Хоть латана сардачина —
Люди поважають,

Бо у його дві кошарі,
Комора набита...
А від кого відцуралась,
Що тому робити?
До схід сонця пошукати
Під водою долі
Або вночі закопатись
В степу серед поля,
Аби люде і не знали —
Бо скажуть: ледащо!
Люде судять, як нас видять,
Не питавши, за що
Та доленька відцуралась!
«Не хоче робити!»
Втопив би ся, пани-браття,—
Жаль душу губити.
А так одно осталося:
Боротися з долев,
Увостанне боротися!
Чи ми перебором,
Чи вна трутить у могилу —
Наша слава буде.
Перебором — зазімають
Недобрії люде,
А загинем — поховають!
Боже добрий, боже,
Серце вміє заспівати,
А впинить не може!

Нема в мого Іванчика
Ні батька, ні неньки,
Самий-самий серед світа,
Не має серденько

З ким поділить, молоденький,
Як билина в полі!
А він собі не журиться,
Не лає на долю.
А щоб серце не скучало
Тихими ночами,
Вийде собі за ворота,
Вмиється сльозами,
Запитає в нічних зорей
Про завтрішню долю,
Подивиться на місяця,
Помолиться богу,
Та й знов собі у господу,
Щоб в хаті й не чули;
Бо то чужі, лихі люде,
Питатися будуть,
Де марнував цілий вечір?
Що буде казати?
То не батько, то не рідний
Вийде виглядати
Свого сина, а господар!
Що буде робити?
Нема свого рідненького —
Чужому коритись
Треба в світі, а то скажуть:
«От якесь ледащо!»
Сиротині треба гнуться!
А то, браття, й краще.
Бо так і бог завидує,
І всі добрі люде.
Батько, неня з того світа
Молити му будуть
Щастя-долі, — чи вимолять?
Побачимо, брате, —

А тимчасом треба в світі
Самому придбати.

Служить Іван в господаря
Уже вісім років,
Поважає його добро,
Як в голові око;
Поважає, доглядає,
Ночі не всипає,—
Бо хто чуже не шанує,
І свого не має.
Так сказано у законі,
Так треба й робити.
А газді ще й недогода!
Хвалиться, неситий!
Що й сембрилю не виплатить...
Отакі-то люде!
Боже правий, боже добрий,
Коли вже з їх буде
Того злата кривавого,
Кривавого поту!
Що в їх кара, що в їх муки?
Злата, злата, злата!..

Іде славне парубоцтво
В неділю гуляти
У кресаках да у павах,—
Звичайно, багаті!
А мій Іван сидить дома;
Чи вроди не має?
Як той явір кучерявий
Над водою мая,
Як той ангел мальований
В бога на престолі!

Знала мати вмальювати,
А не дала долі
Золотому тому сину,
Єдиній дитині!—
Виріс в наймах, у неволі,
Мабіть, і загине
У неволі... Не питайте ж,
Чого серце плаче!
Пішов би він погуляти,
Так люди побачать
Дрібні сльози... а навіщо? —
Вони не допоможуть,
Не допоможуть, а осудять!
Боже добрий, боже,
От які-то на сім світі
Повелися люде!
Не журися, Іваночку:
І ти ще добудеш
У господа того щастя!
А тимчасом, брате,
Хіба вночі поплакати,
А вдень дбати, дбати
Та збирати колосочки
На чужому полі!
А що далі зустрінеться?
Може, сине море
Доведеться побачити?
Сердешний Іване!
Стане моря, стане муки
Китайки нестане
Утирати дрібні сльози
Тихими ночами...
Доле наша, доле наша,
Що ти робиш з нами!

Уже в мого Іванчика
І своя хатина
Кінець села біліється.
Червона калина
Аж у вікна упустила
Широкії віти;
На припічку вогонь горить
Та далеко світить.
А молода хазяєчка
Вештається в хаті —
І не сказать, яка гарна!
Іваночку, брате,
А ти журились про доленьку!
От видиш і доля!
А хоть треба заробити
На чужому полі,—
Коли є з ким поділити,
Серце не питає!
А як мале ангелятко
В хату завітає
Та принесе з собов раю —
Що тогді аж буде?
А ми долю проклинаєм
Та господа судим,—
А за віщо? — що сліпіі! —
Шукаємо долі,
Де їй зроду і не було:
То в церкві, то в школі,
То у шинку під лавою...
Немає, немає!
А край села в новій хатці
Сина забавляє
Да лагодить до вечері,
Вигляда в квартиру,

Чи не йде ще мужик з поля,
Отам, мої милі,
Отам їй шукати, славні пани-браття,
Отам вона дома, отам вона є!
Калинов на літо укріє ти хату,
Кубелечко тепле на зиму зов'є.
А хоть і поверне у гості тривога,
Вона їй одурить, словами впоїть,
Вона перемовить і самого бога,
А лиха заставить корови доїть.
Отака-то, браття, доля в своїй хаті,
І своя семія і питомий кут.
Про віщо ж томитись, за морем шукати,
Коли вона осьде, коли вона тут!

Чи хороше, Іваночку,
Оце я говорю?
І не чує! Свище собі,
Повертає з поля,
Да вже не до господаря,
А у свою хату!
А молода хазяєчка
Вийшла зустрічати,
Веселенька та моторна!
На руках дитина.
«А то хто там, Василечку?
Ану кричи: неню!
Ну-ну, неню, дам я тобі!
Де так забарився?
Бити неня! а-а, неню!»
Тільки подивився:
Серце плаче, радіючи!..
А то бите горе,
А то сонце, а та спрага?

Здається, ніколи
І не було того дива!
«А куку, Василю!
Йди до неня! Чекай, мамо!
Ти била дитину?
Так, що била? Дамо ж ми їй!
Ходім бити маму!
Ще раз? ще раз!»—«Вайльо, вайльо!
Чекай же, поганий,
Не дам циці!» — «Овва, кажи,
Будем обходиться!
Я йду собі завтра рано
Із неньом косити,
А ти рушай!» — Хазяєчка
Сtribнула в хатину,
Щоб вечерю лагодити.
А Іван із сином
Гуля собі по дворіві,
Сам не зна, як носить.
А вно собі перебира
В золотім волосою
Маленькими ручечками
Та за вусок миче,
А хазяйка в кватирочку
Вечеряти кличе.

Некрут

Є на світі доля,
А де їй шукати?
Чи в пана в палаті,
Чи в мужицькій хаті?
Чи у чорних горах,
Чи за синім морем

У гарячім краю,
В гаю-сикоморі?
В гаю сикоморі
Змії ся виводять,
А в гарячім краю
Лев лабою оре;
А в горах копають
Діамант та злато,
На рідного брата
Гострий ніж наняти.
А за синим морем
Маланка співає,
На кривавій скелі
Стада випасає.
Я же, брате, волю
Морське стадо пасти,
Як маю шукати
У палатах щастя.
За золотов брамов,
За писаним муром,
Здається, пурпури,—
Аж — ящура шкура.
Лиш в мужицькій хаті
Бог рай розсіває, —
Про віщо ж го люде
Шукати не знають!

І так добре, пани-браття:
Нехай не шукають;
Легше серцю світом нудить,
Як долі не знає.
Не знатиме — не заплаче,
Так ляже в могилу.
Але кого та доленька

По раю водила,
А потому в пекло впхала —
Що має робити?
Доле, доле, ліпше спалить
Чи клевецем убити,
Як так карать! І нас, брате,—
Боже добрий, боже!
Заплакав би, як береза,
Та висипав сльози
У Чернівцях!.. Не остало,
Лиш серденько б'ється!..
Ходім, брате-товаришу,
Ходім подивиться,
Де ті пани нас карали,—
Мені легше буде!
Може, горе запечене
Розтопиться в грудях,
Як побачу ті майдани!
Меться ми здавати,
Що ті літа молодії
Вийшли муштруватись
Перед паном едноралом...
Або на полудне
Пішли варту люзувати!..
Боже мій пречудний!..
Ходім, брате, ходім, сизий,
Доки ще до гробу,—
Подивиться на Чернівці,
Що там лихо робить?! —
У Чернівцях серед ранку
Оперед одваху
Стоїть сімсот новобранців —
Стоять сіромахи
У кабатах та у чаках,

В чорних порошницях,
Через плечі реміннячко,
На плечу рушниця.
Отак стоять, не кинуться
Сердешнії діти!
А хто отам межі ними
Аж у третім гліті
Стоїть бідний, заплаканий? —
Іване, Іване,
А долечка, а діточки? —
«Василю! Штефане!»
Аж закричав безталанний,
За серденько вхопивсь!
А капітан за плечима:
«Будеш мовчать, хлопе?»
«Я ж не мовчу, пане любий?»
«Що? ти відрікаєш?»
Капрал: буки! Двадцять і п'ять!
Я тобі покажу,
Як-то мовчать та кориться!..
Дивіться, пся віра!
Чого ждете, капрал Близнюк?»
І капрал відмірив
Поганую, страшну кару...
«Устань!» Поклонився...
Як ящурка, як собака,
Німець подивився
Та й повелів іти у гліт.
Іване, Іване,
А ти казав, що є доля,
Що ти їй достанеш,
Що вимолиш, вигорюєш,
Лихо перебореш? —
Іди ж тепер боротися

Аж за сине море!
Може, там тя привітає?
Буде, брате, буде!
Привітає друге сонце,
Другі, чужі люде,
Лиш та доля не стрінеться
І не привітає.
Хто без неї уродився,
Того й закопають
Безталанним! Отаке-то!
Що маєм робити?
Доки зможем, а ми терпім,
А не сила — вбитись,
От і кінець. Ліпше серцю
В домовині бути,
Як так жити. Боже, боже! —
А наші некрути
Де, сердешні, скитаються
В широкому світі,
Замучені, заплакані?..
Ходім подивитись.

За Кіцманем да за Дністром
При битій дорозі
Стали наші вибранчики
Широким обозом
На полудне спочивати —
Сердешнії діти! —
Ясна зброя в переметах
На сонічку світить,
А вни лежать замучені...
Боже милий, боже,
Ліпше лежать у могилі,
Як тут при дорозі!

У могилу поховають —
Перестануть бити,
А тут в'ється з гарапником
Капітан сердитий,
Щоб і води не напитись!
Отаке-то, брате! —
Якби став вам розказувать...
Ні, буду мовчати,
Бо однако не ймуть віри,
А скажуть: «Морока!»
А так ліпше: закопають
У яму глибоко
З усім горем муйштруваним,—
Мені легше буде;
Не учують, не знатимуть,
От і не осудять.
А що Іван мій сердешний
Робить у обозі? —
Нездужає, сіромаха,
Лежить при дорозі.
Коло його побратимко
Стоя зажурився:
«Іваночку, товаришу,
Може б ти напився
Горівочки добренької?—
Я ще маю з дому! —
Ану коштуй, яка добра!»
«Най, трошки потому».
«А, потому, всьо потому!
Ану-ко, Іване,
Ану-ко пий! Хоть насилу!
Що робити маю?
Може, дуже нездужаєш?
Я йду — замельдую,

Аби пішли за докторем?
Чи чуєш?» — «Я? чую».
«А що? Я йду!» — «Куда ідеш?»
«Таже до опасу,
Аби пішов за докторем».
«За докторем? нащо?»
«Таже тобі! він порошки
Напише ти, може,
Або зілля дасть напиться».
«Мені не pomoже».
Та й укрився хустиною.
«Братіку Андрію,
А сьогодні що, субота?»
«Ні, брате, неділя.
Або чому?» — «Отак-таки
Я собі думаю,
Як то нині в Буковині
Празник зустрічають,
А як ми тут! Боже, боже!
Бувало в неділю
Возьму свої сини любі
Та й піду на зілля
У левади... А там красно!
А там сіножаті
Да діброви!.. А Василько:
— А це наше, тату?
— Ні, це чуже, мій голубе!
— Шкода, що не наше;
Я би купив два волики
Та водив на пашу
В оцю траву... Яка гарна!
А оцей метелик —
Чи і в його є ненечка,
Що так пишно вшила

Єму крильця? ще й мережка!
А так, що мережка? —
Овва, й мені мама вшиє! —
Сину мій сердешний.
Мабіть, тобі вже не вшиє,
Бо не буде з чого!
Та й заплакав. А капітан,
За плечима стоя,
Гарапником! — «А ти плачеш?»
«Ні, пане, не плачу».
«Я вже дуже добре знаю,
Що з тебе ледачий
Буде жовняр. А де горніст?
Ану, клич до купи!
Доста уже марнувати!»
Сердешні некрути,
Як парені, позривались,
В ряди поставали.
Ударили тарабани,
Курява устала
Та й укрила безталанних,
Мов тут і не було.
А з-за Дністра тарабани
Глухо-глухо гули.

Капрал

Музо моя віршована,
Невінчана доле,
Понад тисяч тисячами
До тебе ся моля,
Гарячими тобі молясь
Книжники, учені,

А ти зійшла, необачна,
Мужицького сина,
Ще й у чорних, темних горах,
В кривавім кабаті!
Музо моя, свято моє,
Люди муть сміятись
З тебе й з мене! «Ледащиця,—
Будуть говорити,—
Що він має? Одну душу,
Да й ту неумиту
В каламарях! хам та й годі!
А в нас паргаміни,
А в нас школи!..» Музо, доле,
Велика, єдина,
Отак люди тебе всудять!..
Понехай витати
В закурену мою хату!
Витай у палатах!
В тебе ім'я золотое...
Нехай не сміються
Ті книжники препогані,
Та нехай не б'ються
Ще й ті львівські віршوماзи!
Мені легше буде...
Може би, став забувати
І ті чужі люде,
І ті муштри муштровані —
Серденько спочине!..
Ні, не хочеш покинути
Мужицького сина,
Ти не хочеш!.. лиш ти одна,
Бо всі понехали!..
Я сирота в сему світі,
Мені не остало

В людей долі не остало,
Бо їм було мало!..
Беріть собі, а я маю,
Ще й замного маю —
Спасибі, зоре!..

Холод віє,

На моїм світі вечоріє,
Нову скриню устеля
Страшнов та чорнов свойов плахтов
Та невсипуща Парка-пряха;
Нечуя-ангел вже хиля
Закурену свою факлю,
А я лиш дивлюся та млію...
Чи не збрехала та надія?
Ясна зоре моя!..
Лиш ти одна похилилась
Тихо надо мною,
Як береза нетвереза
В неділеньку вранці!..
Скажи, моя єдина:
Чим свого коханця
Виряджатимеш на той світ?
Чи сріблом, чи златом?..
Нехай срібло, нехай злато
Сиротам багатим,
А мені лиш одну славу
На вічну дорогу:
Вінець мартира на голов
Кривавий, глоговий,
Як та доля України...
А й ми єї діти!..
Зоре моя вечірняя,
Єдиний мій світе,—
І ми сини України...

Я пан над панами!—
Як пропаде Україна,—
То укупі з нами —
Вінці мартирів на главах.
Я більше не хочу!
А ви, люде, вибачайте,
Коли вас клопочу:
Я кращої не умію!
Що ж робити мушу!..
Другі в Римі да в Атенах
Напувають душу,
А я тільки гарештами
Та муков та горем
Поїв свою безталанну...
Така моя доля!

А де ж наші вибранчики,
Сердешнії діти,
То залізне горе борють
В широкому світі? —
О — далеко! Аж у Мантві
Під старим Кастельом
Сидять собі; вечір тихий,
А вни невеселі.
Зажурились, молоденькі,
Нишком серце мліє:
Воно чує нове лихо,
А сказати не вміє...
Та й навіщо, пани-браття,
Лихо вповідати?
Завтра рано в чистім полі
Заревуть гармати;
Завтра рано музик-банди
До штурму задзвонять;

Завтра рано поточаться
Червоні-червоні
Три дунаї!.. Одна кулька,
Оден багнет в груди —
Щастя, доля, лихо, горе,
Піски, тали, люди —
Усьо, усьо закопають
Ув одну могилу!
Довго муки, довго кари,
А життя — на хвилю.

Лиш той капрал Біловусяк
Нічим ся не журисть:
Сидить собі під касарнев,
Гарну люльку курить.
«Еге, хлопці, смотолока?
Яке нове лихо
Навіяло, що між вами,
Як в церкві, тихо?
Ану мені в вічі глянуть!..
А ти що, Іване?
Сюда ходи! Бігме, плаче!
Стидайся, погано!»
«Коли ж мені так важенько!»
«Він лист дістав з дому!»
Обіззався Городенчук.
«А відтак, що з дому!»
«В його жона умирає,
В його малі діти!»
«А той старий пан капітан
Всіх держить на світі,
Чи як кажеш, мій пишняку? —
Він-бо зараз в сльози!—
Устид, хлопче! Хтось би гадав,

Що тим що pomoже,
Що заведе цідитися?
Ану мені тихо!
Ти думаєш, що сльозами
Позбудешся лиха?
Ще го гірше розворушиш!
Така тото справа!
То не штука добуть жалю,
Але ото слава:
Заховати своє горе
У серці глибоко,
Так, аби го не дозріло
І найбистре око.
Чи як кажеш, Фудульняку?
Ти є, що є в мене,—
А от всі старі баби!
Ади, як у жменю
Цідять своє мокре лихо!
Не плачте ж бо, кляті,
Бо ще й мені доведеться
Мість дурня заплакати!
Я б вас убив!..» І дві жваві
Покотились сльози...
«Ви голови капустяні,
Думаєте, може,
Що я плачу? Та цур же вам!
Вража комашина
Не мала де, але в око!
Да хай лихо гине!
Де Городенчук?» — «Я тут, пане!»
«Ану мені швидко —
Але швидко, чуєш, хлопче? —
Вилагодить скрипку,
Та...» — «Єй-богу, пане капрал,

Всі струни порвані!»
«Ти чув чи ні? Єдьо-меґо!..
«Вірте богу, пане!»
«Чув ти чи ні? — Волошина!
Басуй му, Максим'як! —
Добре, хлопче! — Нумо, діти! —
Нехай біда гине!!!»

А я собі волошин хороший,
А я собі коваля напросив,
Аби мені чобітки підкував,
Аби мені око сталі а наклав.
Гоп-чук-ши підкови!
Ла драгуца чорні брови,
Ши ла міне не руді, не руді —
Давай хлопцям, не біді, не біді!
І-гу! — отак чини:
Веди дівча в поточину,
Або таки у буйрян, у буйрян!
Кому схочу, тому дам, тому дам!

«Та цур тобі з отакими!
Єй-богу, погана!»
«Якої ж вам, пане капрал?
Хіба про поману?»

Коби мені паки і паки,
Коби мені в квартиру вояки,
Коби мені молоді, молоді,
Зробила би-м ліжечко в холоді.
А хто йде — не мине,
І хами і пани.
А я шовком вишиваю,
Мене хлопці добре знають,

Бо я грошей не беру, не беру
За поману роздаю, роздаю. І-гу!
«Годі, годі!»

Ходім, хлопці, спати!»
«Ходім, батьку, вже цапістрах!»
«А всі дома, браття?»
«Усі, орле, лиш Іван ще
Дочитує в листі».
«Нехай його! А ви, братці,
Помоліться чисто
Тому пану, що на небі,
Бо завтра — хто знає,
Чи котрого до рапорту
З нас не заволає,—
Щоб не сварив! Чи як кажеш,
Друже Горденчуку?
І — це хропе, що, мабуть би,
І гарматним гуком
Не добудивсь! Нехай його!
Нехай, коли кажу!
То молоде! А хто, хлопці,
Мені казки скаже?
Усі вже сплять? Нівроку вас!
О боже наш, світе,
Може, завтра в чистім полі
Спатимеш навіки!..»

Ляст

«Іваночку, голубочку,
Друже мій єдиний,
Покинув нас серед світа
На лиху годину,
Мене й діти!.. Іваночку,

Тобі не казали?
Ото люде! А я їх, бач,
Так шире благала,
Аби тобі уповіли...
Усьо уповіли!
Іваночку... як казати?..
Вже три дні не їли
Твої діти... а ти мовчиш!..
А може... а може,
Ти на мене нагнівався?!
Прицягу положу —
Іваночку, я прицягну!
Я мліла-робила,
Я в неділі заробляла...
Що ж, не стало сили,
Нездужаю уже піврік...
А від тебе, Іване,
Ні словечка, ні вісточки!
О друже мій, пане,
Господарю мій дорогий...
Ні, серденько стине!..
Може, ти нас відцурався?
Забув нас, покинув?
Боже, боже, чи ж так можна?
Іваночку — діти!
Іваночку — сиротами
Остаються в світі!
В старці підуть! Іваночку!..
О!.. у тебе серце,
Мабіть, уже не те давнє!..
Діти мої! в старці!
Іваночку, ізмилуйся!..
Хто годувать буде
Мої сини безталанні?..

Люде! — боже — люде!..
Умираю, що згадаю,
Без часу вмираю!..
А ти, мабуть, між панами
Уже й не гадаєш
На сироти, голі, босі,
Убиті, голодні!..
Боже ти мій милосердний,
Чому я не годна
Ціле серце висипати
На оцім папері!..
Так як виджу свої сини
Попід чужі двері
Хліба прося... попід двері!
А собаки злії
Розривають мале тіло,
То золоте тіло,
Що кохала, сповивала!..
Боже ти мій, боже,
Допиши ти, напиши ти,
Бо я вже не можу...
О... не можу!.. А ти вже чув,
Що вїт нашу хату
Казав продать за податок?
А там небагато
Уже було й доплачувать
Громадського біру:
Дві баночці чи півтора...
Тепер на подвір'ю
З діточками туляюся...
А де зимувати
Будуть твої сини любі?..
Штефанко і «тату»
Уже каже, а Василько

Всьо пріч розуміє.
«Мамо,— каже,— нема хлібця?»
(А само аж мліє).
«Нема,— кажу.— Мовчи, синку,
Завтра прийде тато
Та принесе тобі хлібця!»
«Багато?»—«Багато,
Мій соколе, тільки не плач!»
«Та я вже не буду! —
Я би й перше був не плавав,
Коби попід груди
Так мня було не боліло!..
Та-бо й ти... А бачиш:
Мені кажеш не плакати,
А сама все плачеш! —
Скажу я всьо! — А таточко
Чи рано приїде?»
«Рано, синку».

Не дочитав.

«Діти мої, діти!..»
Та й полетів!.. «Лиш раз, лиш раз
Нехай погодую
Діток моїх, а потому
Най ріжуть, мордують,
Най кліщами розривають,
Нічим не питаю!..
А може, вже поховали?..
Й мене поховають
Разом з вами, сини мої!..
А може, під тином?..
Боже, боже, бери життя,
Бери, милостивий!
Милостивий?— О горенько!
Пекельний ти боже!..

Не витерплю! Бери душу!—
Не можу — не можу!..»
Та й вдарився об гостинець,
Як гадина звився! —
«А я ще тут? Сини мої!»—
Знов зірвався, збився

Та й полетів... Боже, за що ж така кара
Єму молодому, чим він винуват?—
Нас дома справляли за голубі хмари,
Там господь, казали, в його тра дуфать!
А ми ж не дуфали?— не ждемо і досі
Великої правди з-за полових хмар?—
Лиш град та морози та студені роси!..
Мабіть, о ти боже, ми ждемо взадар!
Мабіть, тільки правди у твоєму світі,
Що в ворога купим за готову кров
З саміського серця на хресті пролиту!..
Мовчи, нерозумне, бо той добрий бог
Уміє й карати, о — добре карати!..
Іваночку, друже! — Нема, полетів!..
Перелетів море і Альпи рогаті,
І Угри великі, як сивий сокіл.

А на чорні Чорногори
Вже не несуть ноги —
Кривавіські та розбиті!
Поваливсь небога
Та й знов устав, треба далі,
Бо й тут, мабіть, люде:
Не питають про доленьку,
А питати будуть,
Відкіля йде і куда йде?
Що буде казати?
Чи ймуть єму люде віри,
Що йде годувати

Діток своїх зголоджених?
Не будуть, не будуть,
А питають аудитора,
Чи много засудить
Цісарської для їх плати?
Не бійтеся, кляті!
Будуть гроші, буде плата
І крові багато!
Уп'єтеся, як горівков,
Пекельнії діти!..
Отакі-то, брате, люде
На круглому світі:
Лиш грошей їм та крові їм,
Крові їм та грошей!..
Ні — пекла їм, грані, джуми,
Аршенику, боже,
Та ящурів молоденьких,
Гадячого терла,
Може би, раз наситились,
Востанне нажерлись!

Минув Іван Чорні гори,
Виходить на поле,
Подивився наоколо
Та дав сльозам волю.
«Боже, боже, всюди щастя,
Всюди рай на світі,
Лиш я блуджу, як той злодій!
Діти мої, діти!
Доле моя нещаслива!
Місяцю-вівчарю!»
Подивився на ясного
Та й знов пішов далі,
Доки людей присипає

Та ніченька тиха.
Чи обминеш, безталанний,
Віщоване лихо?
Обминешся, обійдешся
І з лихом і з горем,
Але з людьми, серце моє,
Ніколи, ніколи
Не минешся, не збудешся,
На дні моря, світа!
Найдуть тебе, видобудуть
Пекельнії діти,
Видобудуть, привітають...
А чим привітають?
Побачимо, серце моє,
Побачимо далі.
Ходім тільки в Галицію
Межи руські люде,
Нехай свої привітають,
Доки чужі будуть.

В Галиції да в унії
При зеленім гаю
Оре бойко на пшеницю,
Воли попасає
Та з наймитом полуднує.
Нехай на здоровля!
А тимчасом із діброви —
Ледве несуть ноги —
Шкандибає якийсь вояк
Голодний та бідний.
«Христа ради кришку хліба!
Тиждень не обідав...»
«А ти звідки?» — «З Буковини».
«А що ж тут шукаєш?»

«В мене діти, а... я...»— Умовк.
«Еге, уже знаю,
Сідай та жри!»— А нищечком:
«Михасю, в касарню!»
Сів, сердешний, хоче їсти,
Аж тут два жандарі
Вже з-за плечей і крадуться!
«Уставай, небоже!»
Обіздрівся: «Ох, боже мій!»
«І бог не pomoже,
Давай руки! Чого стоїш?»
«Панове кохані!»
Обкрутили ланцюшками,
Перед себе взяли
Та й займили до коменди.
А бойко з охоти,
Що достане тільки грошей,
Лишив і роботу,
А сам побіг до господи
Жінці похвалитись.
Треба буде на ярмарку
Коралі купити.

Авдитор

У Чернівцях, в кам'яниці,
В широкій кімнаті
Сидя штири офіцери
У білих кабатах;
Сивий майор на переді,
За столом авдитор,
Штири шаржі, два гемайні—
Всі будуть судити
Арештанта молодого,

Іване, Іване! —
Задзвонили у хоромах
Голосні кайдани.
Майор плюнув, гемайнери
Повтирала сльози...
Отворились пишні двері,
А поганий профуз
Пхнув рештанта всередину,
Як та земля чорний!
А аудитор молоденький,
Пишний та моторний,
І за перо! — «Як зовешся?»
«Я, ласкавий пане?»
«Тож-то нудний! Хто ж, як не
ти?»

«Іван, пишуць, Званич».
«Відки родом?»—«З Буковини.
Ні батька, ні неньки.
Я остався сиротою...
Ще був я маленький —
Сиротою, мій паночку...
Боже милий, боже,
Коби знали, як то гірко! —
Сказать вам не можу,
Як то гірко!.. Мене били,
Мене катували,
У плуг мене упрягали,—
Не замордували,
Бо й мені бог тримав долю
У своєму світі...
Катерино, Катерино,
Рожевий мій квіте!
Як барвінок серед зими,
Зоря серед ночі,

Так ти мені була в світі!..
Да що я й клопочу
Вас речами отакими!
Ви не ймете віри! —
Я мав долю, пани мої!
Прийшли та й остригли
Цісарськими ножичками...
Що ж мушу робити?
А я думав, пан аудитор,
Ще на світі жити,
Ще відтепер... Не судилось!
Така, мабуть, доля! —
О пане мій, аудитору,
Бодай-то ніколи
Лиш сироти без доленьки
Не було на світі!..
Духне веснов із-за моря,
Земля пустить квіти,
Уберуть їй рястом-гаєм,
Як у раю мая,—
Сипне хмара чорним градом —
Ні цвіту, ні раю,
Тільки зимна леду крига.
Така моя доля!
Одружився, доробився
Та й думаю: «Гоя!
Тепер жити!»— От нажився! --
Тепер, мабуть, стане!..»
«А чо ж ти втік?»—«Я не втікав,
А так пішов, пане,
Прочитайте оце письмо! —
Що я мав робити?
Я просився в капітана —
Не хотів пустити,

Ще й набився! А я пішов
На господню волю.
Я так думав: погодую
Діточок голодних
Та й вернуся назад в військо;
Пани не полають
За те, що я для діточок
Хлібця устараю..
А хто ж для їх устарає?..
Пане мій аудитор,
Скажіть мені щирю правду!
А у вас є діти?»
«В мене? Нема!»—«Ох, як шкода!
Тоді би ви знали,
Як то серце дуже болить!..
«Ти дурень!»—«О пане,
Богдай вам так не довелось
Ніколи у світі!..
Діти мої нещасливі,
Діти мої, діти!»
Та й заплакав. А аудитор,
Дивлячись на него,
По-німецьки викривився:
«А тобі, пся вего,
Не читали артикули?»
«Які артикули?»
«Про олово та про порох?»
«Та ми, пане, чули
Ще й не оден, але про те,
Як діти вмирають
Із голоду, це ніколи
В школі не читали.
Але я знав, що так буде,
Пане мій аудитор!

Доле моя нещаслива!
Діти мої, діти!..»
«А тепер же що думаєш,
Званичу Іване?»
«Я думаю, що пустите
Хоть тепер додому,
До діточок!.. Пустіть, пани,
Пустіть, мої сизі,
Хоть на днину, хоть на півдня.
Хоть лиш на годину!
Я вернуся! Бігме, вернись!
Не смійтеся, пане!..»
Майор махнув, гарештанта
Назад у кайдани
Закували та й одвели
У катуш вартові,
А в справниці осталися
Судці з аудитором.
«Яку кару судитимем?»
Питається майор
Аудитора.—«В шість вулицю.
Що кажуть гемайні?»
«Ми просимо панів славних,
Може, подарують
Страшну кару! Він молодий».
«Ви, може, не чули,
Сякі-такі, що він утік?
Ще й то милостиня,
Що не кажем розстріляти!»
«Ліпше, мабуть, гинуть,
Пане майор!..»—«Нема коли!
Що кажуть капрала?»
«Ми просимо хоть обменшить
Страшну, тяжку кару.

Хоть на буки!»—«Що за дука! —
Фельфебри, а ви що?»
«Ми так, як ви, пане майор.
Ми у всьому нижчі.
Хай улиця»—«А що кажуть
Пани офіцери?»
«Ми думаєм, що замалу
Кару засудили.
Розгніваєм єднорала,
А відтак що буде?
Ми кажемо розстрілити!»
«Нехай таки буде
При вулиці,— каже майор,—
Бо много б писати.
Обершт просив не бариться,
Прийти в карти грати».

А другої днини о семій годині,
Як стали тамбори дрібний вірбиль грать...
Будь проклята мати, проклята та днина,
Коли породила ці вірші писать!
Коли породила очима дивиться,
Як будуть козаче то тіло кроїть,
Як буде червона, не чорна кров литься!
Дивіться, камрати, дивіться, дивіть,
Як ті тихі очі кров'ю підкипають,
Як профуз вужищем ті руки скрутив,
Як з-під синіх нігтів кров повиступала,
Як він ся, сердешний, в небо подивив
До того святого, що люде казали —
За хмаров не видко, за вірблем не чуть...
Там білі ангели лелуйя співають,
Не горем убитий сердешний рекрут! —
А майор гукає, щоб дужче карали:

«З усієї сили треба, каже, бити!
Вам жалко, псі віри, тих білих кабатів
Да того реміння, що кров ме росить?—
Сто буків!!!»—Ох боже, аж серце замліло!
Зашуміли лози, як звіяний луг...
По білім ремінню, по кабатах білих
Пішла кров червона, як дрібний жемчуг.
А майор гукає в одно лиш, щоб бити!
Тричі обміняли крутий верболоз!
Вже крові доситу, і людям доситу.
Зомлів сіромаха — всадили на нош

Та й одвезли до шпиталую.
Німецькі дохтори
Чи загоять наші рани?
І бог не загоїть,
Бо глибокі... о, глибокі!
Чи як кажеш, друже?
А вни мене питаються,
Чого серце тужить!..
Серце тужить, душа плаче,
Бо вни знають, за що.
Люде в серця не питають,
А кажуть: «Ледащо».
От що, брате! Боже, боже!
Він каже приймати!..
Доки замкнуть в домовину,
Каже пропадати
Та дождатъ з того світа
Гарнішої долі!
Може, прийде,— а не прийде,
І то божа воля.
Чи ж нам доста не осталось
В широкому світі,
Коли дають поплакать?

Нерозумні діти!
А могила де осталась?
Коротка дорога:
На півсажнях під мураву —
Ні світа, ні горя,
Ні майорів, ні прийомів,
Ні лютого лиха!
І холодно, і широко,
І любо, і тихо,
Як у раї, як у небі!
Да що нам гадати!
Ходім лучче подивиться,
Як муть вибирати
Пруття з плечей ті дохтори!..
Не можу, не можу...
Ходім, брате, ходім прічки!..
Боже ти наш, боже!..

Стойкар

Місяцю-князю,
Білий вівчарю,
Вийди, голубе,
З чорної хмари!
Бо я далеко
Сю ніч мандрую;
Сю ніч мандрую,
Де цар ночує,
Той білий цісар
В золотій зброї,
Що му три зорі
Над головою,

На княжих грудях
Золоте руно...
О моя думо!

Не плач, серце, не плач, моє!
Не буду з тобою,
Між білими німчиками
Найду свою долю.
Буду з ними, молодими,
Під германом биться,
Буду у їх пишних церквах
Богові молитися.
Буду тихим їх дівчатам
Під вікни співати,
На золотій бандуроньці
Всю ніч пригравати.
А уднину припочину
На лебедіх грудях,
Заплакану Україну
Навіки забуду.
Заплакану Україну,
Заплакані діти...
Забуду тя, серце моє,
При місяця світі...
Світи ж, мій князю!
Хоть на годину,
Хоть в домовину...
Чого ж я плачу?..

Зійди, зійди, срібноногий,
в рожевім гаю,
Скажи їй, серце моє,
що їй продаю

Молодому цїсареві
в барвінковий край
За чарочку токай-вина,
за меду покаль.
В барвінковій Німеччині,
як місяць сходив,
По ганочку мальованім
цар-цїсар ходив,
На золотій алеуті
дві пісеньці грав,
В його личко кривавое —
він го утирав.
На голові залїзная —
він єї здоймив,
Поцілував та й заплакав
та й переломив.
«Одну, каже, половину
буду дарувать,
А з другої в злотарчика
два персні ковать.
Два перстені насаджені,
а доля одна:
Звінчаються з Чорним морем
в неділю до дня.
А щоб люди не казали,
не буду тужить:
У годину повінчаюсь,
увік будем жить».

А ви, люде, вибачайте,
Коли вас клопочу!
Тільки серцю в світі волі,
Що темної ночі.
Душа ломить свої замки,

Ланці олов'яні,
Гуля собі білим конем
Межи віщунами
Та вгадує чужу долю.
Така божа воля!
Тільки свою не вгадає
Ніколи, ніколи.
Чи так, братя-товариші,
Чи добре я кажу?
Співак правду заспіває,—
Правду не покаже.

Світить місяць серед неба,
Зіроньки сяють;
Спочивають бідні люде,
Як хто собі знає.
Дехто собі в єдамашках
Та в білих перинах,
Дехто в шинку під лавою,
А дехто й під тином
Ізгнувся — ніч приспала,
Як рідная мати.
А Морфаїс молоденький,
Той син їй багатий,
Колядує з гостинцями:
Цісареві з Відня
Віддав назад Малан-місто,
А удові бідній
Привів сина з Італії,
Де го поховали;
Поручникам молоденьким
Грошників чимало
Та патенти на майорів;
«Матиці» та «Слову»

Карбованців та орденів —
Що кому до того!
А що санів, а що слави,
А сліз України...
А прокльону!.. аж упились!
А мені, єдиний,
Що осталося в твоїм розі? —
Тільки дрібні сльози
Та некрита домовина...
Боже милий, боже!

Де ж ти нічку заночував,
Сердешний Іване?
Чи у полі, чи удома,
Чи на царській брамі
Серед Відня на шельваху?
Заплакані очі...
Поплач собі, Іваночку,
Темненької ночі,
Доки еще спочивають
Недобрії люде;
Не почують, не побачать,
Тобі легше буде.
Тільки вважай, мій соколе,
На цісарську плиту
Щоб ті сльози не капали!
Бо ще будуть бити,
Будуть бити, Іванчику,
А у тебе діти:
Остануться сиротами
В широкому світі.

Світить місяць серед неба,
Зіроньки сяють;

Стоїть Іван на шельваху,
Дрібний лист читає.
Далекий лист, пани-брата,—
З дому, з Буковини.
Послухаймо, що там пише
Його Катерина!
«Прощай мене, мій Іване,
Друже мій, козаче,
Та й не журись... бо ти мене
Більше не побачиш.
Не побачиш, мій голубе!
Я іду до бога,
До діточок своїх любих,
До Василька мого,
До Штефанка! — Іваночку,
Як він тя багато
Нагадував, часуючи!
«А де, каже, тато?
Де батечко мій єдиний?
А ти все гулила,
Що він хлібця нам принесе,
А мені знов брилю
З шовковою політичков,
Штефанкові шапку
Та й пишного соловейка,
Що співає!.. Мамко,
А Штефан де?.. де Штефанко?
Умер, не ждав тата?»
«Не ждав, синку, попа дождавсь».
«Отой бородатий,
Що так гарно йому співав?»
«Той, моє кохання!»
«А мені він заспіває?
Та-бо не плач, мамо!

Кажі: мені заспіває?»
«Заспіває, синку!»
Та й заспівав... Іваночку...
Друже мій єдиний,—
А від тебе ні словечка!
Що я не ходила
На ту пошту!.. нема нічо.
О друже мій милий,
Ти нас забув, відцурався?
Як сам собі знаєш.
Будь щасливий в сему світі!
Я тебе прощаю
Цілим серцем, Іваночку!
Я буду молити
Гарнішої долі-щастя
Тобі з того світа.
Та не журись, минулося!
Журба не поможе.
Така, мабуть...»— Не дочитав.
«Боже милий, боже!!!»
Як не крикне! Загриміло...
Всі мури лунають...
Іваночку, Іваночку!..
Немає, немає!..

А ти спочиваєш, наш вінчаний пане!
Як серце вбиваєсь, до тебе не чуть;
Тебе зачинили за золоту браму,
А нас твої німці катують та б'ють.
Або щоб нехати пекельної муки,
Самі ся вбиваєм,— нема що робить...
Щаслива та хвиля, щаслива розлука!
Який світ цей красний — не хочеться
жить.

Нехай нажиються ті пани неситі,

Нехай нажиється, хто душу продав!
А ми глядім смерті, ми горем убиті!
Усі в его діти, лиш нас понехав!
А сам спочиває... Не славная слава,
Великий наш князю! Чи не ме давить
Лицарськую скраню коруна кривава,
Сльозами убрана?.. Не мені судить
Христа твого, святий боже!
Я більше не буду.
Та й за віщо? що він винен?
Люде, люде, люде!

Кінець

Місяцю-князю,
Срібний королю,
Мила розмова,
Друже, з тобою!
Як сам з собою,
Як брат з сестрою,
Так я з тобою!..

Місяцю-князю,
Дністерський царю,
Чом ти сховався
За чорну хмару,
Коли ми тяжко,
Коли ми важко,
Коли сердечко
Б'ється, як пташка?..
Ох, важко, важко!..

Три стрільчики молоденькі
з стрілецтва да йшли,

Убитого жовнярика
край моря найшли.
Та й стали вни, молоденькі,
над ним банувать,
Та й стали вни над жовняром
три думці думать.
Оден каже: «Пани-брата,—
личко, як папір,—
Мабіть же він молоденький
з тірольських аж гір».
Другий каже: «Пани-брата,
урода, як жир,
Мабіть же він в Угорщині
токай-вино пив».
Третій каже: «Пани-брата,
мальований стан,
Мабіть же він в Буковині
пшениченьку жав».
А я кажу, пани-брата,
що місяць зійшов,
А в цїсаря віденського
на стільчику кров.

Пішов фрайтер молоденький
Стойку люзувати,
За ним іде облюзунок.
«Чогось мені, братя,
Так тяженько на серденьку!..
Щось, мабіть, негарне
Складається!.. Ох, лишенько!
Іване!.. ліхтарні!
Мой, Іване!.. Чи так, серце?..
Не ждав еси люзу?
А я думав, що вернемо

Оба домів, друже,
Як і прийшли!.. Не ждав еси?..
Іване, Іване,
А як вийде Катерина
Та мене питає,
Де я тебе подів, серце,—
Що буду казати?..
Іваночку, соколе мій,
Чом не глянеш, брате,
Тим поглядом тихим, щирим
На вірного друга?..»
Виймив хустку, накрив личко —
«Послідна послуга,
Товаришу... Прощай мене!»
На смерть зажурився.

А тимчасом дали знати,
Що шельвах убився
На цісарській-таки брамі.
Ото препоганий!
Да не за те, що убився,
А за те, що браму
Ще й цісарську, закривавив!
Мужицька натура!
На уставай, Іванчику,
Бо покрають шкуру
На ремені, серце моє!
Чуєш? на ремені!..
Не журіться, пани-брата,
Ні завтра, ні нині
Вже не встану з домовини!..
Святий супокою,
Звінчаюся, серце моє,

Навіки з тобою...
Без корогвей і без попа
Звінчаюся, друже!
У новенькій домовині
Цареві дослужу!
Позбігались офіцери
Та спльовують, лають;
Позбігались товариші,
Сльози утирають.
Витесали домовину
З сирої кедрини,
Поховали товариша
За цвинтар під тинном,
Без корогвей, без подзвону,
Без доброї слави.
Добув еси, брате, долі..
А ксьондзи лукаві
Ще й у пекло записали —
Пекельнії діти!..
От що, братя! Лиш їм самим
У раю сидіти
З кухарками! Та цур же вам
З тим турецьким раєм!
Держіть собі! Цего раю
Ми не дожидаєм.
Правди, волі дожидаєм
В тебе, батьку світа!
Твоє царство, твоя слава
Вовіки і віки! —

У шпиталі молод фрайтер
на смерть да лежав,
Молодого товариша,
як бога, прохав:

«Подай, вірний товаришу,
Флюяру мені,
Най заведу, защебечу
хоть пісню, хоть дві!
Одна пісня голосная,
а друга німа:
Розмовляли дві березі
в неділю до дня».

Гей, став фірер молоденький
до цугу казати:
«Треба, братя, товаришу
кедрину тесати».

А кедрина не калина,
я сам їй тесав;
Що зарубав яснов бардов,
як в серденько втяв!

А вни кажуть мені его
ще й в трунву зложить?
Хіба й мене, молодого,
у ню положить!

*Примітки
та
коментарі*

Поезії Юрія Федьковича друкувалися як в галицьких та буковинських газетах і журналах, так і окремими збірками. Перші п'ятнадцять віршів надрукував у 1861 р. А. Кобилянський в додатку до полемічної брошури «Słowo na słowo do redaktora «Słowo» чесько-латинським правописом. Через рік вийшла перша збірка — «Поезії Іссифа Федьковича» (Львів, 1862), упорядкована Б. Дідицьким. Збірка вийшла з вступною статтею — «Слово от іздателя» Б. Дідицького, словничком малозрозумілих слів та деякими коментарями.

У 1867—68 рр. в м. Коломиї поезії Федьковича вийшли трьома випусками під назвою «Поезії Юрія Городенчука-Федьковича». Редактор О. Партицький на свій смак виправляв тексти поезій, фальсифікуючи їх.

Спроба наукового видання усієї спадщини Федьковича, яку мав здійснити В. Щурат, не вдалася. У 1896 р. вийшов лише один том. Повне наукове критичне видання поезій Федьковича здійснив у 1902 р. І. Франко («Писання Осипа-Юрія Федьковича», том І. Поезії). Упорядник виробив наукові принципи видання. Він вперше тут опублікував ряд поезій Федьковича, які з різних причин раніше не друкувалися. В основу цього видання покладено першодруки та автографи. І. Франко звільнив тексти творів від редакторських правок, перекручень, фальсифікації різних реакційних видавців і показав Федьковича таким, яким він в дійсності був. «Очищені від різних випадкових приміток,— писав Франко у статті «Перше повне видання творів Федьковича»,— і видані разом його

поезії покажуть нам уперше в повнім блиску його великий поетичний талант...» Саме тому це видання є найбільш авторитетним.

За часів Радянської влади поезії Федьковича багато разів видавалися вибраними збірками. Найповніше наукове видання здійснено М. Неґталюком у 1960 р. (Юрій Федькович. Твори в двох томах. Том перший, К., 1960, Держлітвидав).

В основу цього видання покладені тексти першого тому «Писань Осипа-Юрія Федьковича», підготовлені І. Франком. Але над текстами тут проведена правописна редакція, яка вимагалася сучасними правописними нормами української літературної мови.

Поетична спадщина Федьковича за розміром надто велика, тому в нашому виданні вміщено найкращі вибрані поезії. В основу покладено тексти першого тому двотомника творів Федьковича, виданого Держлітвидавом (1960). Але тексти окремих поезій звірені і узгоджені з франківським виданням.

Дати написання своїх творів Федькович, як правило, не ставив. Тому в нашому виданні вибрані поезії розміщено за хронологічною послідовністю, тобто за часом публікації. Виняток зроблено для першого українського вірша Федьковича «Нічліг». Для зручності користування читачів поезії збірки розподілені за жанровими ознаками: I. Вірші, співанки і думки; II. Балади і поеми. У зв'язку з тим, що багато слів гуцульської говірки, вживаних поетом, для сучасних читачів незрозумілі, в кінці книжки подаємо невеличкий словничок.

ВІРШІ, СПІВАНКИ І ДУМКИ

Нічліг. Написаний у травні 1859 р. під час походу в Італію. Вперше надруковано в збірці «Поезії Іосифа Федьковича» (1862), стор. 48.

На день добрий, Дністер, Оскресни, Бояне!, Виправа в поле, У Вероні, Під Маджентов. Вперше надруковані в додатку до брошури А. Кобилянського ««Słowo na słowo

do redaktora «Słowa». Останні чотири вірші були надруковані під спільним заголовком: «Zovniarskji dumy I. Fedikowusa». Поезії «Оскресни, Бояне!», «У Вероні», «Виправа в поле». «Під Маджентов» та інші включені до першої збірки в дещо переробленому вигляді.

Сонні мари. Вперше надруковано в збірці «Поезії Іосифа Федьковича» (1862), стор. 57—64.

Дім Марка — собор святого Марка у Венеції.

Рива — так називається побережжя у Венеції.

До руського боянства. Вперше надруковано в збірці «Поезії Іосифа Федьковича» (1862), стор. 4—5.

Поклін. Співанка. Вперше надруковано в збірці «Поезії Іосифа Федьковича» (1862), стор. 5—6.

Вечером. Вперше надруковано в збірці «Поезії Іосифа Федьковича» (1862), стор. 6—7.

Сестра. Співанка з української думки. Вперше надруковано в збірці «Поезії Іосифа Федьковича» (1862), стор. 7—9.

При відході. Співанка. Вперше надруковано в збірці «Поезії Іосифа Федьковича» (1862), стор. 9—10.

Гуцулка. Вперше надруковано в г. «Слово», 1861, № 46.

Пречиста діво, радуйся, Маріє! Вперше надруковано в збірці «Поезії Іосифа Федьковича» (1862), стор. 20—21.

Співацька добраніч. На skin Тараса Шевченка. Вперше надруковано в г. «Слово», 1861, № 83.

Рекрут. Вперше надруковано в збірці «Поезії Іосифа Федьковича» (1862), стор. 36—37.

Стефан — собор святого Стефана у Відні.

Дезертир. Вперше надруковано в збірці «Поезії Іосифа Федьковича», 1862, стор. 38—39. Мотиви цієї поезії пізніше використано в поемі «Дезертир».

В а р е ш т і. Вперше надруковано в збірці «Поезії Іосифа Федьковича», 1862, стор. 40—41.

О й н і ч к а т о т и х а. Д у м к а. Вперше надруковано в збірці «Поезії Іосифа Федьковича» (1862), стор. 42—43.

О й в и й д у я з х а т и. Д у м к а. Вперше надруковано в збірці «Поезії Іосифа Федьковича» (1862), стор. 43—45.

С п і в а н к а. Вперше надруковано в г. «Слово», 1861, № 84.

М а р ш н а І т а л і ю. Вперше надруковано в збірці «Поезії Іосифа Федьковича» (1862), стор. 46—47. Це переробка пісні «Виправа в поле», яка має самостійне літературне значення.

Т о в а р и ш і. Вперше надруковано в г. «Слово», 1861, № 48.

Н і ч в Я с с а х. Вперше надруковано в збірці «Поезії Іосифа Федьковича», 1862, стор. 64—65.

К о з а к. Вперше надруковано в збірці «Поезії Іосифа Федьковича», 1862, стор. 67—68.

У п о л і, г е й, у п о л і! Вперше надруковано в збірці «Поезії Іосифа Федьковича», 1862, стор. 70—73.

Н а м о г и л і м о г о б р а т а. Вперше надруковано в г. «Слово», 1861, ч. 76. Скорочений варіант, який став народною піснею, надруковано в «Руському співанику», Львів, 1888, стор. 234—240. Подається тут:

Весною пташки щебечуть,
Квіти зацвіли докола;
Піду на цвинтар, полечу
До мого брата сокола.

І пісеньку ему зложу
О дівчатах і о маю,
На цвинтарнім ему ложу
В струни шовкові заграю.

Добрий вечір, мій небоже!
Як тобі ся тутка діє?

Тн сумуєш? І чого же?
Що тебе сонце не гріє?

Не сумуй! Я тя кохаю,
Мені вільно тя любити,
Прийду що весни, що маю
Буду з тобою тужити.

К і н е ц ь. Вперше надруковано в збірці «Поезії Іосифа Федьковича», 1862, стор. 79.

Б а р в і н о к. Вперше надруковано в ж. «Вечерниці», 1862, № 6, стор. 41.

С н р о т и. Вперше надруковано в ж. «Галичанин», 1862, стор. 13.

З і л е. Вперше надруковано в ж. «Вечерниці», 1862, № 8, стор. 57.

З о л о т и й л е в. Вперше надруковано в ж. «Вечерниці», 1862, № 11, стор. 85.

Х у с т к а. Вперше надруковано в ж. «Вечерниці», 1862, № 15, стор. 116.

С е м у — т о м у, х т о ц у р а є с ь с в о г о д о м у. Вперше надруковано в ж. «Вечерниці», 1862, № 29, стор. 253. Приводом для написання вірша було зневажливе ставлення москвофільської газети «Слово» і її редактора Б. Дідницького до української мови, культури.

Д у м к и. Вперше надруковано в ж. «Вечерниці», 1862, №№ 25 (стор. 217), 28 (стор. 241), 34 (стор. 292), 43 (стор. 365), як окремі п'ять поезій, кожна під однією спільною назвою — «Думка». На підставі ідейно-тематичної єдності І. Франко в своєму виданні їх згрупував, давши назву «Думки». Так друкуються ці твори і в нашому виданні.

Н и в а. Вперше надруковано в ж. «Вечерниці», 1862, № 9, стор. 70—71. І. Франко в примітці до вірша («Писання Осипа-Юрія Федьковича», т. I, 1902, стор. 152) зазначає, що редакція зробила значні виправлення в його тексті і в зв'язку з відсутністю автографа оригінал не вдалося відновити.

До мого брата Олекси Чернявського, що збудував міст на Черемоші у Розтоках. Вперше надруковано в ж. «Вечерниці», 1863, № 14, стор. 112.

Мій сардак. Вперше надруковано в ж. «Зоря», 1892, № 13, стор. 258. Написаний 12 червня 1863 р. в листі до Д. Танячкевича.

Дві пісні рожеві (Моему коханю на поклін). Вперше надруковано окремою брошуркою 1865 р. в м. Чернівцях. Поезії мають автобіографічний характер і стосуються особистих зв'язків Федьковича з Емілією Марошані та з Павліною Волянською.

Осьмий поменник Тарасові Шевченкові на вічну пам'ять. Вперше надруковано окремою книжечкою в 1869 р. у Львові. Це один із двох «Поменників», про які йдеться мова у листуванні поета з «Правдою», 1867 р. І. Франко згадував про це: «Отсей «поменник» — мабуть, той самий, що написав був Федькович іще на 1867 рік і якого не захотіла тоді, ані 1868 р. надрукувати «Львівська громада». Інший варіант «Осьмого поменника...», який має цілком самостійний і оригінальний характер, опубліковано в ж. «Вісник Академії наук Української РСР», 1953, № 12, стор. 52—53. Зважаючи на його ідейно-художню значимість, подаємо тут повністю:

І ми врешті запитаєм
Тебе, боже правий,
Коли уже мстити будем
На царях лукавних,
На владиках тих неситих
Ті криваві ріки,
Що сипались і сиплються
Вовіки і віки
З святих твоїх, мученикі
Поборників слова?
Чи ж навіки сидітимуть
Кати на престолах,
Кати правди, кати волі,
Кати всего духа,

І оперед народами
Затикати уха?
Много муть они сидіти,
Правду нечувати,
Много муть они сидіти
Святих убивати?
Бо й ми сидим та дивимся,
Заложивши руки,
Як ті збірі їх погані
На двоякі муки
Христів наших по одному
Ведуть на Голгату,
А та мати Україна,
Та болізна мати,
Вмивається кривавими,
Під хрестами стоя!..
А на кого єї сльози
Упадуть? — Я боюсь,
Що на нас они упадуть
І на наші діти! —
Тяжка судьба судилася
Спасителям світа,—
Бо вни муся своїв кров'юв
Твердить своє діло,
І на хрести віддавати
І душу і тіло.
Да горе нам, як та кров їх
Задарма пропала,
Як ті речі їх святії
Вітри розмахали:
Бо з вівтаря в праведного
Вни правити будуть
Всю кров свою — не в убивців —
О ні, братя! — Будуть
У нас її вни правити
До каплі одной,
А праведний пожалуєсь
Крові їх святої.
Бо і нам зіслав пророка
Небесний владика
І проповів его слово
Він добре й велико,

Єго слово до усіх нас! —
 А ми ж пани-братья?
 Він нам велів учитися
 І других навчати,
 Він нам казав по-своєму
 Вести своє діло.
 Він нам казав не по корчмах
 Ніже по весілях
 Увихатись, а у своїй
 І хаті і школі
 Добувати свого щастя
 І сили і волі.
 А ми ж єго послушали?
 Удармось у груди
 Та лишімо забріхувать
 І себе і людн,
 Що ось то ми — і те,
 І те учинили!
 Нічого ми не вчинили,
 Хоть дав бог і снли
 І руки дав, і часу дав
 На то, аби — спати!
 Ні, не на то, аби спати,
 А на тоє, браття,
 Аби в люде допровадять
 І себе і тії
 Брати наші ледащії
 Недбалі, сліпії,
 А тогда аж ме нам ялось
 Єго спом'янутн
 І увінчать пам'ять єго
 Барвінков і ротов.

Послання на Україну. Знайдено і вперше опубліковано І. Франком у ж. «Літературно-науковий вісник», 1904, т. XXV, кн. I, стор. 75—77. Час написання вірша невідомий. Тут подається поруч з «Поменниками» тому, що в листуванні ці твори згадуються разом. О. Маковей на підставі цього датує його 1866 р.

У море! Вперше надруковано в ж. «Літературно-науковий вісник», 1901, кн. 3, стор. 321. Вірш на-

писаний 15 серпня 1867 р. У примітці до цього вірша («Писання Осипа-Юрія Федьковича», 1902, т. I, стор. 191) І. Франко писав: «Федькович умістив сей автограф,— як розповідає М. Бучинський,— на пам'ятку в книжці, де я записував народні пісні. Море у него не ужите в власнім значінню, а буде значити, здається, верхи». І. Франко спростовує цю думку: «Се останнє пояснення хибне; Федькович говорить про казочне море і казочне стадо, загалом про казочний світ поезії, в якому знаходить лік на буденне лихо-горе».

Плач Ярославни. Вперше надрукував з автографа І. Франко в першому томі «Писання Осипа-Юрія Федьковича», 1902, стор. 205—207. Пам'ятка староруської літератури «Слово о полку Ігоревім» довгий час привертала увагу Ю. Федьковича. На підставі свідчень О. Терлецького та І. Франка цю пам'ятку поет переклав своєрідним архаїчним гекзаметром десь у другій половині 60-х рр., давши назву «Пісня о поході Ігоря на половців». Ця переробка була невдалою. І. Франко відзначив, що в ній пропала мелодійність, поетичність оригіналу. Переспів частини «Слова о полку Ігоревім», який тут друкується, відноситься до 70-х рр. і свідчить, що поет «довго і пильно займався сею пам'яткою староруської поезії і силкувався новочасними способами попасти в тон її і передати її новим поколінням» («Писання Осипа-Юрія Федьковича», 1902, т. I, стор. 207). У порівнянні з «Піснею о поході Ігоря на половців», «Плач Ярославни» стоїть художньо далеко вище, це — «свобідний, досить далекий від оригіналу... але зложений в дусі і тоні українських жіночих голосінь — оригінальний поетичний твір» (Іван Франко. Твори в двадцяти томах. Том 17, К., 1955, стор. 272).

Душко моя розмаїта. Вперше надруковано в ж. «Правда», 1868, № 4, стор. 43—44.

Одних виучують писарить. Вперше надруковано в ж. «Правда», 1868, № 30, стор. 358.

Зокрушків. Вперше надруковано в ж. «Правда», 1868 р., № 35, стор. 414—415. № 36, стор. 424—425.

Г у л я л и. Вперше надруковано в ж. «Правда», 1869, ч. 40, стор. 333. Вірш виконувався як пісня, покладений на музику О. Нижанковським.

І л е м. Вперше надруковано в ж. «Правда», 1869 р., № 42, стор. 348.

С о н ц е. Вперше надруковано в ж. «Правда», 1869 р., № 43, стор. 355.

К у д а? Вперше надруковано в ж. «Правда», 1872 р., № 9, стор. 409.

Р о ж а. Вперше надруковано в ж. «Правда», 1872 р., № 5, стор. 201. І. Франко високо оцінював цю поезію. У статті «Перше повне видання творів Федьковича» він писав: «Сей твір, хоч який маленький, варт стояти поряд з найкращими народними піснями і з найкращими піснями Шевченка, і показує нам справді першорядний ліричний талант Федьковича» (Іван Франко, Твори в двадцяти томах, 1955, том 17, стор. 278).

У г о р а х. Вперше надруковано в ж. «Правда», 1876, № 17, стор. 645—646. У першому томі «Писання Осипа-Юрія Федьковича», 1902, стор. 369 вірш виправлений за автографом.

Я в і р. Вперше надруковано в буковинському альманасі «Руська хата», 1877, стор. 1.

Б а р к а р о л а. Вперше надрукував з автографа І. Франко в першому томі «Писання Осипа-Юрія Федьковича», 1902, стор. 365. У статті «Перше повне видання творів Федьковича» (1901) І. Франко відносить цю поезію до таких, де виявився талант поета «кидати свої узори на чужу основу», спроби «віддати гармонію, милозвучність, меланхолію та трохи театральний сентименталізм венецьких веслярських співанок» (Іван Франко, Твори в двадцяти томах, том 7, К., 1955, стор. 278).

С т р а ж н а Р у с і. Вперше надруковано з автографа І. Франком у першому томі «Писання Осипа-Юрія Федьковича» (1902), стор. 364. Вірш має три редакції. Тут друкується перша редакція. В такому

вигляді керівництво журналу відмовилося друкувати вірш. О. Партицький писав: «Щось так причувається пісні, як би похід збройний». А націоналіст Ю. Романчук пізніше вказував авторові, що за вираз «лядського пана неситого крові» «в Галичині готов суд видати процес». Він вимагав пригасити політичну гостроту поезії. Але не дивлячись на це, в третій редакції поет ще більше підсилив викривальний пафос останньої строфи. Тепер вона мала таку редакцію:

А римський папа-єзуїт
Ймив півсвіта в свою сіль,
Та рад би й руських християн,
Ймить на хитрий свій аркан.

Другу і третю редакції цього вірша вперше опублікував І. Франко в 1902 р. («Писання Осипа-Юрія Федьковича», т. I, стор. 366, 559).

Л а й д а к а. Вперше надрукував з автографа І. Франко в першому томі «Писання Осипа-Юрія Федьковича», 1902, стор. 390.

Я г а д а в. Вперше надруковано за автографом І. Франком в 1902 р. («Писання Осипа-Юрія Федьковича», т. I, стор. 390—391).

Чи х т о з м і р к у є? Вперше надруковано з автографа І. Франком в першому томі «Писання Осипа-Юрія Федьковича», 1902, стор. 391.

С е р б с ь к і в а ї. Вперше надруковано в ж. «Правда», 1877, № 1, стор. 1—2. Це переробка поеми «Празник у Такові», яка має самостійне поетичне значення.

Н а н о в и й р і к. Вперше надруковано з автографа І. Франком в 1902 р. («Писання Осипа-Юрія Федьковича», т. I, стор. 482—484).

Я н е д и в у ю с я. Вперше надруковано к. «Зерна», 1887, стор. 59—60. І. Франко у виданні «Писання Осипа-Юрія Федьковича», т. I, стор. 484—485 подав цей вірш за автографом, бо в першодрукові були редакторські правки.

Д о л і р и. Вперше надрукував з автографа І. Франко в першому томі «Писання Осипа-Юрія

Федьковича», 1902, стор. 465. Це епіграф до рукописної збірки народних і власних пісень, яка називається: «Найкращі співанки руського народу на Буковині. Зібрав Ю. Федькович».

Наші «старі». Вперше надруковано з автографа І. Франком у 1902 р. («Писання Осипа-Юрія Федьковича», т. I, стор. 491—492).

Браття-пришки, гайда за чару... — вперше надрукував І. Франко за рукописною збіркою «Співанки Федьковича» у першому томі «Писання Осипа-Юрія Федьковича». 1902, стор. 552—553. Тут подається за текстом збірки Федьковича «Вибрані твори», Держлітвидав, К., 1949, стор. 75.

Як засяду, братя, коло чари... Вперше надрукував з рукописної збірки «Співанки Федьковича» І. Франко у зб. «Писання Осипа-Юрія Федьковича», том I, 1902, стор. 557—558. В різних переробках і варіантах вірш співається як застольна народна пісня.

БАЛАДИ І ПОЕМИ

Добуш. Вперше надруковано в збірці «Поезії Іосифа Федьковича» (1862), стор. 108—115. У баладі розроблено романтичну тему відомої народної пісні про Добуша. Ще на перших порах своєї творчості поет мріяв оспівати образ легендарного героя. Про це він писав 24 вересня 1861 р. А. Кобилянському («Писання Осипа-Юрія Федьковича», т. IV, 1910, стор. 22).

Юрій Гінда. Вперше надруковано в збірці «Поезії Іосифа Федьковича» (1862), стор. 116—122. До цієї балади Б. Дідицький дав таке пояснення: «Юрій або Іорданій Гінда був то в своїм часі ославлений розбійник, що жив у буковинських горах. Переказ про него, оповіданий тут, жиє в усіх народах, і ще й досі стоять в куті на цвинтарі в Шипоті згадані в тім оповіданню дві берези, яких рисунок тамошня громада прийняла навіть як емблему на свою печатку». Справді, Федькович обробив народний пе-

реказ про Гінду, записаний німецьким письменником — другом нашого поета Нейбауерсм під час його подорожі по Буковині.

К и р т ч а л і. Вперше надруковано в збірці «Поезії Іосифа Федьковича» (1862), стор. 122—130. Виясняючи джерела цієї поеми, І. Франко у примітці писав: «Чи оповідане, оброблене Федьковичем, основане справді на болгарським народнім переказі, можна дуже сумніватися; далеко імовірніше те, що воно основане на голосній свого часу, але з історичного погляду зовсім баламутній, повісті М. Чайковського «Kirdzali» («Писання Осипа-Юрія Федьковича», т. I, 1902, стор. 99). Це підтверджує і О. Маковей («Житєпис Осипа-Юрія Гординського-Федьковича», 1911, стор. 201).

П р а з н и к у Т а к о в і. Вперше надруковано в г. «Слово», 1861, № 84. Цією поемою закінчується перша збірка Ю. Федьковича. О. Маковей вважає, що тему для поеми взято з повісті М. Чайковського «Kirdzali». Але не можна лише цим обмежуватися. Поет знав народні перекази і легенди слов'янських народів на теми про національно-визвольні війни, і вони могли підказати йому тему.

Марко Ясен — герой сербського епосу, богатир.

Кара Дьордій — ватажок повстання сербів проти турецького гніту в 1804 р.

Н о в о б р а н ч и к. Уривок з поеми під назвою «Частина з Федьковича поеми «Новобранчик» надруковано в ж. «Вечерниці», 1862, № 36, стор. 308—309. Вся поема, з деякими пропусками, була вперше опублікована в ж. «Зоря», 1889 р., №№ 8 і 9. У першому повному виданні («Писання Осипа-Юрія Федьковича», т. I, 1902, стор. 140—150) поема подана за автографом без всяких пропусків.

Ш и п і т с ь к і б е р е з и. Вперше опубліковано в ж. «Мета», 1863, № 2, стор. 99—105. Це вільна творча обробка теми, частково розробленої в баладі «Юрій Гінда». В ж. «Зерна» (літературно-науковий додаток до г. «Буковина»), 1887 р., стор. 46—52, надруковано інший варіант поеми, який має суттєві

відмінності. Цей варіант датований поетом — «14-го н. ст. новембра 1886. І. Франко вперше опублікував («Писання Осипа-Юрія Федьковича», 1902, т. I, Поезії, стор. 421—422) певно один з фрагментів якоїсь іншої редакції, в основі якої лежить той же сюжет.

Лук'ян Кобилиця. Вперше надруковано в ж. «Зоря», 1891, № 1, стор. 9—10 з багатьма цензурними купюрами. Повний текст опублікував І. Франко в першому томі повного видання 1902 р. («Писання Осипа-Юрія Федьковича», стор. 165—170), з копії. У примітці він писав: «Стся поема заховалась у одинокій копії, зробленій невідомо ким і коли, і випадково знайденій мною у Львові в р. 1878. Копія зроблена, видно, з оригіналу, хоч і не зовсім старанно... Всі ті недбалства копіста ми посправляли, привертаючи по змозі текстові таку форму, в якій міг він вийти з-під пера Федьковича» (стор. 171). Про час написання І. Франко тут же говорить: «В моїй копії за сею поемкою йде «Новобранчик», написаний, як звісно, 1862 р., та се ще не значить, що тоді ж мусів бути написаний і «Лук'ян Кобилиця». Др. Остап Терлецький запевняє, що обі поеми, якими характеризується сильний ентинімецький і антимилітарний настрій Федьковича, були написані майже рівночасно; в усякім разі в початку 1865 року поема була вже загальновідома» (стор. 171).

Циганка. Вперше надруковано в коломийському виданні поезій, випуск II. 1867, стор. 63—96. В основі поеми лежить відомий народнопісенний мотив про помсту хлопцеві за зраду в коханні. І. Франко високо оцінив цей твір назвавши його «наскрізь оригінальною і блискучою живим гуцульським колоритом» поемою (Твори в двадцяти томах, К., 1955, т. 17, стор. 275).

Дезертир. Вперше надруковано в третьому випуску коломийської збірки («Поезії Юрія Городенчука-Федьковича», 1868) з багатьма виправленнями, зробленими О. Партицьким у розділах «Лист», «Авдитор», «Стойкар» і «Кінець». З приводу цього І. Франко, який виправив поему за автографом, писав: «Порівняннч сего автсграфа з перводруком по-

казало знов, як по-варварськи поводився редактор з Федьковичевим твором, змінюючи, обкрюючи та по-своєму псуючи оригінал».

Поєма є переробкою «Новобранчика». Поет значно поширив первісний варіант, ввів нові образи, сюжетні лінії, надав творові стрункої композиційної цільності, розсунув соціальний фон зображуваних подій. Поєма написана навесні 1866 р. У листі до тернопільських друзів Ю. Федькович писав: «Новобранця» переробив я у обширну поєму «Дезертир», та не маю коли вам го передисати» («Писання Осипа-Юрія Федьковича», IV, 1910, стор. 129).

«Не чуя — ангел вже неля закурену свою факлію» — ангел смерті гасить факел життя.

Матиця — літературно-наукове товариство буржуазно-ліберального напрямку «Галичо-руська Матиця», що було створене в 1848 р. на зразок подібних чеських товариств, які займалися виданням і розповсюдженням літератури рідною мовою.

МАЛОВЖИВАНІ В ЛІТЕРАТУРІ
СЛОВА ГУЦУЛЬСЬКОЇ ГОВІРКИ
(У творах Ю. Федьковича)

- Абшит (нім.) — відставка, звільнення з ві від-
права.
- авдитор (лат.-нім.) — прокурор військово-польового
суду.
- албанезець — албанець.
- алеута — музичний інструмент: лютня.
- амра, амвра — 1. пахуча живиця; 2. пахощі.
- апостат — відступник, відщепенець; зрадник, ренегат;
відстай.
- аренда — корчма; ресторан.
- аршеник — аршинник. 1. миш'як; 2. сильна отрута.
- б — об.
- базаринка — подарунок із базару.
- банно — тужно, жалко, жалісно; сумно.
- баночка (нім.) — австрійська паперова монета: бан-
ковий білет чи банкнот у п'ять гульденів (рин-
ських).
- банський — 1. добре гартований; 2. великий.
- бардичка, барда — широка теслярська сокира.
- баритися — бавитися; піти і не вернутися скоро.
- бгачкий — гнучкий, гнбкий.
- бір — податок, побір.
- блав, блават — волошка.
- благий — добрий.
- блання — 1. хутро; 2. гуцульський кожух.

близниця — рушниця-двостволька.
бокач — косогір; лісистий бік гори.
ботелев — дерев'яна колотівка для збивання масла або пива.
брай — 1. дерев'яна лопатка, якою набивають бринзу в бочку; 2. горло.
бриндушка — весняний шафран (перша весняна квітка).
буришкати — 1. із трудом щось важке волікти чи тягти; 2. нести щось, але поневолі.
буркун — 1. голуб-турман, голуб-воркун; 2. буркотун-бухня, бухнина — 1. бідняцька хата без сіней; 2 убога хатина; 3. хижина.
буча — баталія.

вадь — відь, авжеж, мабуть, матбути; мабуть.
ваї — завітлі весною лозові чи вербові галузки, якими прикрашають церкву чи хату в цвітну неділю.
вай — біда, горе; лишенько.
вайльс! — вай!
ватаг, ватажко, ватаженько — 1. начальник, керівник; 2. старший пастух.
вербецирка (нім.) — 1. військовий прийомний пункт, місце набору до війська; 2. набір рекрутів до війська.
вербецирник — писар при прийомній комісії.
виза — білуга (риба).
взадар — задарма.
вивергнути — викинути.
вилога — військова відзнака на комірі жовніра.
виля — вілла.
відмах; на відмах рубатися — битися на двобої, поединкуватися; на міру битися.
відстай — відступник, відщепенець; зрадник; ренегат; перекинчик.
вікар — 1. сухий сир; 2. сирник.
віно — посаг, придане.
вірбиль (нім.) — барабанний дріб.
волоський — 1. румунський, молдавський; 2. італійський.

воробець — горобець.

воскарка — ворожка на воску; чи воском; знахарка.
врядкувати — 1. порядкувати; запорядити; 2. ділити.
втворити — відчинити.

вшак — таж, таже, бо ж, адже ж.

габа — 1. біле турецьке сукно; 2. кайма; 3. біла пелена; біле покривало; 4. висока водяна хвиля.

гадярка — 1. гадина, гадюка; 2. змія.

галдамаш — 1. закінчення спільної роботи в лісі;
2. супокій.

гарам, гарем — 1. жіноча половина будинку в мусульман; 2. згряя.

гарештант (нім.) — арештант, в'язень.

гашечка — мала, але дуже ядовита гадина.

гвер (нім.) — гвинтівка, рушниця, кріс; зброя.

гемайний, гемайнер (нім.) — рядовий жовняр.

гир — слава, диво, чудо.

гія — 1. гайка, гаяння, затримка, задержка; 2. збіговисько, товпіт; баталія, мотлох; метушня, натовп;
3. горілка, сивуха.

не гія — не можна; годі, гляба.

гладкожус — 1. гладко вигодований мужчина; 2. ледар, нероба.

глід (нім.), гліт — ряд, шеренга; стрій, шик.

глоговий — глодовий, терновий; колючий.

гляба — годі; не можна.

гнеть — 1. скоро, швидко, борзо; 2. зараз.

гов! — стій!

горніст (нім.) — трубач.

гостинець — 1. бита дорога, шосе, шлях; 2. дар, подарунок.

грань — жаринки; горючі вуглики; вогонь.

грейцар (нім.) — стародавня австрійська дрібна монета; приблизно 1 коп.

гриматися — кидатися; вештатися; шлятися.

грідушки — перед сардака чи кептаря, на грудях.

гудзь — вузлик, вузол; гаманець.

гулити — 1. вабити, манити, надити; 2. підманювати, задурювати.

гути — гудіти, густити.

д. ід — к, ік, до.

дак — тубілець, первісний мешканець Молдавії і Румунії.

дараба — сплав або пліт, збитий із дерев'яних колод для сплавлення вниз рікою.

двірник — старшина, вїйт, сільський староста.

дерен — кизилове дерево.

дедик, дядик — батечко, батько.

дедьо — батько, тато, неньо, отець.

джавр, джавур (тур.) — невірний; не магометанин.

джума — чума.

дзвинькати, дзвинькнути (в переносному значенні): спорудити, здвигнути; збудувати; зробити.

дзур — брязк.

дижма, дежма, діжма — 1. десятина прибутків (як податок чи орендна плата за поле); 2. процент, відсоток.

дідо — стара, поважна особа.

дідьчий — бісовий, чортів, бісівський.

діл — купола гори.

докинути — порушити, діткнути, доторкнути.

дотік — полювання, лови; перегони; заліжка.

дотло — умовлений знак; гасло.

друк — 1. дрюк, 2. лодар, ледащо, непотріб, нероба; нікчема.

дуга — веселка, райдуга.

дузі, дузіньки — голуби, голубочки.

думний — гордовитий; зарозумілий.

дупа (польське) — зад, задниця; гузця.

дуфати — надіятися, уповати; гордитися; покладатися.

єдамашок (італ.) — адамащок, шовкова матерія.

єднорал — генерал.

жас — жах, страх; переляк.

жасний — жахливий; страшний.

жегти, жегчи жечи; я жечу, я жчу; жег-жег — палити; я палю; палив.

жезл — берло, булава, скіпетр.

жеребець — жеребок.

жеребина, жереп — 1. карликова сосна; 2. яловець; 3. живопліт.

жерт — жарт, шутка.

жир — жирне чи багате життя; багатство.
зубровий — зубровий, із зубра.
жужмом — ходором; покотом.
жус — 1. боягуз, трус, страхопуд, страхополох; 2. ледацюга, непотріб.

заверечи, заверегти — закинути; накрити.
загулити — завабити, заманити, занадити.
загурдузати — сильно когось потрясти; кимось або чимось тріпнути.

загутіти — загудіти, загустити; загомоніти.
зажог — запалив; від: зажегти — запалити.
закала — 1. тріщина; 2. клеймо, пляма; ганьба.
закерекорити — загомоніти; заклекотіти; зашуміти.
заліжка — умовлений заклад; застава; парі.
заложитися — закладатися, побитися об заклад, ставлятися; іти на парі.

замір'я — заморські країни.

замок — замкнув, зімкнув.

зарінок — надбережне місце ріки, покрите рінню (галькою) і поросле травою.

засняти — засяяти, засіяти.

зашуміти — 1. зашелестіти; 2. застогнати; важко зітхнути.

збір (збіра) — кат, мучитель.

збуй — 1. розбійник, розбишака; 2. буйний парубок, опришок.

згар, згарець — вирубаний, а потім іще вигорілий випалений ліс, аби там трава росла.

здумітися — здивуватися, зчудуватися.

зимі — зимою, взимку.

змок — змотав, висмикнув,

ілем — ільма; берест, в'яз.

йнуть — муть, будуть.

кабат, кабатина — верхній одяг жовніра; куртка.

кава — 1. сива ворона; 2. у мн.— химера; пустоці.

кавалок, кавальчик — шматок, шматочок; кусок кусочок.

кавка — ворона; галка.

калитка — шкіряний мішечок на гроші; карман.

калфа — ватаг, ватажок; начальник, голова; отаман.

калугор (н.-гр.) — монах.
каманак — гуцульська шапочка; капелюх.
камата — дижма; процент, відсоток; дивіденд.
камеша (молд.) — сорочка.
канапистий, каланистий — плямистий; строкатий, пестрий; картатий, таркатий.
канона (нім.) — гармата, пушка.
капка (нім.) — крапля.
кар — карась.
кар, карий — чорний, вороний.
кафія (фр.) — каре, чотирикутник із військових лав.
карманець — гаманець, капшук; калитка.
катанка — 1. каптан, куртка; 2. мундир; кабат.
катуш — 1. катівня; 2. тюрма, в'язниця.
кафталук — головна щогла чи мачта корабля.
келеп, келеф — 1. бойовий топірець; сокира; 2. палиця з металевим топірцем.
кеп — 1. дурак, дурень; 2. глум, глузування, насмішка.
керекорити — 1. клетотити, стрекотати; гудіти; 2. воркотити, гомоніги.
кинутися — рухатися, киватися.
кир — кір.
кита, китиця — 1. гірлянда квіті 2. пір'я на головному уборі.
китва — котвиця, кітва, якір.
кичера — вершок гори; стрімка гора.
киня — кирка, дзюбак; мотика.
кір — коверець, килим (іще — кир).
кланя — півкопи, полукіпок: 30 штук.
клевець — молоток.
клік — клекіт; клетотіння; вир, крутіж; чорторий.
кліти — тліти, ледве жевріти; гаснути.
кліть — комора без вікон.
кнут — нагайка, гарапник; пуга; канчук.
ковпіт — пил, порох, курява.
квіти — 1. творити, чинити; діяти; 2. заспокоювати, втихомирювати.
колокол — дзвінок.
комонь — кінь.
контуш, кунтуш — верхній одяг, плащ; старопольський стрій.
контина — храм, святиня.

- конфедератка — польська національна шапочка з чотирикутним верхом.
- корняти — 1. будити, рухати; зрушати (з місця); наганяти.
- кортати — 1. скоряти, приборкувати; 2. глядіти, наглядати; 3. картати.
- косиця — 1. китиця; 2. дугоподібний струмі водограй.
- котюга — собака, пес.
- кочило — 1. коло, круг, кружок; 2. клубок.
- кпити — насміхатися, глузувати, глумитися; кепкувати.
- крак — товста галуза чи галузь, (на дереві); конар.
- крачок — гілочка, віточка; галузка
- краль, круль (польськ.) — король.
- краска — свіжа кров.
- кресак, кресаня, крисаня — стрілецький убраний капелюх (із широкими крисами).
- крешелине — 1. замок при вогнестрельній зброї; 2. лайливе слово.
- кривавіський — дуже кривавий, закривавлений.
- криноліна (фр.) — широка спідниця на тонких сталевих обручах.
- кріс — 1. мисливська рушниця, стрільба; 2. куля, постріл, стріла.
- кругавій, кругавь — 1. рід яструба; 2. шуліка, половик.
- крутіж — вир; чорторий; клік, клекіт.
- кручанка — вдвоє скручені ремінці.
- кручінка — скручене тютюнове листя.
- куб — кубок, чара, чаша, кухоль, келих, пугар.
- кукул — зозуля-самець, самець зозулі.
- куля — дерев'яна нога; милиця; клюка.
- кутас — китичка, шнур із китицями.
- кутати — годувати, плекати, доглядати.
- лавич — покутня стіна під лавою.
- лагуна (італ.) — мілководна затока, залив чи бухта вздовж берега моря.
- ладо — любо, мило.
- лев — срібний чи золотий ринський, гульден (австрійська монета, біля 1 карбованця).

легінь, легіник, ледінь — парубок; юнак, молодець;
молодий нежонатий гуцул.
леля, леліка — тітка; панночка.
лихолата, лахолата — голодранець, обірванець, обідра-
нець; ланець.
лідо (італ.) — піщана коса біля морського берега.
літі — влітку, літом.
лудинина — погана одежа, дрантива одежина.
лудіння — святочне убрання, святочна одежа.
лудити — вабити, надити, манити, приваблювати; об-
манювати.
лукоморе — 1. затока чи лук моря; пристань; 2. без-
межний простір неба; облакоморе.
люза, люзувати (нім.) — зміна варті; змінювати варту.
лютр (нім.) — 1. лютеранин; 2. лютий чоловік, зла
людина.

-м, -сми — я есм.

мага — вогненна, нібито магічна стріла.

май — більше; дужче; іще, ще.

манатка — 1. шматина; 2. хустина, ширинка.

манта, мантля, мантлима (нім.) — жовнірський плащ.

мартир (гр.) — мученик.

матбути, матбуць, мабіть — мабуць; либонь, відай.

матридуна — 1. отруйна рослина з червоними та бі-
лими квітами; адамова голова; 2. приворотне
зілля, уживане для любовних чар.

махталь — моток, міток чи моташка ниток.

мельдувати (нім.) — заявляти, зголошувати, повідом-
ляти.

ми — мені, мні, міні, міні.

мирса — 1. золоті нитки; 2. убори, золотими нитка-
ми перетикані.

мість — замість.

члака, лаковина — мокра чи багниста сіножать; тря-
совина; драговина.

млинівка — штучна канава, що повертає воду на млин-
ське колесо; отже: іде до млина.

монество — намисто; на шнурок насіяні срібні і
золоті монети.

морокувати — гніватися, нарікати; дорікати, докоряти.

Морфаіс (гр.) — Морфей, бог сну в греків.

мриїти — миготіти, мнгати.
 мря, мрява — 1. неясне, мерехтливе світло, марево;
 2. світанок.
 накамуз — щент; надрізки; дотла; нашкамут — на
 шматочки.
 налога — вдача; природа, натура: з-, прнвичка.
 нараяти — порадити, дати раду.
 непіт (лат.-молд.) — 1. небіж, племінник; 2. рідше
 внук.
 нешта — ледащиця, повія
 нич — ніщо, нічого.
 нікт — ніхто.
 нім — заки, доки, поки.
 ніт — немає.
 Ногата — гріш, найменша мінова древньоруська оди-
 ниця; пів резані.
 нуд — нудьга, нудста.
 нута — 1. мелодія, мотив; 2. пісня, музика.
 ню — неї.
 нюня, нюнька — плакса, бабій, баба; боягуз.
 обкіски — 1. час косовиці та збирання сі 2. свято
 після косовиці.
 облаз — 1. мало ходжена стежка чи дорога попід гору
 чи навколо крутої скали; 2. крута гора, стрімчак,
 облакоморе — безмежний простір неба; лукоморе.
 облуюнок (нім.) — зміна вартових.
 обоче — узбіччя, бік гори.
 огальон — золотий галун на комірі чи на капелюсі.
 одаліска (тур.) — біла невільниця чи рабиня в туре-
 цькому чи татарському гаремі; люб(ас)ка султа-
 на чи хана.
 одая — загін чи велика загорода для худоби за ца-
 риноюю.
 одвах (нім.) — гаучтвахта.
 одінь — одежа, одіж, убрання, убір, стрій.
 окіл — округа, повіт.
 окрушок — уривок.
 он — ген, онде, там, тамки.
 ониматися — 1. стримуватися, задержуватися, ніяко-
 віти; 2. гаятися, вагатися.
 опас — вартівий; варта, варті

осокотити — оберегти. остерегти; обезпечити; захистити.

оцірятися — насміхатися; шкірити зуби, вишкірятися; кокетливо усміхатися.

ошіч — охочий, радий, веселий.

пави — 1. пав'яне пір'я на капелюсі; 2. пав'яні узори.

пазити — пильнувати, дбати; стерегти, глядіти; наглядати.

п'аларія (молд.) — капелюх, крисяня.

палаш (фр.) — довга вершницька шабля.

паргамін — пергамент.

парун — 1. палка, бук, палиця; 2. удар; бійка.

пасти — засісти на звіря.

перебій — 1. водоспад, гук; 2. гребля, стирта; 3. бочка в бочку; бочки.

переветити — перевершити, перевищити.

перемета — 1. піраміда; 2. форма піраміди.

перемітуватися — перекидатися.

пері (перське) — 1. добра фея, чарівниця; 2. ангел-хранитель.

підклад — покривало з овечої ліжник, вовняна підстилка.

пізьма — 1. злість, лють, завзяття; 2. гнів, ненависть.

пік — трохи, трошки.

піка (нім.) — спис, ратище, копіє.

плай — гірська стежка; дорога в лісі.

плат — від-, плата; винагорода.

пленичитися — 1. сюди й туди безцільно вештатися; блукати; 2. довго діятися.

плесо — тихе, а дуже глибоке місце в ріці.

побій; побої — 1. дах, гонта; 2. будинок із побитою гонтами кришею.

погайтувати — пополювати, постільчити.

погар — пугар, чарка, чаша, келих.

погій; погої — 1. велика хвиля; бурун; 2. потік, ручай; 3. повідь, повінь.

подунути — 1. позолотити, посріблити; 2. побліднути, побіліти.

подуфалий — 1. гордовитий; зухвалий; 2. самовпевнений.

покай — покаяння, каяття.

покаль (нім.) — пугар, чаша, келих, кухоль.

- політичка — вузька червона лента, стяжка чи стрічка; гарасівка.
- половик — порода яструба; шуліка.
- помана — 1. обіцянка; 2. пам'ятка, згадка, спогад, спомин; 3. поминки.
- помір — 1. смерть від заразливої хвороби; 2. епідемія; зараза.
- попацити — потерпіти збитки чи шкоду; попасти в біду; пережити якийсь нещастя.
- порожити — посипати письмо порохом чи піском.
- порошниця — порохівниця.
- посока — пасока — 1. кров, що сочиться з свіжих ран; 2. сукровиця.
- потанути — потонути, щезнути в глибині; зайти.
- потикнутися — спотикнутися, хитнутися.
- пофалитися — похвалитися.
- потич — 1. спотикаючись; 2. стрімголов.
- прєблагий — предобрий.
- прицяга — присяга.
- принушувати — принукувати; припрошувати.
- приспа — призьба.
- пропій — другий день по шлюбi, коли молоду дарують.
- просимець — 1. тут листопад; 2. інокли: грудень; навіть січень.
- протіс — 1. уздовж на дві половини розрізана колода; 2. дерев'яна хатня стіна.
- профуз — 1. тюремний наглядач; 2. судовий возний.
- проходан — волоцюга, пройдисвіт, проходимець; нетяга.
- пуга — пугач; сова.
- пугар — чара, чаша, кубок, келих.
- пукати — 1. тріскати, лопати; 2. стукати.
- путеря (молд.) — сила, міць; снага; спромога; змога.
- раптух (нім.) — 1. завій, перемітка, біле покривало; хустка, 2. дуже тонке полотно.
- рантуховий — з дуже тонкого білого полотна.
- рать — 1. війна; бійка; 2. люди на ві́
3. ратище, спис, копіє.
- рацки — рачки.
- рачити — 1. за-, побажати; зволити; 2. бути ласкавим.
- резана — мінова древньоруська одиниця; — дві ногати.

ретьязь — тонкий ланцюжок із жовтої міді чи мосяжу біля пояса в гуцульських легінів.
реченець, речинець — термін, строк.
риштунки, руштунки (нім.) — військові причандалі; зброя, амуніція.
рінь — галька; дрібні річні камінці.
рокита — 1. верба, іва; 2. гола гора, на котрій відбивається голос-рокіт.
рубочок — 1. рване полотно; шматок полотна; 2. куточок, сховок, сховище.
рум — великий лемент, плач.
румати — ревно плакати.
рути, русти — ревно чи голосно плакати.
ряхтіти — 1. сяяти, блищати, іскритися; 2. мерехтіти; 3. шелестіти.

сь — ти еси, ти єсь.

салаш — халаш-хата, дім.

салоуб — 1. лизоуб; 2. торгівець; міщанин; 3. багач, багатій.

самбір — 1. порода листяного дерева: багряна верба; 2. листяний ліс.

самбіровий — 1. багряновербний; 2. листяний.

сан — посада; звання.

сатака (молд.) — бідак, бідняга, бідолаха; сердега, сіромаха.

сардак, сардачина — сіряк; доморобна вовняна свита у гуцулів.

сегельба — згарець; тобто: викорчувана й випалена (вигоріла) ділянка лісу під поле.

сембриля, симбриля — 1. служба; 2. заробітна плата наймитові; заслуженина, заробіток.

серна — сарна, ланя.

си — -ся, -ця, се, се, сі, -сь.

си, сі — собі.

сикомора — фігове дерево.

сита — напиток із меду; мед.

скік; скоки — 1. водоспад; 2. перелив води через пороги на річці.

сковичити — 1. скавуліти, квалити; 2. голосити, гукати, клекотати.

скорняти — розбудити, розтривожити, роздрухати.

скором — молочні продукти, як молоко, сир, масло.
скрань, скраня, скроня — 1. чоло 2. висок; голова.
скрут — стрімка скала; крутий недоступний вершок
скелі.

слуп — стовп.

смотолока — 1. нежить, катар; 2. неприємне почуття;
критичне становище.

сняти — сяяти, сіяти.

совма — 1. сунучись, соваючись; 2. притьмом.

сокирник — тесля, колісник, стельмах.

сокотити — 1. стерегти, пильнувати, берегти; 2. до-
глядати.

спирати — 1. зупиняти, спиняти; 2. боронити; не до-
зволяти, не допускати; 3. перешкоджати.

спіж — криця, чавун; залізо, сталь.

спіжений — кращий; залізний; сталевий.

справниця — 1. канцелярія; 2. судова зала.

спуза — гарячий попіл, гаряче вугілля з попелом.

стая — 1. стійло чи лігво для овець; 2. житло пасту-
ха на полонині.

стикатися — 1. сходитися; 2. траплятися.

стойка — варта, пост; вахта.

стокмитися — 1. згодитися, сторгуватися; 2. замови-
ти; домовитися, погодитися; 3. домагатися.

стрикуша (із нім). — бойова сокира.

стромий — стрімкий, крутий; спадистий, обривистий.

строміна — стрімка та слизька скала; крута гора,
скрут.

стякнути — 1. досягнути чи доставати дна чи верха;
інколи: мети; 2. вистачити.

сулиця — спис; ратище, копіє.

сутки — вузька вуличка; завулок.

-сь — 1. ти еси, ти єсь; 2. -ся.

тала — 1. кучугура піску; піщана видма, заросла зо-
лою; 2. зарість лози, луг.

тамбір, тамбор (фр.-нім.) — барабан.

тарабанчик — барабанчик.

терло, тирло — лігво, леговисько.

тертіла, терх — ноша, поклад; вантаж; пакунок; в'юк.

тетка, тетечка — тітка, тіточка; дядина.

ти — тобі,

- тирба — 1. рідка дешева страва; чир; 2. погана чорна кров; пасока.
- тлук — кодло, згряя; голота; банда, шайка.
- токма — згода, угода; з-, договір.
- торністра (нім.) — солдатський ранець; їйськова торба на плечі.
- тра — треба.
- тривати — 1. жити, проживати; 2. бути здоровим.
- тривок — життя; буття.
- трови — 1. цькування; 2. полювання з псами; 3. мисливці, ловці чи стрільці.
- тровити — цькувати.
- троска — турбота, гризота; журба; сум, смуток.
- трут — 1. трутень; 2. нероба; лінтяй, лінюх.
- тузин (пол.) дюжина; 12 штук.
- тула — сагайдак.
- тулач — 1. бурлака; скиталець; 2. жебрак, бідняга, бідолаха.
- тума — дурень, дурак; туман; недоріка.
- туна (молд.) — гармата, канона, пушка.
- тя — тебе.
- тяр — бай, навіть; особливо.
-
- увезде — усюди, скрізь.
- увихатися — 1. поратися; ренно чи пильно заходитися; 2. вештатися, шлятися.
- углагоїти — заспокоїти, утихомирити.
- угризок — 1. гризота, грижа; 2. докір.
- упилитися — уп'ястися, учепитися, ухватитися.
- упилюватися — хвататися.
- уров — провалля, урвище; звисаюча пропасть.
- урочий — чарівний, чудовий, чудесний.
- учахати, учахнути — 1. зривати, зірвати; 2. зламати, зломити.
- уштрикнути — ускочити.
-
- факлія, факля — смолоскип, лучниця.
- фалитися — хвалитися.
- фаля, филя — хвиля.
- фана (нім.) — військовий прапор; стяг; хоругва.
- фара — геть! пріч! бережись! стережись! вступиця з дороги!

- фірер (нім.), фір — військовий десятник, військовий підстаршина в колншній австрійській армії.
- фляора — пастуша велика сопілка.
- фляворити — бзлькотіти, верзти; базікати; теревені розводити.
- фрак — чоловічий парадний сюртук з вирізаними попереду лапами і довгими вузькими фалдами ззаду.
- франк — француз.
- фражка — 1. жарт, фарс; забавка; 2. у мн. пустощі, дрібничка, дурниця.
- фадульний — зарозумілий, гордий, гордовитий; зухвалий.
- фума (із молд.) — зарозумілість, примха; пиha; гордість; чванство.
- футрувати (нім.) — 1. підкладати підшивку; 2. нагодувати, накормити.
- хабалиця — 1. повія, гуляща жінка; 2. любаска.
- хабаль — коханок замужньої жінки.
- халаш-салаш — хата; забудовання, будинок; дім.
- хвнялочка — фіялочка.
- хорбака — хребет, спина; зад.
- цапістрайх (нім.) — вечірня зоря; сигнал на відпочинок жовнірам.
- цара (молд.) — чужа сторона; чужа країна; чужий край; чужина; 2. обійстя, обора.
- цвига — пес, собака, котюга.
- цигирний — грайливий, кокетливий; чудесний, чарівний, чарівливий, обворожливий.
- ципросовий — кипарисовий.
- цирка — мережка; рід мережнва на краях сорочки.
- ціба! — вигук, яким відганяють собак; геть! пріч!
- цуг (нім.) — взвод.
- цугфірер (нім.) — командир взводу, старший сержант.
- ча! — ша! тихо! мовчіть!
- чайом — причаївшись; притаївшись; припишкнувши.
- чако (нім.) — каска; військовий парадний головний убір.
- часоморе — море часу, вічність.
- часувати — конати, трудно вмирати.

- чель — усне оповідання у сербів.
 чемсати, чемшити — чимчикувати; поспішати; борзо
 йти.
 чепрага — застібка, пряжка.
 чепіль — тупий ніж.
 череп — череп'яний горщик, черепок.
 черес — широкий, шкіряний пояс із кишенями.
 черлений — 1. червоний; 2. червоноопикий.
 чернадь — порода диких качок чорнявої краски.
 чертог — світлиця, кімната.
 черчик — така червона краска.
 черчиковий — кармазиновий, багряний; червонозакра-
 шений.
 чильце, чільце, чівка-чілка — 1. колосся, чуб; 2. го-
 ловна прикраса на чолі; діадема.
 чимбір — шовковий пояс, уживаний у сербів.
 чічка — квітка.
 чкурнути — побігти, утікати; дати тягу чи драла.
 чмут — 1. пустун, вигадник, витівник, штукар, шуткар,
 забавник; 2. збиточник, паскудник; негідник.
 чо — чого, чому.
 чобан, чабан — овечий пастух, вівчар.
 чупер — волосся, гиря; чуб.
 чур — водоспад; чуркало, течія; струм води з джерела.
- шаржа (фр.) — військовий підofiцерський склад у ко-
 лишній австрійській армії.
 швара — дуже буйна трава зелена та блискуча, як
 барвінок на полонинах.
 шваркіт — незрозуміла бесіда; базікання; лепетання.
 шевлюга — мерзотник, негідник; шахрай, ошуканець.
 шездара — цитра чи лютня — струнний інструмент у
 болгар і сербів.
 шелевіти — 1. шевеліти; шелестіти від вітру; 2. вору-
 шитися.
 шельвах (нім.) — 1. варта, сторожа; 2. вартівник, вар-
 товий, дозорець.
 ширинка — вишивана хусточка.
 шам — найтонша вовна.
 шкорпій — скорпіон.
 шпони — 1. пазури, кігті, 2. кліщі.
 штудерно (нім.) — хитромудро, замислуvато.

щазник, щезник — чорт, біс, дідько; диявол.

ю — її.

юний, юн — молодий, молодець.

ялібно — 1. гарно, пристойно, добірно; 2. святково.

ялося, ялось, яло — 1. годиться, личить; подобає, випадає; 2. слід би; треба б; 3. пристойно; 4. гарно, красно.

ярь — весна.

Уклав *І. Д. Василяшко*

ЗМІСТ

Поезія Юрія Федьковича. *Микола Пивоваров* 3

Вірші, співанки і думки

Нічліг	35
На день добрий	36
Дністер	38
Оскресни, Бояне!	39
Виправа в поле	41
У Вероні	43
Під Маджентов	45
Сонні мари	47
До руського боянства	53
Поклін. Співанка	54
Вечором	55
Сестра. Співанка з української думки	57
При відході. Співанка	59
Гуцулка	60
✓Пречиста діво, радуйся, Маріє!	61
Співацька добраніч. На скін Тараса Шевченка	63
Рекрут	65
Дезертир (Ой сів же він при столику)	67
В арешті	69
Ой нічка то тиха. Думка	71
Ой вийду я з хати. Думка	73
Співанка	75
Марш на Італію. Співанка	76

Товариші	78
Ніч у Яссах	81
Козак	83
У полі, гей, у полі!	84
На могилі мого брата	88
Кінець	89
Барвінок	90
Сироти	91
Зіле	92
Золотий лев	94
Хустка	98
Сему-тому, хто цураєсь свого дому	99
Думки	102
Нива	107
До мого брата Олексі Чернявського, що збу- дував міст на Черемші у Ростоках	110
Мій сардак	112
Дві пісні рожеві Моєму коханню на поклін	113
Осьмий поменник Тарасові Шевченкові на віч- ную пам'ять	120
Посланіє на Україну	124
У море!	128
Плач Ярославни	129
Душко моя розмаїта	131
Одних виучують писарить	132
З окрушків	133
Гуляли	145
Ілем	146
Сонце	147
Куда?	148
Рожа	149
У горах	150
Явір	152
Баркарола . . .	153
√Страж на Русі	155
Лайдака	156
√Я гадав . . .	157
Чи хто зміркує?	158
Сербські ваї	159
До ліри . . .	162
На Новий рік	163
Я не дивуюся...	166

✓Наші «старі».	168
Браття-опришки, гайда за чару!	170
Як засяду, братя, коло чари...	171

Балади та поеми

Добуш .	175
Юрій Гінда	181
Киртчалі	186
Празник у Такові	192
Новобранчик	196
Шипітські берези. Балада	209
Лук'ян Кобилця	217
Циганка	224
Дезертир	245

Примітки та коментарі

Маловживані в літературі слова гуцульської говірки (у творах Ю. Федьковича)	297 314
--	------------

Федькович Юрий
С т и х и

Издательство «Радянський письменник»

(На украинском языке)

*

Редактор *Б. П. Степанюк*
Гравюра на дереві *В. К. Стеценка*
Художник *К. К. Калужин*
Художній редактор *К. І. Золотарьова*
Технічний редактор *К. П. Лапченко*
Коректори: *А. Т. Довганець, С. П. Клеваденко*

*

Здано на виробництво 4/11 1963 р.
Підписано до друку 25/IV 1963 р.
Формат 70×90/32. 10¹/₂ фіз.-друк. арк.,
12,29 ум.-друк. арк., 12,59 обл.-внд. арк.
Тираж 2500. Зам. 4053.
Ціна в оправі 48 коп.

Радянський письменник, Київ,
Бульвар Лесі Українки, 20.

Книжкова фабрика Головополіграфвидаву
Міністерства культури УРСР,
Одеса, Купальний зав., 5.

У ВИДАВНИЦТВІ
«РАДЯНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК»
ВИЙШЛИ З ДРУКУ
В СЕРІЇ «БІБЛІОТЕКА ПОЕТА»:

Збірники

- Із поезії 20-х років. 423 стор. 84 коп.
Народна лірика. 397 стор. 59 коп.
Пісні та романси українських поетів. 411 стор.
75 коп.
Пісні та романси українських радянських поетів.
Т. I. 345 стор. 63 коп.
Пісні та романси українських радянських поетів.
Т. II. 386 стор. 82 коп.
Пісні мужніх. Поезії. 425 стор. 78 коп.
Поети шевченківської доби. 479 стор. 87 коп.
Революційна поезія Жовтня. 428 стор. 70 коп.
Революційні поети Західної України. 462 стор.
96 коп.
Слово о полку Ігоревім. 370 стор. 55 коп.

Окремі видання

- Боровиковський Левко. Твори. 283 стор. 65 коп.
Вороний Микола. Вибрані поезії. 323 стор. 44 коп.
Глібов Леонід. Байки та вірші. 502 стор. 59 коп.
Грабовський Павло. Поезії. 638 стор. 61 коп.
Гребінка Євген. Поетичні твори. 296 стор. 74 коп.
Гулак-Артемівський Петро. Байки, балади, лірика. 211 стор. 45 коп.
Забіла Віктор, Петренко Михайло. Поезії. 215 стор. 45 коп.
Кобилянський Володимир. Поезії. 349 стор., 63 коп.

Котляревський Іван. Енеїда. Поезії. 327 стор.
53 коп.

Старицький Михайло. Поетичні твори. 543 стор.
99 коп.

Українка Леся. Поезії. Т. I. 527 стор. 63 коп.

Українка Леся. Поезії. Т. II. 525 стор. 59 коп.

Чернявський Микола. Поезії. 477 стор. 74 коп.

Шашкевич Маркіян. Твори. 169 стор. 25 коп.

Шевченко Тарас. Поезії. Т. I. 501 стор. 73 коп.

Шевченко Тарас. Поезії. Т. II. 431 стор. 55 коп.

Щоголів Яків. Поезії. 510 стор. 83 коп.

ДРУКУЮТЬСЯ

Коломийки. Збірник. 206 стор. 75 коп.

Самійленко Володимир. Поезії. 475 стор. 96 коп.

* * *

Купуйте ці видання в усіх книгарнях облкниготоргів та споживчої кооперації.

Якщо ви не знайшли книги в місцевій книгарні, звертайтеся з замовленням до відділів «Книга-поштою» облкниготоргів або до республіканської книгарні «Книга-поштою» (м. Київ-100, вул. Пупуренка, 26).

ВІДВІДУЙТЕ КНИГАРНІ

КОРИСТУЙТЕСЬ ПОСЛУГАМИ «КНИГА-ПОШТОЮ»!

